

**VAKIFLARIN YENİ YÖNETİŞİM
YAKLAŞIMLARI AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ VE TÜRKİYE’NİN
YÖNETİŞİM SİSTEMİNE KATKILARI**

(Yüksek Lisans Tezi)

Ersin ŞAHİN

Kütahya-2011

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İşletme Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**VAKIFLARIN YENİ YÖNETİŞİM YAKLAŞIMLARI AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ VE TÜRKİYE’NİN YÖNETİŞİM
SİSTEMİNE KATKILARI**

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Hayrettin ÖZLER

Hazırlayan:
Ersin ŞAHİN

Kütahya-2011

Kabul ve Onay

Ersin ŞAHİN'nin hazırladığı “Vakıfların Yeni Yönetişim Yaklaşımları Açısından Değerlendirilmesi ve Türkiye'nin Yönetişim Sistemine Katkıları” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

..... / /2011

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Yrd. Doç. Dr. Hayrettin ÖZLER (Danışman)		
Doç. Dr. Gülten Eren GÜMÜŞTEKİN		
Yrd. Doç. Dr. Fatih DEMİRCİ		

Doç. Dr. Abdullah YILMAZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Vakıfların Yeni Yönetişim Yaklaşımları Açısından Değerlendirilmesi ve Türkiye’nin Yönetişim Sistemine Katkıları” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

..... / /2011

Ersin ŞAHİN

Özgeçmiş

1981 yılında Erzurum/Oltu’da doğdu. İlkokulu Kazım Karabekir İlköğretim Okulunda, Orta ve Lise öğrenimini Oltu İmam Hatip Lisesinde tamamladı. 2002 yılında Uludağ Üniversitesi Turizm ve Otelcilik M. Y. Okulundan, 2004 yılında Anadolu Üniversitesi İşletme bölümünden mezun oldu. 2006 yılında atandığı Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğünde çalışma hayatına başladı. 2008 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalında Yüksek lisans öğrenimine başladı. Yrd. Doç. Dr. Hayrettin ÖZLER danışmanlığında “Vakıfların Yeni Yönetişim Yaklaşımları Açısından Değerlendirilmesi ve Türkiye’nin Yönetişim Sistemine Katkıları” konulu tezini yazdı. 2010 yılından itibaren Bursa Vakıflar Bölge Müdürlüğünde görev yapmaktadır.

Bu çalışmanın oluşumunda yardımlarını esirgemeyen başta tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hayrettin ÖZLER’e, manevi desteğini hep yanımda hissettiğim sevgili eşim Melek BALABAN ŞAHİN’e ve fedakarlıklarını asla unutmayacağım canım aileme teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

VAKIFLARIN YENİ YÖNETİŞİM YAKLAŞIMLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE TÜRKİYE’NİN YÖNETİŞİM SİSTEMİNE KATKILARI

ŞAHİN, Ersin

Yüksek Lisans Tezi, İşletme Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Hayrettin ÖZLER

Mayıs, 2011, 154 sayfa

Ülkemizde yüzyıllar önce kurulmuş olan vakıflar, sosyal ve kültürel alanlarda önemli hizmetleri yerine getirmekle beraber gelir kaynağı niteliğindeki malların yönetimi ve işletilmesi ile de iktisadi ve idari alanda da önemli ölçüde etkin rol oynamıştır. Bu bağlamda son yıllarda özellikle gelişmiş ülkelerde, üçüncü sektör, gönüllü sektör, kar amaçsız sektör, hükümet dışı organizasyon gibi çeşitli şekillerde adlandırılan alternatif bir sektörün hızla büyüdüğü görülmektedir.

İnsanların bir toplum olarak yaşamlarını bir arada sürdürebilmeleri ve refah düzeylerini geliştirecek fırsatlara sahip olabilmeleri için etkin bir kamu otoritesine gerek vardır. Devletin toplumsal konumu ve işlevleri kaçınılmaz olarak değişim süreci içerisinde yeniden yapılanmasını tetiklemekte ve söz konusu değişim sürecinde bir karar alma yöntemi olarak yönetişimin ön plana çıkmasına sebep olmaktadır. Bu yeni anlayış kapsamında çok aktörlü yönetimi niteleyen yönetişim kavramına içerik kazandırılmaya çalışılmaktadır. Yönetim evrensel bir olgu olmakla beraber her toplumun kendi sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını da etkilemiştir. Vakıflar ve yönetim tarzının modern yönetim yaklaşımları içindeki yerini ve değerini eleştirel bir şekilde incelemek bu çalışmanın önemli bir amacıdır.

Bu çalışma 3 bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde vakıfların tanımı, tarihsel süreci, ikinci bölümde yönetişim kavramının tanım ve özellikleri, üçüncü bölümde ise, yönetişim yaklaşımları açısından Türkiye’de vakıfların katkısı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vakıf, Yönetişim, Sivil Toplum Kuruluşları, Devlet.

ABSTRACT**THE EVALUATION OF FOUNDATIONS IN TERMS OF NEW APPROACHES
AND CONTRIBUTION TO THE TURKEY'S GOVERNANCE SYSTEM****ŞAHİN, Ersin****M.A. Thesis, Department of Business Administration****Supervisor: Asst. Prof. Hayrettin ÖZLER****May, 2011, 154 pages**

Founded hundrdes years ago in our country, Foundations, besides fulfilling important social and cultural services, has played an important role in economic and managerial fields for the management and running revenue goods. In this sense, especially in the developed countries it is seen that an alternative sector, called the third sector, the volunteer area, nonprofitable sector, and non governmental organization has been growing up rapidly for the last past years.

Continue their life together as a community of people and have opportunities to improve welfare levels are needed to become an effective public authority. State's socil position and functions change inevitably in the changing process and triggers state's reconstruction. This new understanding of the concept of governance that characterize the scope of management of many actors aim to provide content. Management is a universal phenomenon, although each community has its own social, cultural and economic impact on the structure. Therefore the focus of this study is to evaluate the foundations and management of them in the new management views.

This study consists of 3 parts. Definition of foundations and historical process in the first chapter, in the second part the concept of governance and its functions, thirdly; contribution of foundations in Turkey are evaluated in this study.

Keywords: Foundations, Governance, Civilis Society Organizations, Government.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR VE ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR SİVİL TOPLUM KURULUŞU OLARAK VAKIFLAR

1.1. VAKIF KAVRAMININ TANIMI.....	5
1.2. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE VAKIFLAR	6
1.2.1. Selçuklu Devleti Döneminde Vakıflar	8
1.2.2. Osmanlı Devleti Döneminde Vakıflar	9
1.2.3. Cumhuriyet Döneminde Vakıflar.....	15
1.3. VAKIFLARIN İDARESİ BAKIMINDAN ÇEŞİTLERİ	17
1.3.1. Mazbut Vakıflar	19
1.3.2. Mülhak Vakıflar	19
1.3.2.1. Mülhak Vakıflarda Yönetim	20
1.3.2.2. Yöneticilerin Görev ve Sorumlulukları.....	21
1.3.3. Cemaat Vakıfları	21
1.3.3.1. Cemaat Vakıflarda Yönetim	23
1.3.3.2. Cemaat Vakıflarda Yönetim Kurulu Seçim Usulleri	24
1.3.4. Esnaf Vakıfları	25
1.3.5. Yeni Vakıflar.....	25
1.3.5.1. Yeni Vakıfların Kuruluş Süreci	26
1.3.5.1.1. Resmi Senetle Kuruluş.....	26
1.3.5.1.2. Ölüme Bağlı Tasarruf ile Kuruluş.....	27
1.3.5.2. Yeni Vakıflarda Yönetim.....	29
1.3.5.3. Yeni Vakıflarda Şube ve Temsilcilik Açılması	30

1.3.5.4. Vakfın Sona Ermesi Üzerine Yapılacak İşlemler	31
1.3.5.5. Yeni Vakıflarda Beyanname Verme İşlemleri.....	31
1.3.5.6. Yeni Vakıflarda Denetim	32

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNETİŞİM

2.1. YÖNETİŞİM KAVRAMININ TANIMI	36
2.2. İYİ YÖNETİŞİMİN ÖZELLİKLERİ	42
2.3. İYİ YÖNETİŞİMİN İLKELERİ.....	49
2.3.1. Etkin Sivil Toplum ve Katılım.....	50
2.3.2. Yönetimde Açıklık, Saydamlık.....	52
2.3.3. Hesap Verme Sorumluluğu	54
2.3.4. Yerinden Yönetim.....	56
2.3.5. Yönetim Ahlakı.....	57
2.3.6. Toplam Kalite.....	58
2.3.7. Rekabete ve Piyasa Mekanizmalarına İşlerlik Kazandırma.....	59
2.3.8. Hukukun Üstünlüğü	60
2.3.9. Dijital Devrime Uyum	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNETİŞİM AÇISINDAN TÜRKİYE`DE VAKIFLARIN ROLÜ

3.1. YÖNETİŞİMDE TEMEL AKTÖRLER.....	64
3.1.1. Devlet	65
3.1.1.1. Devlet Çeşitleri.....	67
3.1.1.2. Devletin Temel Özellikleri.....	70
3.1.2. Sivil Toplum	72
3.1.2.1. Sivil Toplum Kuruluşları	75
3.1.2.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Özellikleri	77
3.2. TÜRKİYE`DE VAKIFLARIN SİVİL TOPLUM İLE İLİŞKİSİ.....	84
3.2.1. Alt Yapı ve Bayındırlık Hizmetleri.....	85
3.2.2. Eğitim ve Kültürel Hizmetler.....	86

3.2.3. Sağlık, Sosyal Güvenlik ve Ekonomik Hizmetler	87
3.2.4. Hayır Hizmetleri.....	88
3.3. TÜRKİYE’DE VAKIFLARIN DEVLET İLE İLİŞKİSİ.....	91
3.3.1. Vakıfların Resmi Temsili.....	96
3.3.1.1. Vakıflar Meclisi	96
3.3.1.2. Vakıflar Meclis Üyeliği Seçim Usul ve Esasları.....	98
3.3.1.3. Vakıflar Meclisinin görevleri.....	100
3.3.2. Vakıfların Sivil Temsili.....	103
3.3.2.1. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı	103
3.3.2.2. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı	109
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	113
EKLER	118
KAYNAKÇA.....	119
DİZİN.....	141

TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 1.1: Türkiye’ de XVIII. Yüzyılda Kurulmuş Vakıfların Tasnifi	12
Tablo 2.1: Yönetişim Kalitesi Yönünden Ülkeler.....	48
Şekil 2.1: Yönetim -Yönetişim Kavramlarının Karşılaştırılması	46
Şekil 2.2: Yönetişimin Temel Unsurları.....	50

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
A.g.e.	Adı geçen eser
Akt.	Aktaran
BM	Birleşmiş Milletler
c.	Cilt
Çev.	Çeviren
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
Ed.	Editör
IMF	International Monetary Fund (Uluslar arası Para Fonu)
MK	Medeni Kanun
md.	madde
NGO	Non- governmental Organizations (Hükümet Dışı Kurumlar)
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü).
PVO	Private Volunteer Organization (Özel Gönüllü Kuruluşlar)
RG	Resmi gazete
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
ss.	Sayfa sayısı
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TESEV	Türkiye Ekonomik Etüdler Vakfı
TODAİE	Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TTK	Türk Tarih Kurumu
TÜSEV	Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
UNDP	United Nations Development Program (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
V.D.	Vakıflar Dergisi
V.K.	Vakıflar Kanunu
V.Y.	Vakıflar Yönetmeliği
vd.	Ve diğerleri
VGM	Vakıflar Genel Müdürlüğü
WB	Dünya Bankası

TEZ METNİ

GİRİŞ

Temelinde sosyal dayanışmayı barındıran, herhangi bir maddi karşılık beklemeden başkalarına yardım etmek gibi güzel bir düşüncenin ürünü olan vakıf kurumu, geçmişten günümüze kadar büyük bir önem kazanmış, sosyal, iktisadi ve idari hayat üzerinde derin izler bırakmış dini ve hukuki bir müessesedir.

Kamu yönetim sistemi içerisinde önemli bir yer tutan vakıfların yönetim yaklaşımları açısından incelenerek Türkiye değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde vakıflar ile ilgili kavramlar geniş bir şekilde açıklanmış, literatüre uygun olarak bir alt yapı kurulmuştur. Daha sonra tarihsel gelişimi ve yönetimi bakımından vakıf çeşitleri ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde küresel ve teknolojik anlamda yaşanan gelişmeler ve değişimler ve bunların getirdiği yenileşme sürecinde yönetim anlayışı incelenmiştir. Yönetim kavramının ifade ettiği anlam açıklanmış ve yönetimin benzer anlam ifade ettiği diğer kavramlarda incelenmiştir. Ayrıca yönetimin genel özellikleri ve içerik itibarıyla yönetim ilkeleri irdelenmiştir.

Üçüncü bölümde yönetimin unsurlarından sivil toplum kuruluşları ve devlet ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve bu unsurların Türkiye değerlendirilmesi yapılarak, Türkiye, de vakıfların devlet ve toplumla ilişkileri değerlendirilmiştir.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise vakıfların Türkiye'nin yönetim sistemine katkıları çerçevesinde değerlendirilmesi yapılarak bazı önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmanın Problemi

Bu çalışmada, bir sivil toplum kuruluşu olarak vakıflar yönetim açısından değerlendirilerek vakıfların devletten özerk olup olmama ve günümüzde vakıfların geçmişteki fonksiyonlarını yerine getirip getirmediği, Türkiye`de yönetim sistemine etkisinin olup olmadığı incelenmiştir.

Ayrıca, vakıfların yönetim alanında etkinliğinin artırılması için nelerin yapılabileceği ortaya konulmak istenilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, vakıfların

gelecekteki yönetim anlayışında daha başarılı olabilmesi için hangi konulara daha önem verilmesi gerektiği ortaya konulacaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, vakıfların bir yönetim pratiği olarak Türkiye'deki yönetim sistemine model yönetim sistemi olarak katkılarının araştırılması amaçlanmıştır.

Yönetim evrensel bir olgu olmakla beraber her toplumun kendi sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını da etkilemiştir. Vakıflar ve yönetim tarzının modern yönetim yaklaşımları içindeki yerini ve değerini eleştirel bir şekilde incelemek bu çalışmanın önemli bir amacıdır.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırma vakıfların toplumsal, ekonomik hizmetleri yanında idari hayat alanında da hizmetlerinin ortaya koyması ve bu hususta mevcut sorunlarla ilgili çözümler geliştirilmesine imkan sağlaması açısından önemli bir çalışmadır.

Ayrıca gelecek dönemlerde de bu konuda araştırma yapmak isteyen araştırmacı ve akademisyenlere yol göstermesi ve kaynak sağlaması açısından da bu araştırmayı önemli kılmaktadır.

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada, vakıfların yönetim sistemi olarak varsayıldığı. Sivil toplum kuruluşu olarak vakıfların yönetim yaklaşımları açısından değerlendirilerek yönetim sistemi olarak uygulanabilirliği,

Vakıfların temelinde gönüllülük esası oluşturduğundan kamusal hizmetlerin yürütülmesinde rol alacak gönüllü organizasyonların toplum bireyleri arasında yeni bağların tesis edilmesinde önemli rol oynayarak yönetim açısından halkı mobilize ederek kamusal hizmetlerin yürütülmesinde halkın katılımını ve katkısını artırarak Türk yönetim pratiklerine sağladığı katkılar değerlendirilerek sonuca ulaşılmıştır.

Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırmanın alanını, vakıf üzerine teorik kitap, dergi, makaleler oluşturmuş olup, içerikleri vakıf yönetimi çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Bu araştırmada inceleme kütüphanesi ve arşiv ile sınırlıdır. Çalışma sırasında konu ile ilgili literatür taraması yapılarak; internet, görsel- yazılı basın gibi çeşitli iletişim araçları takip edilmiş ve bunlardan elde edilen veriler yeri geldikçe ele alınıp değeriendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR SİVİL TOPLUM KURULUŞU OLARAK VAKIFLAR

1.1. VAKIF KAVRAMININ TANIMI

Günümüze kadar vakıflar hakkında birçok inceleme ve araştırma yapılmış olup içerdiği sosyal, kültürel, iktisadi ve idari unsurlar çerçevesinde vakfa ilişkin çeşitli tanımlara rastlanılmaktadır.

Sözlük anlamıyla vakıf; hapsetmek, alıkoymak, bağlamak, durdurmak anlamlarına gelirken terim olarak; menfaati kullara ait olmak üzere bir malı kendi mülkünden çıkarıp Allah yolunda hapsetmek demektir (Yeğin, 1983:775).

Hilmi Ömer Efendi, vakıfları “ Menfaati Allah’ın kullarına ait olmak üzere, bir ayn’i, Cenab-ı Allah’ın mülkü hükmünde olmak üzere temlik ve temellükten (satma ve satın almadan) mahpus ve memn’u kılmaktır (alıkoymak)” olarak tanımlamaktadır (Hilmi Ömer Efendi,1307: 2).

Bahaeddin Yediyıldız; Bir kişi sahip olduğu menkul veya gayr-i menkul mallarından bir kısmını veya onların tamamını, Allah’ın rızasını kazanmak niyetiyle, halkın herhangi bir ihtiyacını gidermek üzere; dini, hayri veya içtimai bir gayeye müebbeden tahsis ederse malını vakfetmiş, yani vakıf müessesesi kurmuş olacağını belirtmektedir (Yediyıldız,1988: 403-408).

Vakıflar, toplum hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle şehirlerin alt yapısının oluşturulmasında ve imarında vakıfların rolü yadsınamaz bir gerçektir. Osmanlı’da gerek doğrudan padişahlar ve devlet yöneticileri tarafından kurulan büyük vakıfların gerekse zengin olsun fakir olsun halkın geniş katılımıyla meydana getirilen diğer vakıfların, şehirlerin ve diğer yerleşim yerlerinin her türlü ihtiyacını karşılamaya yönelik faaliyetlerde bulunduğu görülmektedir. İcra ettiği fonksiyon açısından vakıflar serveti, tasarruf ve rantları hizmete dönüştüren kurumlar olarak tanımlanabilir (Özcan, 2003:4).

Medeni Kanunumuzda ise vakıflar, “Gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve haklarını belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır” şeklinde tanımlanmıştır (M.K. md.101).

“Vakıf, insanla birlikte hayat bulan karşılıklı dayanışma ve başkalarına iyilik yapma duygusunu, hukuki statüye kavuşturan ve ona süreklilik sağlayan, tüzel kişiliğe sahip hukuki ve sosyal bir müessesedir” (Özaydın, 2003:4).

Yukarıda yaptığımız tanımlardan da anlaşılacağı üzere vakıflar bireylerin taşınır, taşınmaz mallarını dışarıdan hiçbir etki altında kalmadan kendi rıza ve istekleriyle kendi mülklerinden çıkarıp yine kendileri tarafından belirlenen şart ve hizmetlerin yerine getirilmesi için sürekli olarak kurulurlar.

“Vakıf tesis eden kişiye vâkıf, vakfedilen mala mevkuf denir. Vakfı idare edene mütevellî; mütevellîyi kontrol edene nâzır; vakıf yapan kişinin amaçlarını, şartlarını ihtiva eden, kurulacak vakfın nasıl yönetileceğine ilişkin esasları belirleyen ve mahkemenin tesciliyle birlikte vakfın vücut bulduğu vesikaya da vakfiye (vakıf senedi) adı verilir” (Kozak, 1994: 14).

1.2. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE VAKIFLAR

Sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın en köklü ve hukuki kurumlarından biri olarak değerlendirilen vakıfların doğuşu hakkında farklı yaklaşımlar bulunmasına rağmen, insanlar arasında var olan yardımlaşma düşüncesiyle ortaya çıkmış olduğu ileri sürülmektedir. Bununla birlikte, İslamiyetin kabulü ve bu dinin her çeşit sosyal hizmetin yapılmasını öngörmüş olmasına paralel olarak özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde vakıf kurumu gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. Nitekim, medreseler ve kütüphaneler gibi eğitim müesseseleri; hastaneler, kervansaraylar, hanlar, hamamlar gibi sağlık ve sosyal yardım müesseseleri; cami, tekke, mescit gibi dini yapılar hep vakıflar aracılığıyla ortaya çıkarılmış, meydana getirilen bu eserler toplumun gelişmesinde ve ülkenin kalkınmasında önemli ölçüde katkı sağlamıştır (Akı ve Demirbilek,1996:1).

Vakıflar tarihi gelişimleri içinde İslam coğrafyasında, özellikle Osmanlı imparatorluğunun güçlü dönemlerinde modern devlete özgü olan ekonomik, idari, sosyal ve kültürel görevleri üstlenmiştir. Vakıflar, kamu olanaklarını birleştirip bütünleştirerek, halka hizmette oldukça etkili ve yetkili bir kuruluş olma özelliği taşımaktadır (Özdamar,1985:5-10).

Mülkiyet anlayışının vakıf şeklinde geçmişten günümüze aktarılacak geldiği, İslamın ilk yıllarından itibaren önem kazandığı ve sadaka verme, hayır yapma gibi birtakım prensiplerle toplum hayatında önemli işlevleri yerine getirdiği görülmektedir. Osmanlı döneminin toplum hayatında ise vakıf müessesesi hem teorik açıdan hem de pratikte bir hayli gelişmiş sosyal, iktisadi, idari ve eğitim gibi birçok alanda değişik ve

Osmanlı'ya özgü modeller ortaya çıkarmıştır (Akgündüz, 1988: 401). Vakıf misyonu çerçevesinde gelişen bu kurumlar, Osmanlı şehirlerinin kuruluş ve gelişmelerinde, günlük hayatın işleyişinde son derece etkin bir rol üstlenmişlerdir (Ülken, 1971: 13).

Türk toplumlarında İslamiyet'in kabulünden önce de kurdukları uygarlıklarda vakıf müessesesine yer ve önem verilmiştir. Türk vakıflarının ilk yazılı vesikası M.Ö. 1280 yılında yazılmış Eti vakfiyesidir (Ateş, 1982: 2).

Batı toplumlarında vakıf kurumuna ancak Orta Çağ'da rastlanmaktadır. İlk Çağ klasik Roma Hukuku'nda henüz tüzel kişilik kavramı geliştirilmediği için, bağımsız bir teşkilat olan mal topluluklarına rastlanmaktadır. Hayır işleri için bir malın tahsisi, mutemet (güvenilir) bir kişi aracılığı ile yapılmakta ve bu kişiye eşyanın mülkiyet hakkı devredilerek belli bir hayır amacına malın hizmet götürmesi sağlanmaktaydı. Hristiyanlığın kabulünden sonra, İmparatorluk döneminde, kilisenin tesiriyle dini amaçlara (Piae Causae) hizmet eden vakıflar kurulmaya başlanmıştır. Orta Çağ'da dini gayeler için kurulan vakıflar yanında, hayır işleri, iyilik yapmak, insanlara yardım etmek amacıyla da vakıflar kurulmuştur. 19. yüzyılda ise batı toplumlarında aile vakıflarının çoğaldığı görülmektedir. Büyük arazilerin, servetlerin parçalanmaması, aile fertlerin elinde kalması için bu gibi vakıflar elverişli idi. Ancak, 19.yüzyılda gelişen liberal düşünce akımları, aile vakıflarının gelecek nesillerin atılım gücünü azalttığını, tüketici bir gençlik yarattığı görüşlerini ısrarla yayarak bu vakıfların giderek azalmasına sebep olmuştur. Diğer taraftan, bu yüzyılda devlet güçlenerek, üzerindeki manevi ve dini hakimiyetlerini zayıflatmak üzere kiliseye ve büyük servetlere sahip bulunan kilise vakıflarına karşı mücadele açmıştır. Bu nedenlerle 20.yy.da batıda vakıf kurma işlemlerinin eski değerini kaybettiği, azaldığı görülmektedir (Cansel, 1988: 321-327).

Günümüzde ise batı toplumlarında da vakıfların benzer bir özelliğe sahip olduğu gözlenmektedir. Özellikle özel sektörün ilgi duymadığı ve kamu sektörünün yeterli olamadığı, kâr etme imkanı bulunmayan veya kâr marjlarının çok düşük olduğu kültürel faaliyetler, eğitim ve sağlık gibi sektörlerde ortaya çıkan boşluk, vakıflar tarafından doldurulmaktadır. Bu nedenle vakıflar "kâr amacı gütmeyen kuruluşlar (non-profit organizations)" veya "üçüncü sektör kuruluşları (third sector)" olarak kabul edilir hale gelmiştir (Baloğlu, 1996: 10).

1.2.1. Selçuklu Devleti Döneminde Vakıflar

Abbasiler döneminde (750-1258) yıllarında, İslam camiasının çeşitli siyasi parçalara ayrılması sonucunda Büyük Selçuklu devletinin kurulmasıyla Doğu müslümanlarının Türk hakimiyeti altına girmesi vakıf kurumunun bir kat daha gelişmesini sağlamıştır. Selçuklu devletinin izlediği devlet politikası, hakimiyeti altındaki coğrafyada bir çok kurumun meydana gelmesini ve özellikle bir çok medrese, kervansaray, mescitlerin açılmasını sağlamıştır (Kazıcı, 1985: 54).

XI. ve XII. yüzyıllarda çeşitli sufi tarikatların, muntazam bir sosyal kuruluş mahiyetini alan tekke ve zaviyelerin, birden bire çoğalması yanında, devletin kurduğu dini, sosyal ve hayri kurumlar, vakıf sermayesinin müthiş bir oranda artmasına sebep olmuştur. Büyük bir mali güce sahip olan Selçuklu sultanları, şehzadeleri ve devlet adamları ile ileri gelenler, büyük vakıf tesisinde âdeti birbirleri ile yarışmaktalardı. Selçuklulardan sonra ortaya çıkan devletler hakimiyeti altındaki yerlerde mali güçleri ölçüsünde vakıflara önem vermişlerdir (Soysaldı, 2002: 390).

Halk için büyük bir örnek olan hükümdarların bazı anlayış ve davranışları (Fatih Sultan Mehmed vakfı, hüseyin ağa vakfı, Bayezid Han-ı Sani vakfı gibi), halkı da böyle bir harekette bulunmaya sevk ederek; hükümdarların yaptığı vakıfları gören halk da aynı şekilde davranmak istemiştir. Bundan dolayıdır ki islam dünyasında pek çok kimse, padişahların kurduğu vakıflara bakarak yeni vakıflar kurmuşlardır. Ayrıca Allah rızasını kazanma gibi dini unsurlar, onlar için daha fazla teşvik edici olduğundan muazzam vakıf kurumları kurmuşlardır (Kazıcı,1999:194).

Selçukluların iktisadi ve sosyal hayatında da vakıflar son derece önemli bir yer tutmaktadır. Bu dönemde vakıflar büyük bir yaygınlık kazanmış, toplumun eğitim, sağlık gibi ihtiyaçlarını karşılamak için Selçuklu döneminde kurulan pek çok vakıf kurumları, Osmanlılar zamanında da hizmet vermeye devam etmiştir (Kozak,1994:15). İktisadi ve kültürel bakımdan çok ileri olan Selçuklu döneminde tıp da son derece önem kazanmış olup, hemen her şehir ve kasabada mevcut hastahanelerde tedavi bedava olup, her birinin büyük vakıfları vardı (Turan, 1958: 52).

Ayrıca, bayındırlık hizmetlerinin, sanatın, mimarinin, ilerlemesini de vakıf kurumundaki gelişme ile açıklamak mümkündür. Vakıf eserlerin çoğalması, mimar, usta, tezniyatçı gibi bir çok sanatkarın istihdamına ve yetişmesine imkan vermiştir. Bunun sonucunda, Selçuklularda, çok sayıda vakfın idaresinin düzenli bir şekilde yürütülmesini sağlamak için bir “ Evkaf Nezareti” nin kurulması yoluna gidilmiştir (Ünver, 1938: 17-24).

1.2.2. Osmanlı Devleti Döneminde Vakıflar

Vakıf şeklindeki mülkiyet anlayışının eski devirlerden itibaren uygulanmaya geldiği bilinmektedir. Ancak vakfın İslam’ın ilk devirlerinden itibaren önem kazandığı ve sadaka verme, hayır yapma gibi bir takım prensiplerle desteklenerek toplum hayatında önemli fonksiyonlar yerine getirdiği görülmektedir. Osmanlı toplum hayatında ise vakıf kurumu hem teorik açıdan hem de uygulamada bir hayli gelişmiş, farklı alanlarda, değişik ve Osmanlı’ya özgü modeller ortaya çıkmıştır. Vakıf fikri çerçevesinde gelişen müesseseler Osmanlı şehirlerinin kuruluş ve gelişmelerinde, günlük hayatın işleyişinde son derece etkin bir rol üstlenmişlerdir (Ergin,1939:akt. Özcan, 2003:2). Devlet mülkiyeti ve özel mülkiyet yanında üçüncü kategori oluşturan vakıflar, idari ve mali açıdan bağımsız kurumlar olarak Osmanlı şehirleri için gerekli alt yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi ve toplumun ihtiyaç duyduğu temel hizmetlerin yürütülmesinde önemli bir fonksiyon oluşturmuştur. Vakıfların Osmanlı toplumunda bu derece önemli bir kurum haline gelmesi tesadüfi değildir. Osmanlılar kendilerinden önceki vakıf geleneğini devam ettirmekle kalmamış, bu gibi kurumlar özellikle idareci kesim tarafından desteklenmiştir. Vakıfların önemli bir kısmının askeri zümre mensuplarınca kurulmuş olması, bunun bir politika olarak benimsendiğini ve teşvik edildiğini göstermektedir (Özcan, 2003:3). Zamanla yapılan teşvikler ve idareci kesimin geniş katılımıyla bir hayli yaygınlaşan vakıfların mali sistem içinde önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Vakıfların özellikle toplumsal ve iktisadi hayatın gerek duyduğu alt yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesinde ve hizmet amaçlı kurumların oluşturulmasında da merkezi bir rol üstlendiği anlaşılmaktadır (Özcan, 2003: 4).

Tarihte kurulan Türk devletlerinde adeta bir yarış halinde gelişme içinde bulunan vakıflar, özellikle Osmanlı devletinde bu gelişmenin zirvesine ulaşmış ve Türk hukununun en zengin, özel ve özellikli kurumlarından biri haline gelmiştir. İnsanlar ve

toplum için yapılması faydalı görülen her şey vakfa konu olarak seçilmiş ve gerçekleştirilmesi için çeşitli vakıflar kurularak toplumsal, ekonomik, dini hizmetler gibi bir çok alanda faaliyet göstererek inanç, kültür, ve hayırseverlik kurumları arasında örnek olarak kendini göstermiştir (Özaydın, 2003: 3).

İslam dinini kabul etmelerinden sonra Türklerin, ekonomik, sosyal ve dini hayatlarında asırlar boyu etkili bir rol oynamış bulunan vakıf kurumu, sadece fakirlere yardım etmek gibi dar bir çerçevede kalmamış, aynı zamanda fikir, kültür, irfan ve imar gibi müesseseler üzerinde de derin izler bırakmıştır. Nitekim bu yüzden “Osmanlı İmparatorluğunun toplumsal hayatında bir iskan ve imar metodu olarak vakıfların oynamış olduğu rolden kimse şüphe etmemektedir. Şehirlerimizin her türlü toplumsal hizmetleri, sosyal yardımlaşma teşkilatı, ilmi, dini ve medeni hayatın her türlü tezahürleri hep vakıflar yolu ile tanzim ve idare edilmiş bulunmaktadır (Barkan, 1942: 279-386).

Osmanlılarda vakıf medeniyeti, İslam’ın temel kaynakları ile kendinden önceki Müslüman devletlerin uygulamalarına dayanarak gelişme imkanı bulmuştur. Bu bakımdan, Osmanlı tarih ve teşkilatını başlı başına ve kendinden öncekilerden tamamen bağımsız olarak düşünülemez. Zira Osmanlılar, kendilerinden önce Anadolu’ya gelip yerleşmiş bulunan Müslüman Türklerin yaşayış tarzlarını, ahlak, örf, iktisat ve diğer özelliklerini almaktan çekinmiyorlardı. Bir şehir veya kasaba, Selçuklulardan, Karahanlılardan veya başka bir beylikten Osmanlılara geçmekle hiçbir değişikliğe uğramıyordu. Çünkü Osmanlı devleti, teşkilat ve müesseseleri ile Anadolu Beylikleri teşkilat ve müesseseleri arasında pek büyük farklar bulunmuyordu. Bu kültürel ve medeni alışveriş ile Osmanlılar, beylikler vasıtasıyla Anadolu Selçuklu Devleti’nin mirası üzerinde ve onun bir devamı olarak gelişme imkanına sahip oldular. Bu vesile ile onlar, kendilerinden önceki diğer Müslüman Türk devletlerinin çok zengin teşkilat ve müesseselerinden de geniş ölçüde faydalanma imkanı buldular. Nitekim Abbasiler döneminde bir teşkilat olarak hukuki esasları tespit edilen vakıf müessesesi, İslam ve Osmanlı dünyasının her köşesine süratle yayılmıştır (Kazıcı, 2003: 81).

Osmanlı devleti kendinden önce Anadolu’ya gelip yerleşmiş bulunan müslüman Türklerin yaşayış tarzından, iktisat, örf âdet ve diğer özelliklerinden beslenerek, Anadolu Selçuklu devletinin mirası üzerinde ve onun bir devamı olarak

şekillenerek yükselme imkanına sahip oldular. Bu nedenledir ki kendilerinden önce diğer islâm ve Türk islâm devletlerinin çok zengin teşkilât ve kurumlarından geniş ölçüde faydalanma imkanını buldular (Kazıcı, 1985:56). Mescidler, türbeler, tekkeler, medrese ve mektepler, köprüler, sulama kanalları, su yolları, kervansaraylar, hastaneler ve imaretler gibi bir çok dini- hayır kurumları, hep vakıflar sayesinde meydana getirilmiştir (Köprülü,1974:12).

Osmanlı devletinde ilk ve önemli vakıf Orhan bey zamanında kurulmuştur. Osmanoğulları Bursa'yı başkent yaptığında ise Orhan Gazi Bursa'da inşa ettirdiği camii ve zaviye vakıflarının yönetimini veziri Sinan Paşaya vermiştir (Öztürk,1983:58). İstanbul'u Bizans devletinin merkezi olmaktan çıkarıp, Osmanlı devletinin merkezi haline getiren Fatih Sultan Mehmet, bu fetih sırasında emirlere, devlet adamlarına ve askerlere, ganimetten düşen hisselerini verdikten sonra, kendi hissesine düşen mülkten hiçbirini almayarak tamamını milletin malı olmak üzere vakfetmiştir (Ayverdi, 1974:176).

Osmanlılarda vakıfların büyük bir gelişme gösterdiği, toplumun eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi en temel ihtiyaçlarının ötesinde, son derece ayrıntılara dönük alanlara bile yöneldiği anlaşılmaktadır. O kadar ki, Batılı sosyal siyasetçiler 16. yüzyıl Osmanlı toplumu için “vakıf cenneti” tabirini kullanmışlardır (Yazgan, 1977:15). Osmanlı devletinde vakıf müessesesi “Toplumun tüm ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışan tek yaygın toplumsal kuruluş” haline gelmiştir. Vakıfların gördüğü işlevleri göz önünde tutmadan bu dönemlerin idari, iktisadi ve sosyal hayatını kavramak mümkün değildir (Neumark, 1943:52).

Osmanlılarda eğitim ve kültür hizmetleri neredeyse tamamıyla vakıflar tarafından yürütülmekteydi. Osmanlı toplumunun en önemli sosyal merkezlerinden birini oluşturan büyük vakıf külliyelerinin odak noktasını cami oluşturmakta, hemen bunun ardından her seviyedeki mektep ve medreseler, kütüphane, hastahane, aşhane, arasta-çarşı, han- kervansaray, hamam, meşruta binaları (külliye'deki görevlilerin meskenleri) gelmektedir. Örneğin, külliyelerin en gelişmiş örneği bulunan Süleymaniye Külliyesinde, hastahane, misafirhane, hamam ve dükkanlar gibi diğer unsurların yanında dört büyük medrese, darul-hadis, darul-kurra, darussıbyan, tıp medresesi, mülazımlar (stajyerler) medresesi bulunmaktaydı (Akozan:1696:304-307).

Edirne’de II.Beyazıd tarafından yaptırılmış olan vakıf hastahanesinin akıl ve ruh hastalarına ait bimarhane kısmını gezen Evliya Çelebi, burada çiçek yetiştirerek bu çiçeklerin güzelliği ve kokusu ile hastaların tedavi edildiğinden bahsetmektedir. Özellikle de, lale, sümbül, reyhan, karanfil, şebbuy, nesrin, yasemin, musik-i rumi, deve boynu, sim-ü zerrin çiçeklerinin tercih edildiğini belirtmektedir. Ayrıca musikiyle tedavide de, neva, rast, düğah, segah, çargah, suznak, zengule, buselik makamlarının çok iyi sonuç verdiğinden ve haftanın iki günü hastaneye bağlı eczaneden her isteyene bedava ilaç dağıtıldığından bahsedilmektedir (Gökay,1942:163-265).

Osmanlı vakıf külliyeleri toplumsal kaynaşmayı kolaylaştıran bir sosyal merkez hizmeti de görmüşlerdir. “Sadece ibadet yeri, öğretim merkezi ya da fakir mutfağı oldukları için değil, çevrelerinde başka toplantı yerlerinin de gelişmesine ön ayak oldukları için sosyal katalizör rolü oynamışlardır” (Kuban, 1968: 71).

Vakıf kurumunu, bizdeki tarihi işlevleri dikkate alındığında sadece fakirlikle değerlendirmemek gerekir. Vakıflar, bu sınırlı amacı çok aşmakta, adeta insanlığın yücelmesine, hayatın güzelleşmesine, insan haysiyetine yakışır bir asgari seviyenin sağlanmasına yönelmektedir. Bu geniş hizmet alanı içinde, vakıfların sağladıkları hizmetlerden sadece gelir seviyesi düşük olanların faydalandığını söylemek mümkün değildir. Diğer yandan, vakıf kuranların da sadece çok zengin sınıflar olmadığı, kendi mali güçleri ölçüsünde her sınıftan halkın (esnaf, köylü, asker vs.), adeta bütün bir milletin katkılarıyla bu müessesenin geliştiği anlaşılmaktadır (Kunter, 1938:106).

Tablo 1.1: Türkiye’ de XVIII. Yüzyılda Kurulmuş Vakıfların Tasnifi

VAKIF	HAYRİ VAKIF	AİLE VAKFI	YARI AİLEVİ VAKFI	TOPLAM
Miktar	58	22	244	324
%	18	7	75	100

Kaynak: Yediyıldız, 2003: 15.

Yukarıdaki tablodan görüleceği üzere 18.yy. Türkiye’indeki vakıfların tasnifini incelediğimizde Osmanlı devletinde vakıflar genellikle üç kategoriye ayrılmaktadır. Birinci kategoriye girenler, doğrudan doğruya ve hiçbir kısıtlama yapılmaksızın hayır amaçlarına tahsis edilmiştir. İkinci kategoriye girenlerin gelirleri, son safhada dini ve

Hayri bir amaca tahsis edilmiş olmasına rağmen öncelikle vâkıfa, vakfedenin soyundan gelenlere, ailesine veya üçüncü şahısların kullanımına bırakılmış olup bunlara da aile vakfı, hem Hayri hem de aile vakıflarını unsurlarını içeren vakıflara da yarı ailevi vakıf adı verilmektedir.

- Hayri vakıf: Kurucusunun, mülklerinden bir kaçını vakıf haline getirdikten sonra, onlardan elde edilen gelirlerinin ya kendisi tarafından veya başkaları tarafından kamu kuruluşlarına tahsis edilmesi yoluyla oluşan vakıftır. Örnek olarak; 1736 yılında İstanbul'da kurulan reisülküttab İsmail efendi b. Ali Ağa vakfı.
- Aile vakfı: Vâkıfın, vakfının tevliyetini (vakfı idare etme) ve tüm gelirlerini kendisine tahsis ettiği vakıflardır. Bu tarz vakıflar da; vâkıf, vakıf gelirlerini, ölümünden sonra ailesine ve soyundan gelenlere tahsis edilmesini şart koşturmaktadır. Soyundan kimse kalmaması durumunda, gelirleri kamu kuruluşlarına, fakirlere verilmektedir. Örnek olarak; 1775 yılında İzmir'de kurulan Tuzemini- zade Mehmet ağa b. Ömer vakfı, 1783 yılında kurulan Lalakzade İbrahim ağa b. Mehmet vakfı.
- Yarı ailevi vakfı: Hem Hayri, hem de aile vakıflarının unsurlarını içeren vakıflardır. Mesela; herhangi bir kişi hastane, tekke, çeşme vs. gibi kamu kurumları kuruyor ve bu kuruluşlarının çeşitli masraflarının ve buralarda görevli personelin ücretlerinin karşılanması için mülklerinden bir kısmını vakfediyor. Ancak bu tip bir vakfın idaresi zaruri olarak vakfın kurucusuna ve soyundan gelenlere ait olmakta. Ayrıca gelir fazlası genellikle vakfedenin aile fertleri arasında paylaşılıyor. Böylelikle yarı ailevi bir vakıf kuran kişi, bir taraftan mülkiyetine sahip olduğu bazı mallarını vakfederek ailesine sürekli ve sağlam bir gelir kaynağı temin ediyor; diğer taraftan, bizzat kendisinin kurmuş olduğu kurumlarda kendi şahsı ve ailesinin bazı üyeleriyle halka büyük hizmetlerde bulunuyorlar. 1797 yılında kurulan Halil efendi b. Mecid ağa vakfı, 1726 yılında kurulan Şeyh İbrahim b. Kasım vakfı yarı ailevi vakfına örnek olarak gösterilebilir.

Vakıflar, toplumu oluşturan bireylerin, devlet müsadereğine karşı mallarını muhafaza etme arzusu, kendi neslinden gelen kişilere parçalanmamış ve her türlü

tehlikeden emin bir miras bırakma arzusu, ölümden sonra bu dünyada ismen bile olsa yaşamaya devam etme arzusu vakıf kurulması yönünde en önemli etken olmuştur (Yediyıldız, 2003: 40).

Osmanlı toplumunda vakıf o kadar önemli ve itibarlı bir müessesesidir ki, mali imkan bakımından toplumun en alt kademesinde bulunanlar ile en üst seviyesinde bulunanlar arasında anlayış bakımından bir fark göze çarpmaz. Bu bakımdan iki veya üç göz (oda) evi bulunan yaşlı ve kimsesiz bir kadın bile, evinin bir veya iki odasını vakfetmek suretiyle bu anlayışa katılabilmekteydi. Osmanlı dünyasında büyük tesisler yaptırmaya güçleri yetmeyenler, bütün bir toplum tarafından benimsenmiş olan hayır müesseselerine katılmaktan geri kalmıyorlardı. Yüzlerce kadın, geliri azalmış bir vakfa ufak da olsa bir gelir kaynağı sağlamak için evini, meyve bahçelerini, tarla ve hatta ziynet eşyası gibi mal varlıklarını bağışlamaktaydı (Kazıcı, 2003: 98).

Osmanlılar döneminde, vakıfların korunmasına ve vâkıfın şartlarına göre idare edilmesine son derece önem verilmekteydi. Bunun için, vakfiyede belirtilen şartların dışına çıkan, başka türlü idareye çalışan veya hakkı olmadığı halde vakıf malından yararlanmaya çalışanlar, derhal bundan men edilmekteydi (Kazıcı, 1985: 60). Osmanlılar, fethettikleri yerlerdeki vakıflara dokunmadan, vâkıfın şartı ne ise ona uygun kullanılmaktaydı. Nitekim, pek çok vakfiye ve vesika, Osmanlı sultanları tarafından fethedilmeden önce müslüman hükümdarların idaresinde bulunan vilâyetlerde, Osmanlı öncesi vakıfların şartlarına bu yeni idarecilerce aynen riâyet edildiğini göstermektedir (Köprülü, 1974: 22). Hatta vakıflar her türlü dış müdahaleden uzak oldukları için, çok daha fazla gelişme imkânına sahip oluyorlardı. Padişahlar bile, vakıfların statülerini değiştirmek, haklarını azaltmak ve memurlarını değiştirmek konusunda kendilerini yetkili görmüyorlardı (Barkan, 1942: 358). Osmanlı devletinde vakıf müesseseleri ciddi bir devlet denetimi altındaydı. Kaynaklara göre; Süleymaniye hastanesine bakmakla görevli nâzır (müdür) her an gelip, hastaların hallerini sorar, şikayet ve ihtiyaçlarını tespit ederdi. Vakıf kuran kimse bir vakfiyenâmede; fakir, sakat ve kimsesizlere, Allah misafirine günde ne kadar yemek pişirileceğini teker teker belirtirdi. Cuma ve bayram günlerinde yemek ve tatlıların; daha bol, daha gıdalı olması şartı koşulurdu. Cami, medrese, hastane, imaret personeline kaç akçe maaş verileceği belirtilir, öğrencilere de maaş verilmesi istenirdi. Vakfı idare eden yönetici bu şartları ihlal ederse, suç işlemiş olur, mahkemeye verilirdi (Sevinç, 1978: 108).

Vakıf kurumu, asırlar boyunca kendine düşen görevleri yapacak bir kurulu düzen halinde olduğundan; kurumun giderleri için gerekli âdatları karşılamak üzere, kurucunun buraya bağladığı nakit parayı, ya da diğer gelir kaynaklarını, vakıf senedinde (vakfiyede) belirtilen şartlara uygun biçimde idare edecek bir yönetim düzeni gerekli idi ki, bu kurula vakıf idaresi adı verilmiştir (Akdağ, 1974: 313).

Osmanlı devletinde vakıflar, sosyal adalet, sosyal refah, dengeli gelir dağılımı, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetleri, sosyo- ekonomik ve sosyo- kültürel faaliyet alanı içinde yerine getiren örgütlü sivil dayanışma örnekleri olarak ortaya çıkmıştır (Abay, 2009, Acun, 2005: 51).

1.2.3. Cumhuriyet Döneminde Vakıflar

Vakıflar, anayasa tarafından benimsenmiş bulunan insan hak ve hürriyetlerini, milli birlik ve beraberlik içinde ekonomik, sosyal ve kültürel hayatın ihtiyaçlarını sosyal adalet ilkelerine uygun bir şekilde yürütülmesi gereken önemli bir görevi üstlenmiş bulunmaktadır. Bir taraftan modern devletin yerine getirmekle sorumlu olduğu hizmetlerin yükünü azaltmak, halkın yardımlaşma ve dayanışma ruhunu öne çıkararak vakıfların kuruluş ve gelişmesini teşvik etmek için kamuya yararlı vakıflar lehine gerekli vergi muafiyetini tanımak, bir taraftan da bu tür vakıf kurmak isteyenlerin tasarruf miktarlarını artırmak düşüncesi ile kanunlar içerisinde de çeşitli düzenlemeler yapılmıştır (Güzel, 1987: 204).

TBMM'nin Ankara'da toplanmasından sonra 2 Mayıs 1920 de "Büyük Millet Meclisi İcra Vekilleri'nin Suret-i İntihâbına Dair Kanun" çıkarılmıştır (Öztürk, 2003: 40). Bu Kanun'un 1.maddesinde 11 kişilik İcra Vekilleri Heyeti'nin başında " Şer'iyye ve Evkâf Vekaleti" ne yer verilmiştir. 3 Mart 1924 tarihinde 429 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle Şer'iyye ve Evkâf Vekaleti; kuruluşundan 3 yıl 10 gün sonra yürürlükten kaldırılarak (Öztürk, 2003: 40) Başbakanlığa bağlı Evkâf Umum Müdürlüğü adını almıştır.

1926 yılında yürürlüğe giren Medeni Kanunda, yeniden kurulacak vakıflar açısından eski hukuk ile ilişkisi kesilmekte ve bunlar için " vakıf" değil "tesis" terimi kullanılmaktaydı. Buna karşılık eski hukukun yürürlükte olduğu gibi yine 'vakıf' terimini kullanılmaya devam edileceği 864 sayılı Tatbikat Kanunu'nun 8.maddesinde açıkça belirtiliyordu. 864 sayılı Tatbikat Kanunu'nda bu amir hükmü uyarınca 31

Ağustos 1929 yılında İsveç'ten davet edilen Hans Lehmann'a bir taslak hazırlattırıldı. "Vakıflar Kanunu" adını taşıyan ve eski vakıflara ait uygulamaları düzenleyen bu Kanun 2762 sayı ile 5 Haziran 1935 tarihinde kabul edildi ve 1936 yılında yürürlüğe girdi (RG 13 haziran 1935/3027).

Vakıflar kanunu ile eski vakıfların idare organları, kontrol mercileri ve bunların görevleri, vakıfların hukuki ehliyetleri, malları ve vakfiye şartlarının değiştirilmesi, yöneticilerin tayini ve görevleri, bunlara uygulanacak müeyyideler, cemaat vakıfları ile esnaf vakıflarının idare tarzı gibi hukuki esaslar düzenlenmiştir. Yapılan bu hukuki düzenlemelerden sonra cumhuriyet döneminde vakıflar, eski ve yeni vakıflar olarak ikiye ayrılmıştır. Eski vakıflar arasında yer alan mazbut vakıflar doğrudan Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından temsil ve idare edilmekte, mülhak vakıflar ise mütevellileri tarafından yönetilmekte, ancak Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün denetim ve kontrolünde bulunmaktadır. Seçilmiş yönetim kurulları tarafından idare edilen cemaat (azınlık) ve esnaf vakıfları mülhak vakıflar kategorisinden sayılmaktadır.

Türk Medeni kanunu ve değişikliklerine göre mahkeme kararı ile kurulan, kendi idari organları tarafından yönetilen, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün devlet adına teftiş ve denetimini yaptığı özel statülü vakıflara da yeni vakıflar adı verilmektedir (Öztürk, 2003: 40-45).

Cumhuriyet döneminde vakıf müessesesini, yeniden düzenlemek amacıyla Medeni Kanunda ele alınmıştır. Ayrıca, 1967 yılında 903 sayılı kanun ile Medeni Kanun'un vakıflara ilişkin bölümlerinde değişiklikler yapılmıştır. 903 sayılı kanun ile hukukumuzda "kamuya yararlı vakıflar" kavramı getirilmiştir. Kanun, özellikle kamuya yararlı vakıfların kuruluş ve gelişimin teşvik amacıyla, bu vakıflara bazı ayrıcalıklar tanımıştır. Nitekim Medeni Kanunun EK 1.maddesinde yer alan hüküm uyarınca, gelirin en az %80'ini, nev'i itibariyle genel, özel ve katma bütçeler içinde yer alan bir hizmetin veya hizmetlerin görülmesini istihdaf etmek üzere tahsisan kurulacağı kabul edilen vakıflara tahsis edilen miktar için Bakanlar Kurulu kararıyla vergi bağışıklığı tanınabilecektir. Gelirlerin yarısından fazlası kamu görevi niteliğindeki işlerin yapımına bırakılarak kurulacak vakıflarda mahfuz hisse; mirasçının sosyal durumuna uygun nafakadan az olmamak kaydı ile Medeni Kanun madde 453'te belirtilen mahfuz hisse

miktarlarının 1/3'üne indirilmek suretiyle (903 SK.md.2 ile değiştirilen MK.md.453) kamuya yararlı vakıfların kuruluşu teşvik edilmiştir. Bundan başka, 903 sayılı Kanun ile bu çeşit vakıflara kuruluş işlemleriyle sonraki faaliyetleri bakımından da çeşitli vergi bağışlıkları tanınmıştır (md.5).

1.3. VAKIFLARIN İDARESİ BAKIMINDAN ÇEŞİTLERİ

Vakıfların mahiyetleri, mülkiyetleri, kullanım şekilleri ve yönetimi bakımından olmak üzere çeşitli tasnifleri yapılmaktadır.

Bu tasnifleri kısaca açıklamak gerekirse:

Mahiyetleri bakımından:

- Hayri vakıflar: Geliri tamamen ve kısmen muhtelif hayır şart ve hizmetlerine tahsis edilmiş bulunan vakıflardır. Kullanım şekillerine göre ikiye ayrılır. Doğrudan doğruya toplumun yararlandığı müesseselerdir. Okul, camii gibi gelirinden faydalananlar. Akarlardır.
- Zürri vakıflar: Herhangi bir hayır şartı olmayıp, gelirinin tamamı vakfın evlatlarına tahsis edilmiş bulunan vakıflardır. Nesebin yok olması halinde bir hayri hizmete tahsis edilebilir.

Mülkiyetleri bakımından:

- Sahih vakıflar: Her çeşit maddi varlıklarının mülkiyeti vakfın hükmü şahsiyetine ait olan vakıflardır. Bu tür vakıflarda vakfedilen menkul ve gayri menkuller vakfın malvarlığını oluşturur. Arazi Kanunun 2. maddesinde belirtilen arazi vakfedilmişse buna sahih vakıf denir. Bunlar vakfiyede belirtilen şekilde mütevelliler tarafından idare olunur. Ancak, Arazi Kanunun 2 maddesinde belirtildiği gibi, rakabesi (kuru mülkiyeti) ve bütün tasarruf hakkı vakfın tüzel kişiliğine aittir. Bu tür vakıflara arazi kanunu hükümleri uygulanmaz.
- Gayri sahih vakıflar: Devlet Başkanı veya onun izniyle, Devlet arazisi üzerinde meydana getirilen vakıflardır. Miri (Devlete ait) araziden olan bir yerin aşar veya rüsumu gibi yararlanma hakkı vakfedilirse, buna da sahih olmayan vakıf (Gayri Sahih Vakıf) ismi verilir. Burada arazinin rakabesi (kuru mülkiyeti) Devlete aittir. Buna vakıf denmesinin nedeni devamlı bir

tahsis olmasından ileri gelmektedir. Bunlara "Tahsisat Kabilinden Vakıf" veya "İrsadi Vakıf" ismi de verilmektedir. Sahih olmayan vakıflarda, gayrimenkulun çıplak mülkiyeti devlete ait olup; Yalnız aşar ve rüsumatı (resimleri, vergileri) Sultan tarafından bir cihete (hizmete) vakıf ve tahsis olan arazidir. Yalnız hukuk-u tasarruf iyesi Sultan tarafından bir cihete (hizmete) vakıf ve tahsis edilmiş olan arazidir. Hem hukuku tasarruffiyesi ve hem aşar ve rüsumatı sultan tarafından bir cihete vakıf ve tahsis edilmiş olan arazidir. Bu üç kısımdan yalnız birinci kısımda, arazi kanunları hükümleri uygulanır. Diğer iki kısımda hukuk-u tasarruffiye, taraf-ı vakfa ait olduğundan onlarda arazi kanunu hükümleri uygulanmaz. Yani sahih vakıf hükmünde addedilir.

Kullanım şekilleri bakımından:

- İcare-i vahideli vakıflar: Belli bir değer veya süreyle kiraya verilen vakıflar.
- İcare-i vahideli kademeli vakıflar: Tespit edilen belli bir icar bedelinin daimi olarak verilmesi halinde meccanen müstecirden hiç alınmayan ve müstecirinin ölümünde icarelik hakkı mirasçılara intikal eden vakıflar olup Cumhuriyet devrinde bu uygulama kalkmıştır.
- İcareteynli vakıflar: Değerine yakın peşin ücret ve ayrıca yıllık kira alınmak suretiyle süresiz olarak kiralanan vakıf taşınmazlar
- Mukatalı vakıflar: Zemini vakfa, üzerindeki yapı ve ağaçlar tasarruf edene ait olan ve kirası yıllık olarak alınan vakıf taşınmazlardır.

Yönetimi bakımından: Mazbut, mülhak, cemaat ve esnafa ait vakıf ve yeni vakıflar şeklinde tasnifleri yapılmıştır.

Bu çalışma kapsamında vakıflar yönetimi bakımından incelenecektir. Yönetimi bakımından vakıflar; Mazbut vakıflar, Mülhak vakıflar, Cemaat Vakıfları, Esnaf Vakıflar ve Yeni Vakıflar olmak üzere beşe ayrılmaktadır.

1.3.1. Mazbut Vakıflar

5737 Sayılı Vakıflar Kanunu uyarınca; Vakıflar Genel Müdürlüğüne yönetilecek ve temsil edilecek vakıflar ile mülga 743 sayılı Türk Medeni Kanununun yürürlük tarihinden önce kurulmuş ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince Vakıflar Genel Müdürlüğüne yönetilen vakıflara “Mazbut Vakıf” denilmektedir (5737 V.K. Md.3).

Mazbut; zaptedilmiş, yönetimine el konulmuş demektir. Mütevellisi bulunmayıp da doğrudan doğruya devletin resmi bir kuruluşu tarafından yönetilen vakıflara bu ad verilir. Osmanlı döneminde Evkaf Nezareti’nin, günümüzde ise Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün doğrudan doğruya yönettiği vakıflar bu niteliktedir (Döndüren, 1998: 85).

Türkiye geneli 41720 adet mazbut vakıf kurulmuştur. Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü sorumluluk alanı içerisinde bulunan Edirne ve Kırklareli İl ve İlçelerinde toplam 123 adet mazbut vakıf vardır. Örnek verecek olursak: Gülşeni Aşık Efendi Vakfı, Çelebi Fatih Sultan Mehmet Vakfı, Esmâ Sultan Vakfı, Gazi Mihal Bey Vakfı, Tütünsüz Baba Vakfı, Mezit Bey Vakfı, Sultan Selim Vakfı, Süle Çelebi Vakfı, vs.

İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden beri, toplumların kendi içlerinde sosyal dayanışma ve yardımlaşma ihtiyaçlarını karşılamak üzere çeşitli uygulamalar ve kurumlar geliştirmişlerdir. Çünkü iktisadi, toplumsal ve kültürel ihtiyaçların çözümünde hiçbir toplumun sorumsuz kalamayacağı ortadır. Vakıflarda geçmişten günümüze kadar toplumsal, ekonomik, dini, kültürel ihtiyaçları karşılamak amacıyla yerine getirdiği hizmetler açısından hiç şüphesiz ki en gelişmiş, en kapsamlı ve en temelli kurumlardan biridir (Özaydın, 2003: 7).

1.3.2. Mülhak Vakıflar

Kendi mütevellilerince yönetilen, fakat vakıflar idaresinin denetimi altında bulunan vakıflar bu kategoriye girer. Günümüzde yeni kurulan tüm vakıflar bu niteliktedir. Osmanlı döneminde ise vakıf kurucusu çoğu zaman kontrol işini vezirlik, fetva emaneti, şeyhlik makamı gibi resmi kuruluşlara bırakmış, ya da vakfa ayrıca bir nazır görevlendirmiştir. Bu kimse bir medrese alimi veya cami imamı gibi resmi veya

yarı resmi bir kişi olurdu. 1826 yıllarında Evkâf Nezareti kurulunca daha önce nezaret işini üstlenen kuruluşlar, bu yeni kuruluşa vekaletle nezaret işini devretme imkanını buldular. Böylece vakıfların denetimi ve mütevellisi olmayanların ya da mütevelliyeye el çektirilenlerin yönetimi merkezi bir idarede toplanmış olmaktadır (Döndüren, 1998: 86).

Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin yürürlük tarihinden önce kurulmuş ve yönetimi vakfedenlerin soyundan gelenlere şart edilmiş vakıfları ifade etmektedir (5737 V.K.md.3). 10 yıl süreyle yönetici atanamayan veya yönetim organı oluşturulamayan mülhak vakıflar mahkeme kararıyla Vakıflar Genel Müdürlüğünce yönetilir ve temsil edilir (5737 V.K. md.7).

Türkiye geneli 300 adet mülhak vakıf kurulmuştur. Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü sorumluluk alanı içerisinde bulunan Edirne ve Kırklareli İl ve İlçelerinde Sadrazam Sokullu Şehit Taval Mehmet Paşa Bin Sinan Bey Vakfı adında 1 adet mülhak vakıf kurulmuştur.

1.3.2.1. Mülhak Vakıflarda Yönetim

20.02.2008 tarihli ve 5737 sayılı Vakıflar Kanununa dayanılarak 2010 yılında hazırlanan vakıflar yönetmeliğinin ilgili maddelerince mülhak vakıflarda, vakfiye şartlarına göre Vakıflar Meclisi tarafından atanacak yönetici eliyle yönetilir ve temsil edilir. Eğer vakfiyedeki şartları taşımamaları nedeniyle kendilerine yöneticilik verilemeyenler var ise bu şartları elde edinceye kadar, küçükler ile kısıtlılar fiil ehliyetlerini kazanıncaya veya boş kalan yöneticilik yenisine verilinceye kadar, vakıf işleri vakıflar genel müdürlüğünce temsilen yürütülür.

Mülhak vakıflarda yönetici olabilmek için medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmak, en az ilkokulu mezunu olmak, vakıflarda; hırsızlık, yağma, nitelikli dolandırıcılık, zimmet, rüşvet, ihaleye fesat karıştırma, devletin güvenliğine karşı işlenen suçlardan herhangi birinden mahkum olmamak gibi çeşitli şartlar aranmaktadır. Vakıf yöneticiliğine atanmak isteyenler dilekçe ile birlikte, vakfiye şartlarına göre yönetici olabileceğine dair yetkili asliye hukuk mahkemesinden alınan kesinleşmiş mahkeme kararı ile birlikte öğrenim belgesi, sabıka kaydı olmadığına dair yazılı beyanı ve sağlıkla ilgili olarak görevini devamlı olarak yapmaya engel bir durumu olmadığına dair yazılı beyanı ile birlikte ilgili vakıflar bölge müdürlüğü aracılığıyla vakıflar genel müdürlüğüne gönderir. Vakıflar Genel Müdürlüğünce gerekli tetkik ve inceleme

yapılarak oluşturulan dosya, atama yapılmak üzere vakıflar meclisine sunulur. Eğer birden çok yöneticilik talebi olması halinde ise vakıflar meclisi; öncelikle vakfiye şartlarını dikkate alarak, batın tertibi, vakfın iş ve işlem kapasitesi, atanacak kişinin öğrenim durumu, adayların yerleşim yeri gibi hususlarda dikkate alınarak adaylar arasından bir kişinin yönetici olmasına karar verir.

1.3.2.2. Yöneticilerin Görev ve Sorumlulukları

Öncelikle vakıf yöneticisi vakfın amacı doğrultusunda faaliyette bulunmasını sağlamak ve vakfın mallarını ve gelirlerini amaçlarına uygun olarak kullanılmasına özen göstermelidir. Yöneticiler vakıf kültür varlıkları olmak üzere vakfa ait akar ve hayratı gözetmek ve onarılması gereken taşınmazların gerekli restorasyonlarını yaptırmak zorundadır. Ayrıca fiilen ve hukuken yerine getirilmesine imkân kalmayan vakfiye şartlarının değiştirilmesi konusunda gerekli tekliflerde bulunarak, vakfiye şartlarının günümüz ihtiyaçlarına cevap verecek noktaya getirmelidir. Bunun yanında vakfın gelirlerinde değişiklik olması durumunda hayır şartlarındaki parasal değerleri güncel vakıf gelirlerine uyarlamak için teklifte bulunması gerekmektedir.

Bu görevleri yerine getirmeyen, ağır ihmal ve kasıtlı fiilleriyle vakfı zarara uğratan, denetim makamınca tespit edilen noksanlık ve yanlışlıkları verilen süre içerisinde tamamlanmayan düzeltmeyen veya aykırı işlemlere devam eden vakıf yöneticileri, vakıflar meclisinin vereceği karara dayalı olarak denetim makamının başvurusu üzerine vakfın yerleşim yeri asliye hukuk mahkemesince görevden alınabilir. Ayrıca telafisi imkansız sonuçlar doğurabilecek hallerde dava sonuçlanıncaya kadar, vakıflar meclisi kararı üzerine denetim makamınca vakıf yönetiminin geçici olarak görevden uzaklaştırılması ve kayyımca yönetilmesi ihtiyari tedbir olarak mahkemeden talep edilir (5737 V.K. md.10).

1.3.3. Cemaat Vakıfları

Cemaat vakıfları Medeni Kanun yürürlüğe girmeden önce kurulmuş olan vakıflardır. Rum, ermeni, Yahudi vs. azınlıklara ait olan ve onların dini, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuşlardır (Güneri, 1973: 1986). Cemaatlara ait vakıflardan kasıt, ülkemizdeki Rum, Ermeni, Yahudi vb. gibi azınlıklar tarafından idare edilen, onların dini, kültürel sosyal gereksinimlerini karşılayan vakıflardır (Kızılot, 1990: 128). Bu vakıflar, ait olduğu azınlık cemaati tarafından seçilen yönetim

kurulları tarafından yönetilmekte ancak Vakıflar Genel Müdürlüğünün denetim ve gözetimi altında bulunmaktadır. Vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince tüzel kişilik kazanmış, mensupları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Türkiye'deki gayrimüslim cemaatlara ait vakıfları ifade etmektedir (5737 V.K. md.3).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde azınlıkların yaptığı taşınır ve taşınmaz mallar, örneğin; arazi, dükkan, mağaza gibi gelir kaynaklarının yönetimi için yapılan ilk hukuki düzenleme 16 Şubat 1328/1910 tarihli Eşhas-ı Hükmiye'nin Emval-i Gayri Menkule'ye Tasarruflarına Dair Kanunu Muvakkat adlı kanundur. Bu kanunla daha önceden takma adla (nam-ı müstear ve nam-ı mevhum) kullanmakta oldukları taşınmazları bundan sonra müesseseleri adına vakıf olarak tescil edebileceklerdi. Daha sonraki yıllarda ise sadece teberru yoluyla inşa, imar ve tamir edilen azınlıklara ait okul, kilise, havra, yetimhane ve hastane gibi sosyal, dini ve hayri müesseseler vakıf tüzel kişiliği olarak kabul edilmişlerdir (Döndüren, 1998: 86). Kültürel bir kaynaşmayı hedeflemeyen Osmanlı Devleti, gayrimüslimleri zamanına göre son derece çağdaş, insan haklarına uygun bir anlayışla her alanda serbest bırakmıştır. Gayrimüslim unsurlar bu yolla kendi kültürlerini muhafaza ve geliştirme imkanı bulmuşlardır (Güler, 2003:273).

Cemaat vakıfları, Osmanlı devleti zamanında taşınmaz mal alıp, kilise veya benzeri yapılar yapmak zorunda kaldıklarında bu gibi yerleri muvazaalı (danışıklı) olarak kişiler üzerine kaydetmişlerdir. Daha sonra 1934 yılında çıkarılan Tapu Kanunu'nun 3.maddesinde “var olan taşınmazların dışına çıkılmamak ve hükümetten izin almak şartıyla” tüzel kişilerin adına tescil edileceği belirtilmiştir. Cemaat vakıflarının statüsü, uluslar arası platformlarda Lozan Antlaşmasının 37-45. maddeleri ile güvence altına alınmıştır. Bu maddelerde, Türkiye'nin iç mevzuatını cemaat vakıflarıyla ilgili olarak Lozan Antlaşmasının 37.-45. maddelerine göre düzenleyeceğini (md.37), ayrıca Türkiye'de oturan herkesin dini, ya da mezhebi kamu düzeniyle ve ahlak kurallarıyla çatışmayan gereklerini ister açıktan ister özel olarak serbestçe yerine getirme hakkına sahip olacağı (md.38) belirtmektedir. Yine Müslüman olmayan azınlıklara bağlı olan Türk vatandaşlarının da, Müslümanların yararlandıkları vatandaşlık hakları ve siyasi haklardan yararlanacaklarını, Türkiye'deki vakıflarına ve

hayır işleri kurumlarına her türlü kolaylıkları sağlayacaklarını belirtmektedir (Korkusuz, Öner, 2007-2008: 91).

Türkiye geneli 161 adet cemaat vakfı kurulmuştur. Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü sorumluluk alanı içerisinde bulunan Edirne ve Kırklareli İl ve İlçelerinde toplam 2 adet cemaat vakfı vardır. Bunlar: Edirne Sveti Gorci Kilisesi Vakfı, Kırklareli Musa Sinagog Vakfı.

Cemaat vakıflarının yöneticileri mensuplarınca kendi aralarından seçilir. Vakıf yöneticilerinin seçim usul ve esasları yönetmelikle düzenlenir (5737 V.K. md.6). Kurucularının çoğunluğunun yabancı uyruklu olan vakıfların, taşınmaz mal edinmeleri hakkında 22/12/1934 tarihli ve 2644 sayılı Tapu Kanununun 35.maddesi uygulanır (5737 V.K. md.12).

1.3.3.1. Cemaat Vakıflarda Yönetim

Vakıflar kanununa dayanılarak hazırlanan yasal düzenlemeler sonucu ortaya çıkan vakıflar yönetmeliğinin ilgili maddelerince cemaat vakıflarında yönetimi belirlemek için öncelikle seçim çevresi belirlenir. Seçim çevresi cemaat vakfı hayratının bulunduğu ilçedir. Ancak vakfın müracaatı üzerine sorumluluk alanı içerisinde bulunan vakıflar bölge müdürlüğünce yapılan araştırma sonucuna göre; cemaat vakfının bulunduğu ilçede yeterli cemaatin bulunmaması hallerinde vakfın bulunduğu il, vakfın bulunduğu il mücavir alanında yeterli cemaatin bulunmaması halinde ise cemaati en fazla olan çevre il vakıflar genel müdürlüğünce seçim çevresi olarak belirlenir.

Cemaat vakıflarında yönetim kurulu seçimine ise, vakıf veya hayratından yararlanan cemaat mensupları katılır. Ayrıca her vakıf için ayrı bir yönetim kurulu seçilir ve yönetim kurulu seçimleri dört yılda bir yapılır. Cemaat vakfı yönetim kurulu yedi üyeden oluşur. Fakat, cemaat sayısının yetersizliği durumunda yönetim kurulu en az üç üyeden oluşturulabilir. İstifa, ölüm, görevden alma ve benzeri nedenlerle boşalan yönetim kurulu üyelikleri yedek üyelerle tamamlanır. Ancak üye sayısının üçten aşağı düşmesi halinde, yeni yönetim kurulu seçimi üç ay içerisinde yapılır. Vakfın işleyişi açısından yediden fazla üyeye ihtiyaç duyulması halinde ise yapılacak seçim tarihinden iki ay önce Vakıflar Genel Müdürlüğünün olumlu görüşü ile yönetim kurulu üye sayısı artırılabilir.

Cemaat vakıflarında seçmen olabilmek için; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak, on sekiz yaşını doldurmuş olmak ve seçim çevresinde ikamet etmek gerekir. Yönetim kuruluna seçilebilmek için ise yukarıdaki şartlara ek olarak, en az ilkokul mezunu olmak ve vakıflarda; hırsızlık, yağma, nitelikli dolandırıcılık, zimmet, rüşvet, ihaleye fesat karıştırma, devletin güvenliğine karşı işlenen suçlardan herhangi birinden mahkum olmamak gibi çeşitli şartları da yerine getirmek gerekmektedir.

1.3.3.2. Cemaat Vakıflarda Yönetim Kurulu Seçim Usulleri

Cemaat vakıflarının seçimleri ise şu şekilde yapılmaktadır: Mevcut yönetim kurulu; seçmen listelerini, seçim tertip heyetinin kimlerden oluştuğunu, seçim tarihini, oy kullanma yerini ve hangi saatler arasında yapılacağını, oy sandığının nereye konulacağını, seçim tarihinden en az on beş gün önceden ilgili vakıflar bölge müdürlüğüne bir dilekçe ile bildirir. Mevcut yönetim kurulunun görev süresinin sona ermesine rağmen yönetim kurulu seçimine gidilmemesi durumunda, ilgili vakıflar bölge müdürlüğüne cemaat mensupları arasından belirlenen seçim tertip heyeti, seçim işlerini yürütür. Yönetim kurulu seçimi bir gün içinde sonuçlandırılır. Ayrıca seçmen listelerinde ve oy pusulalarında, vakıf ismi başa gelmek suretiyle, "...vakfı yönetim kurulu seçimi" tabirinden başka isimler kullanılamaz. Seçim tertip heyetince, seçmen listelerinde semt, mahalle, cadde ve sokak temelinde gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra seçmen listesi seçim yapan vakfın merkezine asılır. Seçmen listelerinin askıdan indirileceği tarih cemaat gazeteleri veya diğer mahalli gazetelerden birinde ilan edilebilir. Seçmen listeleri on beş gün süre ile askıda kalır. Bu süre içinde yapılacak itirazlar tertip heyetince karara bağlanır. Cemaat vakfı yönetim kurulu seçimlerinde seçim tertip heyetince seçim tasnif kurulu oluşturulur. Seçmen, oyunu bizzat kullanır. Cemaat vakfı seçimleri noter huzurunda gizli oy ve açık tasnif usulü ile yapılır. Tertip heyetince seçim tarihinden iki ay önce Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün olumlu görüşü alınarak seçimler noter huzurunda yapılmayabilir. Adaylar aldıkları oy sayısına göre sıralanarak, vakıf yönetim kurulunun asıl ve yedek üyeleri düzenlenen seçim tutanağı ile belirlenir. Cemaat vakıflarının yönetim kurulu seçimlerinin güvenliği ilgili valilik veya kaymakamlıkça sağlanır.

Seçim işlemleri tamamlandıktan sonra on gün içerisinde, seçilenlerin isim listesi, nüfus cüzdanı suretleri, ikametgah belgeleri ve seçim tutanağının bir suretinin

vakıflar bölge müdürlüğüne verilmesi ile seçim tertip heyetinin görevi sona erer. Seçim giderleri ilgili vakfın bütçesinden karşılanır. Seçim işlemleri ile sonuçlarının ve seçilen kişilerin Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün ilgili yasal düzenlemelerine uygun olup olmadıkları hususunda bölge müdürlüğüne araştırma yapıldıktan sonra, yeni seçilen vakıf yönetim kurulu üyelerine yetki belgesi verilir. Seçim sonuçları ve yetki belgesi verilen yönetim kurulu üyeleri, vakıflar bölge müdürlüğüne vakıflar genel müdürlüğe ve ilgili valiliğe bildirilir.

Cemaat vakıflarının seçim çevreleri ve seçimleri hakkındaki bilgiler, seçimden önce sorumluluk alanı içerisinde bulunan vakıflar bölge müdürlüğü tarafından ilgili valiliğe bildirilir.

1.3.4. Esnaf Vakıfları

Esnaf vakıfları, belli bir meslek gruplarına hitap eden vakıflardır. Cemaat ve esnafa ait vakıfların kendi mensupları tarafından seçilen kişi ve kurullarca idare edilmesi, bunları mazbut ve mülhak vakıflardan ayıran önemli bir özelliktir (Kızılot,1990: 128).

2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun yürürlüğünden önce kurulmuş ve esnafın seçtiği yönetim kurulu tarafından yönetilen vakıfları ifade etmektedir (5737 V.K. md.3).

Esnaf vakıfları, mülhak vakıfların tabi olduğu hükümlere tabidir. Bu vakıflar, esnafın seçtiği yönetim kurulu tarafından yönetilir (5737 V.K. md.6).

Türkiye geneli Tabaklar Esnaf Vakfı adında Hatay'da 1 adet Esnaf vakfı kurulmuştur.

1.3.5. Yeni Vakıflar

Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ile 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre kurulan vakıfları ifade etmektedir (5737 V.K. md.3).

Eski ve yeni vakıf mevzuatları arasındaki farkın giderilmesine yönelik en ciddi girişim 5737 sayılı vakıflar yasası ile sağlanmıştır. Bu son yasal düzenleme; vakıfların yönetimi, faaliyetleri ve denetimine, yurt içi ve yurt dışındaki taşınır ve taşınmaz vakıf kültür varlıklarının tescili, muhafazası, onarım ve yaşatılmasına, vakıf varlıklarının ekonomik şekilde işletilmesi ve değerlendirilmesinin sağlanmasına ilişkin usul ve

esasların belirlenmesi; Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kuruluşu ile Genel Müdürlüğün teşkilat, görev, yetki ve sorumluluklarının düzenlenmesi amacıyla hazırlanmıştır (5737 V.K. md.1).

5737 sayılı kanun; mazbut, mülhak, yeni vakıflar, cemaat ve esnaf vakıflar ile Vakıflar Genel Müdürlüğünü kapsar. Yeni vakıflar; Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kurulur ve faaliyet gösterirler. Yeni vakıfların kuruluşunda amaçlarına göre özgülenecek asgari mal varlığı her yıl Meclisce belirlenir. Yeni vakıflar, vakıf senetlerinde yazılı amaçlarını gerçekleştirmek üzere Vakıflar Genel Müdürlüğüne beyanda bulunmak şartıyla şube ve temsilcilik açabilirler. Beyannamenin düzenlenmesine ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir (5737 V.K. md.5). Yabancılar da, Türkiye'de hukuki ve fiili mütakabiliyet esasına göre yeni vakıflar kurabilirler. Yeni vakıfların yönetim organı vakıf senedine göre oluşturulur ve bu vakıfların yönetim organlarında görev alanların çoğunluğunun Türkiye'de yerleşik bulunması gerekir (5737 V.K. md.6).

Türkiye geneli 5345 adet yeni vakıf kurulmuştur. Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü sorumluluk alanı içerisinde bulunan Edirne ve Kırklareli İl ve İlçelerinde toplam 32 adet yeni vakıf vardır. Örnek verecek olursak: Edirne'de, Trakya Şükrü Paşa Eğitim ve Kültür vakfı, Hasan Sezai Teknik İlim ve İrfan Vakfı, Mimar Sinan Vakfı, Edirne İli Çevre Koruma Vakfı, Kırklareli'de Hızır Bey Eğitim ve Kültür Vakfı, Kırklareli ili Çevre Koruma Vakfı, Kepirtepeliler Eğitim Vakfı vs.

1.3.5.1. Yeni Vakıfların Kuruluş Süreci

Yeni vakıfların kuruluşu 5737 sayılı vakıflar kanununun ilgili yasal düzenlemelerine göre resmi senetle veya ölüme bağlı tasarruf ile olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilir. Yeni vakıf kurma iradesi, noterde düzenleme şeklinde hazırlanan resmi senetle veya ölüme bağlı tasarrufla açıklanır. Vakıf, yerleşim yeri mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik kazanır.

1.3.5.1.1. Resmi Senetle Kuruluş

Yeni vakıflarda gerçek veya tüzel kişilerin vakıf kurma iradesi, noterde düzenleme şeklinde hazırlanan resmi senetle açıklanır. Noter, resmi senedin bir örneğini yedi gün içinde Vakıflar Genel Müdürlüğe gönderir. Mahkemeye başvurma, resmi

senedin düzenlenmesinden sonra vakfeden tarafından yapılır. Resmi senetle vakıf kurma işleminin temsilci aracılığıyla yapılması halinde, temsil yetkisinin noter tarafından düzenlenmiş temsilcilik belgesi ile verilmiş olması, bu belgede vakfın amacı ile özgülenecek mal ve hakların belirlenmesi zorunludur. Kurucular arasında tüzel kişi bulunması halinde; bu tüzel kişinin vakıf kurabileceğine ve vakfa mal varlığı tahsis edebileceğine dair hüküm bulunan kuruluş statüsünü veya yetkili organ kararını da vakıf senedi ile mahkemeye verirler. Resmi senetle kurulan vakıflarda vakfedenin ölmesi halinde mirasçılardan birisi tarafından tescil talebinde bulunulabilir. Vakıf senedinin düzenlenmesini takip eden üç ay içinde vakfedenin veya ölümü halinde mirasçılardan birisi tarafından tescil talebinde bulunulmamış veya vakfeden tüzel kişiliği haiz olup ta bu süre içinde sona ermiş ise vakfın tescili hususundaki başvurma Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılır. Yetkili mahkemeye başvurulması üzerine, yapılacak harcamalar, ilgili vakıftan alınmak kaydıyla Vakıflar Genel Müdürlüğünce karşılanır.

1.3.5.1.2. Ölüme Bağlı Tasarruf ile Kuruluş

Ölüme bağlı tasarruf yoluyla vakıf, vakfedenin ölümünden sonra tescil edilmek üzere kurulabilir. Bu yolla kurulan vakıflarda sulh hâkimi vakıf kurulmasına esas belgenin bir örneğini yedi gün içinde Vakıflar Genel Müdürlüğüne gönderir. Ölüme bağlı tasarrufla kurulan vakıflarda mahkemeye başvuru, ilgililerin veya sulh hâkiminin bildirimi üzerine ya da Vakıflar Genel Müdürlüğünce resen yapılır. Yetkili mahkemeye başvurulması üzerine, yapılacak harcamalar ilgili vakıftan alınmak kaydıyla Vakıflar Genel Müdürlüğünce karşılanır. Ölüme bağlı tasarrufla kurulan vakfın miras bırakanın borçlarından sorumluluğu, özgülünen mal ve haklarla sınırlıdır. Vakfedenin mirasçıları ile alacaklılarının, bağışlamaya ve ölüme bağlı tasarruflara ilişkin hükümler uyarınca dava hakları saklıdır.

Ayrıca tescil ve mahkeme işlemleri ise şu şekilde yapılmaktadır:

Mahkeme, dosya üzerinde Vakıflar Genel Müdürlüğünün görüşünü almak, gerekirse vakfedeni dinlemek ve bilirkişi incelemesi yaptırmak suretiyle vakfın tesciline karar verir.

- Mahkeme, mal ve hakların korunması için gerekli önlemleri resen alır.
- Mahkeme, tescile veya tescil isteminin reddine ilişkin olarak verdiği kararı, resmi senetle birlikte vakıflar genel müdürlüğüne resen tebliğ eder.

- Tüzel kişilik kazanan vakıf, yerleşim yeri mahkemesi nezdinde tutulan, vakfeden ile vakıf adının, yerleşim yerinin, organlarının, amaç ve bu amaca özgülenen mal ve haklarının gösterildiği sicil defterine tescil edilir.
- Tescil kararı, başka bir mahkemece verilmiş ise ilgili belgelerle birlikte tescil için vakfın yerleşim yeri mahkemesine gönderilir (V.Y.2010 Md.7).

Mahkemenin vakfın tesciline veya tescil isteminin reddine ilişkin kararlarına karşı, tebliğ tarihinden başlayarak bir ay içinde, başvuran ya da Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından temyiz yoluna gidilebilir. Vakıflar Genel Müdürlüğü veya ilgililer, vakfın kurulmasını engelleyen sebeplerin varlığı halinde iptal davası açabilirler. Merkezi sicile tescil ve ilan işlemlerinde ise; Vakıf, yerleşim yeri mahkemesinin yapacağı bildirim üzerine Vakıflar Genel Müdürlüğünde tutulan merkezi sicile kaydolunur. Merkezi sicile kaydedilen vakıf, Resmî Gazete’de ilan edilir. İlanda; vakfedenin ve vakfın adı, yerleşim yeri, amacı, mal ve haklarının neler olduğu, varsa taşınmazlarının tapu bilgileri, vakfın organları ile kuruluş senedinin tarih ve sayısı, tescil kararının tarih ve sayısı ile hangi mahkemece verildiği belirtilir. İlan için yapılacak harcamalar vakıftan alınmak üzere Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından karşılanır. Herhangi bir eksiklik durumunda ise; vakıf senedinde vakfın amacı ile bu amaca özgülenen mal ve haklar yeterince belirlenmiş ise, diğer noksanlıklar vakfın tüzel kişilik kazanması için yapılan başvurunun reddini gerektirmez. Bu tür noksanlıklar, tescil kararı verilmeden önce mahkemece tamamlattırılabilceği gibi kuruluştan sonra denetim makamının başvurusu üzerine, imkan varsa vakfedenin görüşü de alınarak, vakfın yerleşim yeri mahkemesi tarafından tamamlattırılır. Tescili istenen vakfa ölüme bağlı tasarrufla özgülenen mal ve haklar amacın gerçekleşmesine yeterli değilse; vakfeden aksine bir irade açıklamasında bulunmuş olmadıkça bu mal ve haklar, denetim makamının görüşü alınarak hakim tarafından benzer amaçlı bir vakfa özgülenir. Vakfa özgülenen malların mülkiyeti ile haklar tüzel kişiliğin kazanılmasıyla vakfa geçer. Ayrıca taşınmazların tapuya tescili Tescile karar veren mahkeme, vakıf senedinin bir örneğini de ekleyerek vakfedilen taşınmazın vakıf tüzel kişiliği adına tescil edilmesini tapu idaresine bildirir. Tapu idaresi bu bildirim üzerine, vakıf adına tescili yapar. Bu tescil işleminden de vakıf yöneticileri sorumludur.

1.3.5.2. Yeni Vakıflarda Yönetim

Yeni vakıflarda yönetim organı vakıf senedine göre oluşturulur. Yöneticilerin çoğunluğunun Türkiye’de yerleşik bulunması zorunludur. Bu vakıfların organlarında ölüm, istifa ya da herhangi bir nedenle eksilme olduğu takdirde vakıf senedindeki hükümlere göre eksiklik tamamlanır. Vakıf senedinde hüküm bulunmaması halinde; öncelikle senet değişikliği yapılmak suretiyle eksiklik giderilir. Ancak;

- Vakıf senedi değişikliğine yetkili organında eksilmeler nedeniyle karar yeter sayısının sağlanamaması halinde vakıf senedi değişikliğine yetkili organın karar yeter sayısı gözetilmeden aldığı karar,
- Vakıf senedi değişikliğine yetkili organın bulunmaması veya hiçbir üyesinin kalmaması halinde ise icraya yetkili organın kararı,
- İcraya yetkili organdaki eksilmeler nedeniyle karar yeter sayısının sağlanamaması halinde ise karar yeter sayısı gözetilmeden alınan karar, ile mahkemeye başvurulur. Mahkemece, Vakıflar Genel Müdürlüğünün yazılı görüşü alınarak organlardaki eksiklik tamamlanır. Mahkeme kararını müteakip, organlardaki eksilmelerin tamamlanması hususunda gerekli senet değişikliği yapılır (V.Y.2010 Md.13). Eğer haklı sebepler varsa mahkeme, vakfın yönetim organı veya Vakıflar Genel Müdürlüğünün istemi üzerine diğerinin yazılı görüşünü aldıktan sonra vakfın örgütünü, yönetimini ve işleyişini değiştirebilir.

İstihdam edilenlere ve işçilere yardım vakıflarında, vakıf senedinin, faydalananların vakıftan faydalanma şartlarına ve idareye iştiraklerine dair hükümlerinde yapılacak değişikliklerin vakıf senedinde bu hususta yetkili olduğu belirtilen organın kararı üzerine, Vakıflar Genel Müdürlüğünün yazılı düşüncesi alındıktan sonra mahkeme tarafından kararlaştırılır.

Türk Ticaret Kanununun 468 inci maddesi gereğince kurulan vakıflardan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20 nci maddesi hükümlerine tabi olanların vakıf senetlerinde yapılacak değişiklik, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının uygun görüşünden sonra, Vakıflar Genel Müdürlüğünün yazılı görüşü alınarak yerleşim yeri mahkemesi tarafından kararlaştırılır (V.Y.2010 Md.14).

Senet değişikliğini gerektirmeyen aynı yerleşim yeri içerisinde yapılacak adres değişikliğinin değişiklik tarihinden itibaren; yönetim organına seçilenlerin isimleri ile tebligata esas adreslerinin ise seçim tarihinden itibaren 15 gün içinde ilgili bölge müdürlüğüne bildirilmesi gerekir (V.Y.2010 Md.15). Vakıflar, varlıklarını, ekonomik kural ve riskleri gözetmek suretiyle değerlendirirler, paralarını Türkiye'de kurulu bankalara yatırırılar.

1.3.5.3. Yeni Vakıflarda Şube ve Temsilcilik Açılması

Yeni vakıflar, vakıf senedinde hüküm bulunmak kaydıyla amaçlarını gerçekleştirmek üzere şube veya temsilcilik açabilirler. Bu vakıflar, yetkili organlarınca alınacak kararı müteakip şube ve temsilciliği açmadan önce Ek-1'deki beyannameyi vakıf merkezinin bulunduğu bölge müdürlüğüne vermek ve elektronik ortamda göndermek zorundadırlar. Vakıf tarafından şube veya temsilciliğin kapatılması durumunda da 30 gün içinde aynı usulle bölge müdürlüğüne beyanda bulunulur. Şube ve temsilciliklerde görev alan yöneticilerin, vakıflarda; hırsızlık, yağma, nitelikli dolandırıcılık, zimmet, rüşvet, ihaleye fesat karıştırma, devletin güvenliğine karşı işlenen suçlardan herhangi birinden mahkum olmaması ve çoğunluğunun Türkiye'de yerleşik bulunması zorunludur (V.Y.2010 Md.17). Şube ve temsilcilikler, faaliyetlerini vakıf adına yürütürler ve bulundukları yerde vakfı temsil ederler. Şube ve temsilciliklerin çalışma usul ve esasları vakıf merkezince düzenlenir. Ayrıca şube ve temsilcilikler, vakfın amacına katkı sağlamak üzere vakıf senedine ve mevzuata uygun faaliyette bulunmaları gerekmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü ile yazışmalarını merkezleri aracılığıyla yaparlar (V.Y.2010 Md.18).

İktisadi işletme ya da şirket kuran veya kurulmuş herhangi bir şirkete iştirak eden vakıflar, Ek-6'daki formu doldurarak bir ay içerisinde ilgili bölge müdürlüğüne gönderirler. Herhangi bir şirket hissesini satan ve şirket ortaklığından ayrılan veya şirketini tasfiye eden vakıflar, bölge müdürlüğüne bildirimde bulunurlar (V.Y.2010 Md.37).

1.3.5.4. Vakfın Sona Ermesi Üzerine Yapılacak İşlemler

Vakfın amacının gerçekleşmesi imkânsız hale gelen ve değiştirilmesinde de olanak bulunmadığı takdirde, vakıf kendiliğinden sona erer. Vakfın yönetim organı veya vakıflar genel müdürlüğü vakfın amacının gerçekleşmesinin imkânsız hale geldiği kanısına varırsa dilekçe ile mahkemeye başvurarak durumun mahkeme siciline tescilini ister. Mahkeme, gereğine göre vakıflar genel müdürlüğünün veya vakfın yönetim organının yazılı düşüncesini alarak vakfın dağılması ve tasfiye kurulu oluşumu istemini karara bağlar ve mahkeme dağılma kararını sicile tescil eder. Sona eren vakfın kişiliği, ehliyeti tasfiye amacıyla sınırlı olmak üzere tasfiye sırasında da devam eder (V.Y.2010 Md.19). Vakfın amacı, Türk Medeni Kanununun 101 inci maddesinin son fıkrası hükmüne girdiği takdirde vakıflar genel müdürlüğünce vakfın dağıtılması için yetkili asliye hukuk mahkemesine başvurulur. Vakfın sona ermesi merkezi sicile kaydedilir ve vakıflar genel müdürlüğü tarafından Resmî Gazete’de ilan olunur.

Sona eren yeni vakıfların borçlarının tasfiyesinden arta kalan mal ve haklar, vakıf senedinde yazılı hükümlere göre, senetlerinde özel bir hüküm bulunmayanlarda ise vakıflar genel müdürlüğün ve devredilecek vakfın görüşü alınarak mahkeme kararıyla benzer amaçlı bir vakfa; dağıtılan yeni vakıfların borçlarının tasfiyesinden arta kalan mal ve haklar ise vakıflar genel müdürlüğe devredilir (V.Y.2010 Md.22).

1.3.5.5. Yeni Vakıflarda Beyanname Verme İşlemleri

Vakıf yöneticileri, Ek-2’deki beyannameyi eksiksiz doldurup her takvim yılının ilk altı ayı içerisinde ilgili vakıflar bölge müdürlüğüne vermek ve elektronik ortamda göndermek zorundadırlar. Yeni vakıflar; şubelerinin muhasebe hesap planının vakıf merkezinin hesap planına uygun olmasını, yıl içindeki gelir ve giderlerini, yeni yıla devredecek makbuz bilgilerini ve mevcut paralarını gösteren yılsonu hesap durumlarını her yıl vakıf merkezine gönderilmesini, yıl sonunda şubenin mali tabloları ile vakıf merkezinin mali tablolarının konsolide edilmesini sağlarlar. Ayrıca vakıflar; yurtdışındaki kişi, kurum ve kuruluşlardan alacakları nakdi bağış ve yardımlar ile yurtdışındaki benzer amaçlı vakıf ve derneklere yapacakları nakdi bağış ve yardımları banka aracılığı ile yaparak bir ay içerisinde vakıflar bölge müdürlüğüne bildirirler. Yurtdışından bağış ve yardım alan vakıflar Ek-3’teki formu, yurtdışına bağış ve yardım

yapan vakıflar ise Ek-4'deki formu iki nüsha olarak doldurup bir ay içerisinde ilgili vakıflar bölge müdürlüğüne verirler. Bildirim formuna yetkili organın karar örneği, varsa bu konuda düzenlenen protokol, sözleşme ve benzeri belgelerin örnekleri de eklenir. Bildirimin vakıflar bölge müdürlüğü tarafından onaylı bir örneği ilgili bankaya verilmek üzere başvuru sahibine verilir. Alınan bildirim ve eklerin birer adedi vakıflar bölge müdürlüğüne Vakıflar Genel Müdürlüğüne gönderilir (V.Y.2010 Md.35).

Vakıflar, iktisap ettikleri veya değiştirdikleri taşınmazlarla ilgili bilgileri tapuya tescilden itibaren bir ay içerisinde Ek-5'deki formu doldurarak vakıflar bölge müdürlüğüne vermekle yükümlüdürler (V.Y.2010 Md.36). Yapılan tebligata rağmen, vakıflardan istenen beyanname ve bildirimlerin verilmemesi veya eksik verilmesi hallerinde vakıflar kanunun 11 inci maddesi gereğince idari para cezası uygulanır. Vakıflar Bölge müdürlüğüne beyanname ve bildirimlerin birer örneği Vakıflar Genel Müdürlüğüne gönderilir (V.Y.2010 Md.38).

1.3.5.6. Yeni Vakıflarda Denetim

Vakıf yöneticileri, yıl sonundan itibaren altı ay içerisinde yapılacak iç denetim rapor ve sonuçlarını Ek-7'deki forma uygun olarak düzenleyerek rapor tarihini takip eden iki ay içerisinde ilgili vakıflar bölge müdürlüğüne göndermekle yükümlüdürler. Yeni vakıflar şube ve temsilciliklerini de denetleyerek her yıl verecekleri raporlarda bu alt birimlerle ilgili bilgilere yer verirler.

Vakıfların, şube ve temsilciliklerinin amaca ve yasalara uygunluk denetimi ile iktisadî işletme ve iştiraklerinin faaliyet ve mevzuata uygunluk denetimi Vakıflar Genel Müdürlüğüne yapılır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Rehberlik ve Teftiş Başkanlığınca vakıfların;

- Vakfiye ve vakıf senedinde yazılı amaç doğrultusunda faaliyette bulunup bulunmadıkları,
- Yürürlükteki mevzuata uygun yönetilip yönetilmedikleri,
- Mallarını ve gelirlerini vakfiye, 1936 beyannamesi ve vakıf senedindeki şartlara uygun kullanıp kullanmadıkları,
- Vakıf iktisadi işletmeleri ile iştiraklerinin iş ve işlemleri ile gerektiğinde vakıflara ait diğer iştiraklerinin iş ve işlemleri, denetlenir (V.Y.2010 Md.39).

Şube ve temsilciliklerce yürütülen faaliyetlerden vakıf yönetimi ile birlikte şube yönetimi ve temsilci de sorumludur. Şube ve temsilciliklerin denetimi sonucunda; vakıf amacının gerçekleştirilmesine yeterince katkı sağlamadığı, vakıf senedine aykırı işlem yaptığı tespit edilenler ile beyanda bulunulmadan şube ve temsilciliğin faaliyete geçirilmesi halinde şube ve temsilciliğin kapatılması vakıf merkezine bildirilir (V.Y.2010 Md.40).

Ayrıca vakıfların tüm iş ve işlemleri iç denetim kapsamındadır. İç denetim, vakıf faaliyetlerinin mevzuata ve vakfın stratejik planına uygun olarak yürütülmesini; kaynakların etkili, ekonomik ve verimli kullanılmasını; bilgilerin güvenilirliğini, bütünlüğünü ve zamanında elde edilebilirliğini sağlamayı amaçlar. İç denetim vakfın risk yönetim ve kontrol süreçlerinin etkinliğini değerlendirerek sistemli ve disiplinli bir yaklaşımla vakfın amaçlarına ulaşmasına yardımcı olur.

İç denetim faaliyeti; Vakfın vakfiye, 1936 Beyannamesi ve vakıf senedinde yazılı şartlara ve yürürlükteki mevzuata uygun yönetilip yönetilmediği, Vakfın mallarının ve gelirlerinin vakfiye, 1936 Beyannamesi ve vakıf senedinde belirtilen şartlara uygun bir şekilde etkin ve verimli olarak kullanılıp kullanılmadığı, İşletme ve iştiraklere sahip olan vakıflarda bu işletme ve iştiraklerin sınai, iktisadi ve ticari esas ve gereklere uygun tarzda idare edilip edilmedikleri, rasyonel bir şekilde işletilip işletilmedikleri, Vakfın denetime tabi tüm birimlerinin işlem, hesap ve mali tablolarının genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ile vakıflar genel müdürlüğünce belirlenen usul ve esaslara uygun olup olmadığı, hususları dikkate alınarak defter, kayıt ve belgeleri üzerinden ve gerektiğinde işlem yapılan üçüncü şahıslarla hesap mutabakatı sağlanarak yürütülür (V.Y.2010 Md.42).

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNETİŞİM

Küreselleşme ile birlikte hız kazanan çok yönlü değişim dinamikleri tüm toplumların, sosyo-ekonomik ve kültürel hayatında önemli etkileşimlere yol açmakta ve kamu yönetimine ilişkin kavram ve değerler ile kamu örgütleri de bu değişimlerden etkilenmektedir. Ulus devletler dünyasının yerini küreselleşmiş dünyaya bırakması ve modernist düşüncenin yerini post modernist düşünceye bırakması gibi gelişmeler ışığında ekonomik, sosyal ve siyasal olgular gerek kavrayış gerekse kurumlaşma anlamında önemli bir içerik değişimine uğramakta ve dönüşmektedir. Ekonomik, teknolojik, sosyolojik ve kültürel değişimlerin yoğun bir biçimde yaşandığı günümüz dünyasında, kamu yönetimi ve yurttaş arasındaki ilişkiler önemli farklılaşmalar göstermektedir. Bu farklılaşma, kamu yönetimi ve yurttaş arasındaki ilişkilerin artmasını, yönetişim ve yurttaşın sorumluluk alması gibi kavramların gelişmesini sağlamıştır (Eren, 2003: 62).

Toplumun daha etkili ve kaliteli hizmet taleplerinin artması, kamu kurum ve kuruluşlarının bu talepleri karşılamada yetersiz kalması, kamuya ayrılan kaynakların yetersizliği vs. gibi birçok nedenden dolayı geleneksel kamu yönetimi anlayışının değişmesi yönünde baskı oluşturarak, günümüz kamu yönetimi anlayışında yönetişim yaklaşımının benimsenmesine olanak sağlamış ve saydamlık, açıklık, katılımcılık, hesap verilebilirlik, kamu kaynaklarının kullanımında etkin ve verimlilik yükselen değerler olarak yerini almaktadır (DPT,2007:1).

Yeni yönetim anlayışı, 1980' den sonra ekonomik ve yönetsel sistemin yapı ve faaliyetlerindeki değişimi yorumlayan, yönlendiren ve geleneksel yönetim düşüncesine alternatif olarak ortaya çıkan bir yaklaşımdır (Ökmen, vd., 2004: 38). Yeni yönetim anlayışında önemli bir yere sahip bulunan yönetişim kavramı, devlet merkezli yönetim yerine toplum merkezli ve yapılabilir kılma stratejisini esas almaktadır. Yönetişim, kamu-özel ve sivil toplum işbirliğinde yönetime katılmak anlamında, ideolojik temelleri aynı ancak katılımın mekansal boyutlarına göre, yerel, ulusal ve küresel alanda gerçekleşmektedir. Yeni kamu yönetimi yaklaşımının önemli bir yönünü oluşturan yönetişim, verimliliği azalan klasik yönetim yapılarının tek başlarına hareket etmeleri yerine, birlikte yönetim, birlikte üretim ve kamu- özel işbirliğini içermektedir (Ökmen, vd., 2004:24).

2.1. YÖNETİŞİM KAVRAMININ TANIMI

“Yönetişim” sözcüğünün Fransızca karşılığı olan “gouvernance”, 18.yüzyılda yönetmek anlamında kullanılmaktaydı. Daha sonra İngilizcede de kullanılmaya başlanmıştır. Bugün sözcük önüne “iyi” sözcüğü getirilerek “iyi yönetim” (good governance) ve çeşitli güncel gelişmeler doğrultusunda “ küresel yönetim”, “işletme yönetimi” gibi terimler içinde kullanılmaktadır. Ancak kavramın sosyal bilimler alanına girişi 1970’lerin ortalarından itibaren olmuştur (Sönmez, 2004: 115-116).

19. yüzyıldan bu yana sosyal ve siyasal kuramın en önemli tartışma konularından biri haline gelen yönetişimin kullanım alanının işletme yönetiminden başlayarak, iktisat, siyaset ve kamu yönetimi alanlarına uzanması ve “ yerel” (local governance), “ulusal” ve “uluslar arası” yönetişime (international/ global governance) kadar genişlemesi kavramın tek bir anlamından söz edilmesini oldukça güçleştirmektedir (Güzelsarı, 2004: 15).

Yönetişim; Merkezi otoritenin yukarıdan aşağıya doğru hakimiyetini esas alan klasik yönetim anlayışı yerine hükümetler, yerel yönetimler, iş çevresi, işçiler ve işçi sendikaları, hükümet dışı kuruluşlar gibi tüm toplumsal aktörlerin karşılıklı işbirliği ve uzmanlaşmasına dayanan, katılımcılığı ve sivil toplum kuruluşlarını ön plana çıkaran, saydamlığı, açıklığı hesap verme sorumluluğunu, yetki devri ve yerindeliği esas alan bir anlayış olarak ifade edebilir (DPT,2007:4).

Yönetişim, kamu kesiminde, hükmetme anlamında hiyerarşik nitelikteki bürokratik yapıya dayalı “yönetim” kavramının yerini almış görünmektedir. Bu bağlamda yönetim, yönetim sürecinde rol oynayan aktörler ve örgütler arasındaki etkileşimin, formel ya da resmi sıfatı bulunmayan kişi, grup ve kuruluşların katılımıyla, hiyerarşik bürokratik yapı yanında, hükümet dışı aktörlerin de etkin bir şekilde yönetim faaliyetlerinde yer aldığı yönetim modelidir (Yaşın, 2005: 22).

Yönetişim, çok aktörlü bir sistemin varlığını kabul eden, bu aktörler ile devlet arasında ortaklık öngören ve sivil toplumun yapabilme kapasitesini artırmayı hedefleyen yeni bir anlayışı ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım toplumu yönlendirme de sorumluluğun devletten sivil topluma doğru kaymasına ve demokrasinin sivil toplum örgütlerinin oluşturdukları kamusalılıklar ile diyalogu esas alan müzakereci ve sürekli yeniden oluşan ittifaklara dayalı hale gelmesini sağlamaktadır (Nas, 2004: 3-4).

“Yönetişim” kavramı, bir tarafın diğer tarafı yönettiği bir ilişkiden, karşılıklı etkileşimlerin öne çıktığı bir ilişkiler bütününe doğru dönüşümü ifade ediyor. Böylece yönetim; toplumların, faaliyetlerini yönetmek amacıyla kullandıkları politik, ekonomik ve yönetsel iradeyi oluşturuyor. Yurttaşların, grupların ve toplulukların; ortaklaşa karar alma ve uygulamada, çıkarlarını dile getirmede, yükümlülüklerini karşılamada ve çatışma noktalarının çözümünde kullandıkları mekanizmaları, süreçleri ve kurumları kapsıyor. Bu anlamda yönetim, toplumsal aktörler arasındaki ve toplumsal aktörlerle kamu yönetimi arasındaki karşılıklı etkileşiminin niteliğine işaret etmekte ve “birlikte yönetim” anlamını içermektedir (Toksöz, 2008: 7).

Eryılmaz’a göre yönetim kavramı kamu yönetimi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını içine alan kompleks bir sistemi ve bunların kendi aralarındaki ilişkiler ağını ve karşılıklı etkileşimlerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu anlayışa göre, yönetim bir süreç olarak kabul edilmektedir. Sorumluluğun ve yetkilerin dengesi, sivil topluma doğru kaymakta ve merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin yanında sivil toplum örgütleri, özel girişimciler ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar bu yeni yönetim sürecine dahil edilmektedir (Eryılmaz, 1999:28).

Yönetişim yaklaşımına göre, yöneten ve yönetilen ayrımı belirgin değildir. Yeni dönemin anlayışına uygun olarak bireye yönelik iyimser bir bakış söz konusudur. Bireyle ilgili kanaatler ve algılamalar bu alana da yansımaktadır. Geleneksel pasif birey anlayışının yerini aktif birey anlayışı almaktadır. Bireyle yönetim arasında yeni ilişki önerilmektedir. Kendi ihtiyaçlarının ne olduğunu bilen ve tek başına ya da ortak hareket edebilen bir birey söz konusudur (Tekeli, 1999:249).

Günümüzde yönetim, kamu kesiminde hizmetlerin yeni bir yönetim anlayışıyla sunulması bağlamında gündeme gelmektedir. İşletmeler için geliştirilen “toplam kalite yönetimi”, “müşteri odaklı yönetim” gibi yaklaşımlar artık kamu kesiminin yeni yönetim anlayışına giren kavramlar olmaktadır (Şimşek,1997:185-186).

Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) tarafından hazırlanan Kamu Yönetimi Sözlüğünde yönetim, “bir toplumsal, politik sistemdeki ilgili aktörlerin ortak çabalarıyla elde edilen sonuçların oluşturduğu yapı ya da düzen” olarak tanımlanmakta ve kavramın yönetime katılma kavramına bir seçenek olarak ortaya konduğu ifade edilmektedir.

Liberal anlayışı savunanlar, kurumsal yönetişimin kamu kesiminde kullanılması düşüncesini bugün yeni bir çerçeve içinde tekrar gündeme getirmektedirler. Bu anlayışa göre, bugün dünyada yaşanan yoksulluk, terörizm, AIDS, uyuşturucu gibi pek çok sorunun kökeninde az gelişmiş ülkelerin zayıf devlet yapısı bulunmaktadır. Bugüne kadar önerilen devleti küçülterek kalkınma modeli yerine, yeni bir “ devlet inşası” ile zayıf devletlerin yapısının güçlendirilmesi sağlanarak bu sorunların azaltılmaması mümkündür. Bu bağlamda, kurumsal yönetişimin ilkeleri doğrultusunda kamu kesimi için yeni bir örgütsel planlamanın ve yönetim anlayışının, her ülkenin değerleri göz önünde bulundurularak uygulanmaması güçlü hükümetler ya da devletler ortaya çıkarabilecektir (Fukuyama, 2005: 58110).

Yönetişim, çok aktörlü, kendisi yapmaktan çok toplumdaki aktörleri yapabilir kılan, insan haklarına dayalı performans ölçütlerini gerçekleştiren, ademi merkezi yönetim anlayışı benimseyen, devlete düzenleme rolü yükleyen, sorumluluk dengesini kolaylaştıran, siyasal ve ekonomik gücün daha yaygın dağılımını içeren düşünceleri ve sonuç olarak bireyle devlet arasında yeni bir ilişki biçiminin gelişmesini kavramsallaştırmak için kullanılmaktadır (Tekeli, 2003: 226-227).

Yeni bin yılın toplumları, sanayi toplumundan bilgi topluma, modernist düşünceden post modernist düşünceye, ulus devlet düşüncesinden kürselleşmiş bir dünyaya yönelirken, ülke sınırları artık, sermaye, bilgi, haber, mal akışını engellememekte ve küresel yönetişime kapılar aralanmaktadır (Yıldırım, 2004:195). Yönetişim bir ülkenin kaynaklarını ve işlerini idare etmek için politik, ekonomik, idari ya da başka güç veya otoritenin uygulaması sürecidir. Yönetişim, ülkenin kaynak ve işlerinin, açık, şeffaf, sorumlu, adil ve halkın ihtiyaçlarına uyumlu bir tarzda yeterli yönetimi anlamına gelir. Yönetişim, kamu yöneticilerinin yüksek kalitede hizmet sunarken; vatandaşlar ve farklı topluluklar yararına, toplulukların ehliyet ve birbirine güven anlayışına yönelik kamu yöneticilerinin rolünü vurgulayan; yöneticilerin performans hedeflerini karşılamak için gereken insani ve teknolojik kaynakları sağlamanın önemini bilen ve kamusal amaçları özel sektörle karşılaştırarak kamu görevleri tarafından uygulanabilmesine ilişkin rekabetçi ve açık fikirliliği kabul eden yeni bir paradigmanın kamu yönetiminde görünüşü olarak kabul görmektedir (Yıldırım, 2004:196).

İyi yönetim; devlet yönetiminde temsil, katılım ve denetimin etkin bir sivil toplumun, hukukun üstünlüğünün, yerinden yönetimin, yönetimde açıklık ve hesap verme sorumluluğunun, kalite ve ahlakın, kurallar ve sınırlamaların, rekabet ve piyasa ekonomisi ile uyumlu alternatif hizmet sunum yöntemlerinin ve nihayet dünyada gerçekleşen teknolojik gelişmelere uyumun mevcut olduğu bir siyasal ve ekonomik düzeni ifade etmektedir (Aktan, 2008: 13).

Küreselleşmenin yeni kurallar ve davranışlar gerektirdiğini ve buna bağlı olarak AB üyeliği yolunda ve uluslar arası alanda aktör olabilmenin koşulunun, iyi yönetimi hayata geçirmek olduğu belirtilmektedir (Yüceoğlu, 2000: 5-6).

Yönetimde 3 sac ayağı bulunmaktadır. Bunlar:

- Devlet
- Toplum
- Özel sektör

İyi yönetimin uygulamaya geçebilmesi, unsurların ifade ettikleri anlam ve boyutta anlam kazanabilmesi bu üç sacayağının da güçlü olmasına bağlıdır (Bayramoğlu, 2002: 96).

Dünya Bankası yönetimi; “ bir ülkenin kalkınması için gerekli ekonomik ve sosyal kaynakların yönetimin de otoritenin kullanılma biçimi” olarak tanımlamaktadır (www.worldbank.org/publicsector, 2010). OECD, kavramı “bir ülkenin güç ve yetkilerini icra etmesi için kullandığı anayasal, yasal ve idari düzenlemeler olarak kullanılırken, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme- UNDP) yönetimin “ bir toplumun siyasi, ekonomik ve sosyal işlerini kamu, özel sektör ve gönüllü sektörlerle ilişkiler bağlamında yürütmek için kullandığı değerler, politikalar ve kurumların oluşturduğu bir sistem” olduğunu vurgulamaktadır (UNDP,1997:2).

Yönetim, kamusal sorumluluk ve denetim anlayışına yepyeni bir yaklaşım getirmiştir. Bu yeni anlayışa göre kamusal sorumluluk genişlemekte ve yönetilenler de yönetim sürecine dahil edilmektedir (Tekeli, 1999:244). Yönetim yeni dönemdeki çoğulculuk anlayışı doğrultusunda yönetimlerin tek başına hareket etmesi yerine birlikte

düzenleme, birlikte yönetim, birlikte üretim ve kamu, özel sektör işbirliğini ortaklığını ifade etmektedir (Göymen, 2000: 6).

Kamu yönetimi, halkın ortak gereksinmelerinin karşılanması, ülke güvenliğinin sağlanması, çeşitli temel hizmetlerin halka etkin bir şekilde sunulması gibi amaçlarla ortaya çıkmıştır (Toksöz, 2008: 5). Özellikle XIX. yüzyılda, ulus devlet modelinin benimsenmeye başlanması ile birlikte, devletler; hukukun uygulanması, düzenin ve ülkenin korunması için yeni bir yapılanma ve örgütlenme sistemine ihtiyaç duymuşlardır. Günümüz kamu yönetimi anlayışının temellerinin atıldığı bu sistemle devlet; sahip olduğu kaynakları etkin ve rasyonel bir şekilde kullanarak, vatandaşlarına hizmet sağlayacak ve ülkenin bütünlüğünü koruyacak bir yönetim sistemini hayata geçiriyordu (Toksöz, 2008: 13).

Yönetişim kavramı sadece yerel ve ulusal değil küresel düzeylerdeki yönetim süreçleri içinde kullanılmaktadır. Küresel ekonomik yönetişimin başlıca aktörleri arasında IMF, Dünya Bankası, Dış Ticaret Örgütü, Dünya Ekonomik Forumu, Avrupa Birliği kurumları bulunmaktadır. Bu sayılan kurumlar çok uluslu devletler üzerinde güçlü bir siyasal baskı oluşturmaktadır (Brown, 2002: 37-38). Neo liberal politikaların kamu harcamalarını kısıarak, kamu hizmetlerini özel sektöre ve sivil toplum denen gönüllü kuruluşlara bırakma yaklaşımının gerisinde, hem özel sektörün karlılığını artırmak, hem de popüler sınıfların kamusal alana dahil işlerin yönetimine müdahale olanaklarını önemli ölçüde daraltmaktadır (Brown, 2002: 37).

Geniş bir katılım yelpazesi içeren yönetişimi, mekan ölçeğine vurulduğunda, uluslar-üstü, ulusal ve yerel olmak üzere üç ölçekte belirlenebilir:

- Küresel yönetişim; Küreselleşme süreciyle birlikte ulusal (içsel) aktörler kadar uluslar arası (dışsal) aktörlerin hem ekonomik hem de siyasal içerikli bir dönemde uzlaşması yoluyla çatışmaların, gerginliklerin, çelişkilerin ve bunalımların giderilebileceğini öngören bir yönetim modeli niteliği taşımaktadır.
- Ulusal yönetişim; Hantal bir devlet yerine katılım ile diğer gelecek stratejilerini gerçekleştiren diğer kamusal, özel ve sivil aktörlere rollerini oynamaları için fırsat veren ve değerlendiren, öte yandan evrensel kuralları

uygulama konusunda kendini bağlayıcı taahhütlere girmiş bir devlet yönetimi anlamına gelmektedir.

- Yerel yönetim; Kamu yönetimlerinin başarısızlığının temelinde yatan yönetilenleri dışta tutulma eğilimi, yönetime ortak etme anlayışına dönüştürülmesi sonucunda ortaya çıkan, çok aktörlü katılımı öngören ve yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen yeni bir yerel yönetim biçimini belirtir (Karaman, ty., 42-46).

Yönetişim, yerel yönetim süreçlerine sivil toplum kuruluşlarının yanında yerel, ulusal ve uluslar arası sermayenin de katılımını içererek yönetim ve karar alma süreçlerinin değişimini öngörmektedir. Buna göre kamu yönetiminin örgütlenmesinde etkili olan Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler ve IMF'nin desteğiyle gelişen yönetim anlayışı, neo-liberal katılımcılık modeli, sermayeye açılan iktidar sandalyesiyle kamu gücünü kapitalizmin egemen sınıfına teslim etmekten başka bir hedefe sahip olamayan bir açılım olarak da eleştirel bir bakış açısıyla da değerlendirilmektedir (Güler, 2003: 93-116).

Kamu yönetişimi alanında yeni bir paradigma olarak giderek popülerleşen yönetim yaklaşımı, başlangıçta kamu işletmeciliği yaklaşımının eksiklerini tamamlama girişiminin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Yönetişim, kamu işletmeciliğinin ve piyasa mekanizmasının eleştirilen noktalarını revize eden ve sistemin katılımcılık açısından eksiklerini gidermeyi hedefleyen bir yaklaşımdır (Aygül, 1997:237).

Yönetişim anlayışında, yönetme eyleminin sadece ulus devletlerle sınırlı olamayacağı, bir yandan ulusaldan yerele ve uluslar arası kuruluşlara bir yandan da kamu ve özel sektörden sivil toplum kuruluşlarına kadar uzanan geniş bir yelpazede gerçekleşmekte olduğu kabul edilmektedir. Ekonomik ve toplumsal ilişkilerin yönetiminde ulusal merkezi devlet aygıtlarının önceliğini veri kabul eden bir yönetim anlayışı yerme, kamusal, yarı- kamusal ve sivil toplum kuruluşları arasında ortaklık kurulması gerekliliği düşüncesi ön plana çıkmaktadır (Kalfa ve Ataay, 2008:237).

2.2. İYİ YÖNETİŞİMİN ÖZELLİKLERİ

Günümüzde artık yaygın bir şekilde yönetim, ülkelerin kaynaklarının ekonomik ve toplumsal gelişme için nasıl kullanılacağını belirleyen gelenekler ve kurumsal yapılar olarak görülmeye başlanmıştır. Kararların nasıl alındığı, gücün nasıl kullanıldığı ve ülke insanların bu sürece nasıl katıldığı konusundaki uygulamalar ise yönetişimin kalitesini belirlemektedir. Bu süreçte yönetişimin amacı, hem toplumsal sorunlarla hem de çağdaş toplumların karmaşıklığını, dinamikliğini ve çeşitliliğini yaratan olgularla baş edebilmek olmaktadır. Karmaşıklık, toplumsal dinamikler ve çeşitlilik, yeni oluşan toplumsal alt sistemler nedeniyle devletlerin içsel egemenliğinin azalmasına yol açabilmektedir (Özer, 2006: 65).

Yönetişim çabalarının başlıca özelliği; değişimi hızlandırıcı, piyasa tabanlı, müşteri odaklı, çıktı ağırlıklı, toplumun sahiplendiği yerinden yönetim uygulamaları olmalarıdır (Palabıyık, 2004: 63). Yönetişimin ekonomik, siyasal ve yönetsel olmak üzere iyi yönetim adıyla kavramlaştırılan üç boyutu bulunmaktadır. Ekonomik yönetim, bir ülkenin ekonomik faaliyetlerini, diğer ekonomilerle ilişkilerle ilişkilerini etkileyen eşitlik, yoksulluğun azalması, yaşam kalitesinin geliştirilmesi konularında uygulama olanağı bulan karar verme süreçlerini; siyasal yönetim, politika belirleme ve yapmada kullanılan süreci; yönetsel yönetim ise politikaların uygulandığı sistemi ifade etmektedir. Yönetişim devleti, özel sektör ve sivil toplum örgütlerini kapsamaktadır. Devlet, kamu kuruluşları ve siyasal örgütlenmeleri; özel sektör, piyasada yer alan özel kesim yatırımcıları ve diğer informel grupları; sivil toplum örgütleri de birey ve devlet arasında yer alan organizel olan ya da olmamış bireyleri ve grupları kapsamaktadır (Palabıyık, 2004: 67). Yeni yönetim anlayışı olarak ifade edilen yönetim kavramı, devlet merkezli yönetim yerine toplum merkezli yönetim ve yapılabılır kılma stratejisini esas almaktadır. Yönetişim, kamu- özel ve sivil toplum işbirliğinde yönetime katılmak anlamında, ideolojik temelleri aynı ancak katılımın mekansal boyutlarına göre yerel, ulusal ve küresel alanda gerçekleşmektedir (Karaman, 2007: 35-53).

İyi yönetim, özel sektörü, sivil toplum kuruluşlarını seçilmiş ve atanmış kamu yetkilileri ile yan yana, eşit yetkili, açık ortak kılmayı amaçlayan yeni bir idealdir ve hukuk devleti, katılım, temsil, saydamlık, duyarlılık, etkinlik, verimlilik, sorumluluk, uyum, hesap verebilirlik gibi ölçütleri gözetir. İyi yönetişimin çevresini çizen ve Avrupa

Birliği için bir yönetişim modeli sunan Beyaz Kitap bu ilkeleri beş başlık altında düzenleyen güncel bir örnek metin niteliğindedir. Her biri daha demokratik bir yönetişimin kurulması ve küresel, Avrupasal, ulusal, bölgesel ya da yerel düzeyde, bir başka ifadeyle yönetimin her kademesinde uygulanması istenen bu ilkeler Beyaz Kitapta şu şekilde sıralanmaktadır:

- Açıklık,
- Katılım,
- Sorumluluk,
- Verimlilik,
- Uyum,

Uluslararası ortamlarda iyi yönetişimin getirdiği başlıca yenilik, hiç kuşkusuz, devletlerin yeniden biçimlendirilmesine dönük olduğunu ortaya koymada yeterlidir. Birçok ülkenin yönetsel programlarla bürokrasilerini, daha doğrusu devleti yeniden biçimlendirmek üzere giriştikleri çabalar yönetimden yönetişime geçiş süreciyle daha da kolaylaşmıştır (Alcantara, 1998: 110). Kooiman, yönetişimi sosyal ve yönetim aktörlerinin toplumları yönlendirmek, kontrol etmek ve yönetmek için yaptıkları amaçlı eylemler olarak tanımlamaktadır (Kooiman, 1993: 2).

Rhodes’a göre yönetişimin başlıca şu anlamları vardır: Yönetim süreç ve faaliyetleri, bir yönetim düzeni durumu, yönetişim görevine sahip insanlar ve politikacılar, belli bir yönetimin yönetildiği sistem, metot veya tarz. Ona göre yönetişim yönetimin niteliğindeki değişikliğe işaret ederek “yeni yönetim süreçleri, değişen yönetim düzeni veya toplumun yönetimindeki yeni yönetişim” anlamlarına gelmektedir (Rhodes, 1996: 652-653). Rhodes, yönetişim kavramının altı ayrı kullanımını saptamıştır. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Asgari devlet olarak, bazı ülkelerdeki kamu idaresindeki mümkün olduğu kadar özelleştirilmesi ve piyasaya açılması trendine atıfta bulunulması,
- Kurumsal yönetişim olarak, üst yönetim ile yönetim kurullarının sorumluluklarını ve yetkilerini uygulama tarzına ve eylemlerinin hesabını nasıl verdiklerine odaklanılması,

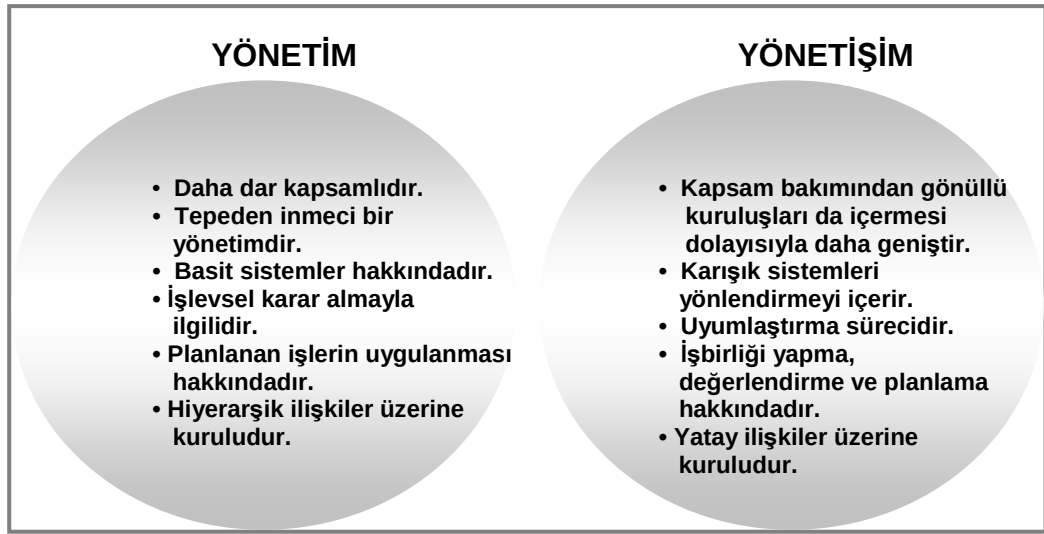
- Yeni kamu yönetimi olarak burada önemin sistemlerin idaresinden çok (daha az yönetim) kamu sektörünün yönlendirilmesine verilmesi (daha çok yönetişim),
- İyi yönetişim olarak, Dünya Bankası tarafından desteklendiği gibi, siyasal ve ekonomik yetkinin dağılımının ve kullanımının denetimi altında tutulması,
- Bir toplumsal sibernetik olarak yönetişim, etkilenen taraflar arasındaki müzakerelerden kaynaklanan sosyal, siyasi, idari müdahalenin ve etkileşimlerin etkilerini yansıtmaması,
- Devlet, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan hizmetlerden yararlanarak kendi kendini organize eden ağ sistemleri olarak; bu bağlamda yönetişim ağ sistemlerinin yönetimi ile ilgilidir (Rhodes,1996:652-667).

Yönetişim yaklaşımı merkezi yönetimin yetki ve otoritesini sivil toplum örgütleriyle paylaştığı, devlet otoritesi ve yaptırımlarına dayanmayan, çoğulcu yönetim biçimlerinin ve aktörlerinin etkileşimiyle katılımcı bir kamu yönetim öngörmektedir (Coşkun, 2003: 51). Yeni yönetim paradigması, geleneksel yönetim anlayışının temel ilkelerinden ayıran dört önemli özellik bulunmaktadır. Birinci olarak yeni yönetim anlayışı, Max Weber'in bürokrasi modeline dayalı örgütlenmeye karşı çıkar. Yeni kamu yönetimi anlayışına göre, kamunun örgüt yapısı, esnek, yumuşak hiyerarşi, dar ve az elemanlı merkez, geniş-yatay çevre ve adem-i merkezîyetçi olmalıdır. İkinci olarak devletin faaliyet alanı küçültülmelidir. Yeni yönetim anlayışına göre devlet bazı roller yüklenmektedir. Buna göre devlet, mal ve hizmet üreten firmalar arasında rekabeti geliştirmelidir. Devlet, yönetimde bürokrasinin yaptığı kontrolü topluma aktararak vatandaşları yetkilendirmelidir. Üçüncü olarak yeni yönetim anlayışı, performans hedeflerine, çıktılara, hizmetlerde niteliğe, etkinliğe, verimliliğe, müşteri merkezli hizmet anlayışına ve piyasa sisteminin önemine vurgu yapmaktadır. Kamuda, bürokratik ve çok kademeli merkezi kontrol sistemi yerine, piyasa sistemine dayalı bir denetimi savunmaktadır. Dördüncü olarak ise yeni yönetim anlayışı, kamu yönetiminin yalnızca siyasi liderliğe değil, aynı zamanda halka karşı sorumlu olması gerektiğini vurgulamaktadır. Geleneksel kamu yönetimi teorisinde, emir verenlerle (siyasiler) bunları uygulayanlar (bürokratlar) arasında bir ayırım yapılmaktadır. Yeni kamu

yönetimi anlayışında yöneticiler, yalnızca kurallara ve prosedürlere uygun davranmakla sorumluluklarının gereğini yerine getirmiş sayılmamakta, yaptıkları işlerin sonuçlarından da sorumlu tutulmaktadır. Yeni kamu yönetimi anlayışında, örgütün gerektirdiği etkinlik ve verimlilik ihtiyacı ile bir denge kurulmaya çalışılmaktadır (Ökmen, vd., 2004: 37).

‘Yönetişim’ sözcüğünü ‘yönetim’den ayıran en başat öge sözcüğün dilbilgisel biçimindeki farklılaştırılmasıdır. Bu farklılaşmayı belirleyen yönetim sözcüğüne katılan işteş yapıdır, yani (ş) eklemesidir. ‘yönetişim’ terimindeki işteşliğin, ‘yönetim’ ya da ‘yönetimsel olan’ın kavramsal düzlemine bir karşılıklılık olgusunu getirmesi doğaldır (Gencan,1979: 340-341). Güncel anlamıyla yönetişim, verimliliği azalan klasik yönetim yapılarının tek başlarına hareket etmeleri yerine birlikte düzenleme, birlikte yönetim, birlikte üretim ve kamu- özel işbirliğini (ortaklığını) gündeme getirmektedir (Göymen, 2000:6). Siyasal biliminde “ yönetişim” ve “ hükmetme” tartışmaları günümüzde yerini ‘yönetişim’ tartışmalarına bırakmıştır. Yönetim, birimler arasında hiyerarşiyi gözetirken, yönetişim, sivil toplum örgütlerinin, iş dünyasının ve ilgili diğer kurum ve kuruluşlarının etki ve rollerinin biçimsel (formel) olarak artması anlamına gelmektedir (Bozdoğan, 2002: 66). Yönetişim, belirsiz ve değişik çevrelerde ortaklaşa olarak tanımlanan ve tartışılan özel amaçlara ulaşmak için toplumsal grupların, aktörlerin, kurumların eşgüdümü sürecidir; açıkçası, içinde özel aktörlerin, çeşitli kamusal örgütlerin, yurttaş gruplarının ya da topluluklarının ya da başka aktörlerin yer aldığı karşılıklı yönetim biçimidir. Dünya yönetişim Komisyonu, 1955 tarihli raporunda, yönetişimi, kamusal ya da özel kurum ya da kişilerin ortak işlerini yönetme tutumlarının tümü; çeşitli ve çatışan çıkarlar arasında sürekli bir eşgüdüm ve uzlaşma süreci olarak tanımlar. Bu tanımsal yaklaşımlar, yönetişimin tasarladığı karşılıklı uzlaş, siyasal katılım ve eşgüdümlü ortaklık ilkesine koşut olarak, yönetsel yetki ve sorumlulukların yalnızca siyasal erk ve yetkileri tekelinde tutan geleneksel yönetim anlayışından uzaklaşıldığını doğrular niteliktedir (Bognasco,1997: 38 akt. Çamdereli, 2004: 10).

Şekil 2.1: Yönetim -Yönetişim Kavramlarının Karşılaştırılması

Kaynak: S. Fitzpatrick, “Governance and Management in Large Australian Organisations”, **International Journal of Production Economics**, No: 75, 2002, s. 98.

Şekilde belirtildiği gibi yönetim teriminde bir yanda yönetenler, bir yanda yönetilenler varken ve bunlardan birincisi hep baskınken, yönetişim teriminde yönetim yönetilenlere devredilmiş olmaktadır. Geniş bir katılımcılık çizgisi vurgulanmakta, bunun sonunda devletin toplum üzerindeki ağırlığı ortadan kalkarak yönetim doğrudan yönetilen topluma devredilmektedir. İşte bu sunuluş tarzı sonunda, yönetişimin “demokratikleşme projesi” ve “yeni bir toplumsal sözleşme” olduğu ileri sürülmektedir (Uzel, 1996: 25).

Yönetişim kavramı, sistemsel, siyasal ve yönetsel olmak üzere üç boyutuyla ele alınabilir. Sistemsel olarak yönetişim, devletin klasik ve otoriter karar alma süreçleri ve resmi kurumsal yapısı ile belirlenen hükümetten daha geniş bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Siyasal boyutta yönetişim, yalnız devletin meşruiyetini ve şeklen demokratik yönetimini değil, yurttaşların mümkün olan her alanda ve biçimde katılımını öngörmektedir. Yönetsel boyutta kastedilen ve amaçlanan ise, etkin, bağımsız, saydam, dolayısıyla denetlenebilen bir kamu hizmetidir (Göymen, 2000:6-7).

Yönetişim kavramı, kamu yönetimi, özel sektör sivil toplum kuruluşlarını içine alan kompleks bir sistem ve bunların kendi aralarındaki ilişkiler ağı ve karşılıklı

etkileşimlerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Burada, merkeziyetçi yönetim ve yerel yönetim kuruluşlarından başka, sivil toplum örgütleri ve kar amacı gütmeyen kuruluşları kapsayan geniş bir aktörler yelpazesinin varlığı ve bunların yönetim sistemine dahil edilmesi söz konusu olmaktadır (Ökmen, Baştan, Yılmaz, 2004:41).

Yönetişim kalitesinin ölçülmesi konusunda Jeff Huther ve Anwar Shah tarafından gerçekleştirilen yönetim kalitesi indeksi (governance quality index) adını verdikleri analiz tekniğiyle 80 ülkede yönetim kalitesini ölçmeye çalışmışlardır. Araştırmanın sonucuna göre, 80 ülke yönetim kalitesi yönünden üç kategoride toplanmıştır: Yönetişim kalitesi indeks puanı 50 ila 100 arasında olan ülkeler “yönetişimin iyi olduğu ülkeler”; 40 ila 50 arasında puan alan ülkeler “yönetimin orta düzeyde olduğu ülkeler”; 40 ve aşağı puan alan ülkeler ise “ yönetişimin kötü olduğu ülkeler” olarak adlandırılmıştır (Bkz: Tablo 2.1).

Tablo 2.1: Yönetişim Kalitesi Yönünden Ülkeler

Ülke Adı	İndeks	Ülke Adı	İndeks	Ülke Adı	İndeks	Ülke Adı	İndeks
1.İsviçre	75	21.İsrail	57	41.Peru	48	61.Honduras	38
2.Kanada	71	22.Tirinidad Tabago	57	42.Umman	48	62.Endonezya	38
3.Hollanda	71	23.G.Kore	57	43.Ekvator	48	63.Kamerun	38
4.Almanya	71	24.Yunanistan	55	44.Kolombiya	47	64.Nikaragua	37
5.ABD	70	25.İspanya	55	45.Tunus	47	65.Nepal	36
6.Avusturya	70	26.Macaristan	54	46.Rusya	46	66.Pakistan	34
7.Finlandiya	68	27.Kosta Rika	54	47.Brezilya	46	67.Nijerya	33
8.İsveç	67	28.Uruguay	54	48.Türkiye	46	68.Gana	32
9.Avustralya	67	29.İtalya	53	49.Sri Lanka	45	69.Zambiya	29
10.Danimarka	67	30.Şili	53	50.Paraguay	45	70.Togo	29
11.Norveç	67	31.Arjantin	52	51.Filipinler	44	71.Uganda	28
12.İngiltere	66	32.Jamaika	52	52.Zimbabwe	44	72.Yemen	28
13.İrlanda	66	33.Romanya	50	53.Tayland	43	73.Senegal	28
14.Singapur	65	34.Panama	50	54.Hindistan	43	74.Sierre Leone	26
15.Yeni Zelanda	64	35.Venezuela	50	55.Cote'd Ivoire	42	75.Malawi	26
16.Japonya	63	36.G.Afrika	50	56.Papua Yeni Gine	41	76.İran	26
17.Fransa	60	37.Polonya	49	57.Mısır	40	77.Zaire	25
18.Çek Cumh	60	38.Meksika	48	58.Fas	40	78.Ruanda	22
19.Belçika	58	39.S.Arabistan	48	59.Çin	39	79.Sudan	20
20.Malezya	58	40.Ürdün	48	60.Kenya	39	80.Liberya	20

* Yönetişim Kalitesi İndeksi. İndeks puanı 0 ila 100 arasında değişmektedir.

İndeks puanı yükseldikçe yönetim kalitesi artmaktadır.

Kaynak: Huther, Jeff and Anwar Shah., “Applying a Simple Measure of Good Governance to the Debate on Fiscal Decentralization” (unpublished mimeo), World Bank Research Paper, No: 1894. Washington DC: World Bank.1998. akt.Coşkun Can Aktan.

Yapılan araştırmaya göre 80 ülke arasında yönetim kalitesinin en iyi olduğu ülkeler sıralamasında en başta İsviçre, Kanada, Hollanda, Almanya, ABD, Avusturya, Finlandiya, İsveç, Avustralya gibi ülkeler yer almaktadır. Yönetişim kalitesinin en düşük olduğu ülkeler ise sırasıyla Liberya, Sudan, Raunda, Zaire, İran, Malawi, Sierre Leone, Senegal, Yemen, Uganda’dır. Türkiye, toplam 80 ülke sıralamasında yönetim kalitesi yönünden 48. sırada yer almaktadır (Aktan, 2008: 15).

Yönetişim sisteminde, toplum, eşit ilişki içerisindeki bürokrasi, sivil toplum kuruluşu (STK) ve özel sektörün birlikte aldıkları kararlara göre belirlenmektedir (Avaner, 2005: 90). Yönetişim, toplumların, faaliyetlerini yönetmek amacıyla

kullandığı politik, ekonomik ve yönetsel iradedir. Yurttaşların, grupların ve toplulukların, ortaklaşa karar alma ve uygulamada, çıkarlarını dile getirme, yükümlülüklerini karşılamada ve çatışma noktalarının çözümünde kullandıkları mekanizmaları, süreçleri ve kurumları kapsar (Argüden, t.y. :1).

Yönetişimin en önemli özelliği karşılıklı olma özelliğidir. Yönetim işi yönetim anlayışında iki taraflı bir iştir. Kurum içinde astlar, kurum dışında da hizmet alanlar yani kamu yönetimi söz konusu olduğunda klasik deyiimiyle yönetilenler pasif konumdan çıkarılarak aktif hale getirilmektedir. İşlerin yürütülmesinde, amirlerin ve üst yöneticilerin tek karar verici olduğu tamamen merkezi çizgiden, hem çalışanların hem de hizmet alanların karar ve uygulama çalışmalarında görüş ve düşünceleriyle katılımını ön gören bir anlayışa geçilmektedir. Bu da yönetişimin olmazsa olmaz özelliğidir (Gündoğan, 2002: 3).

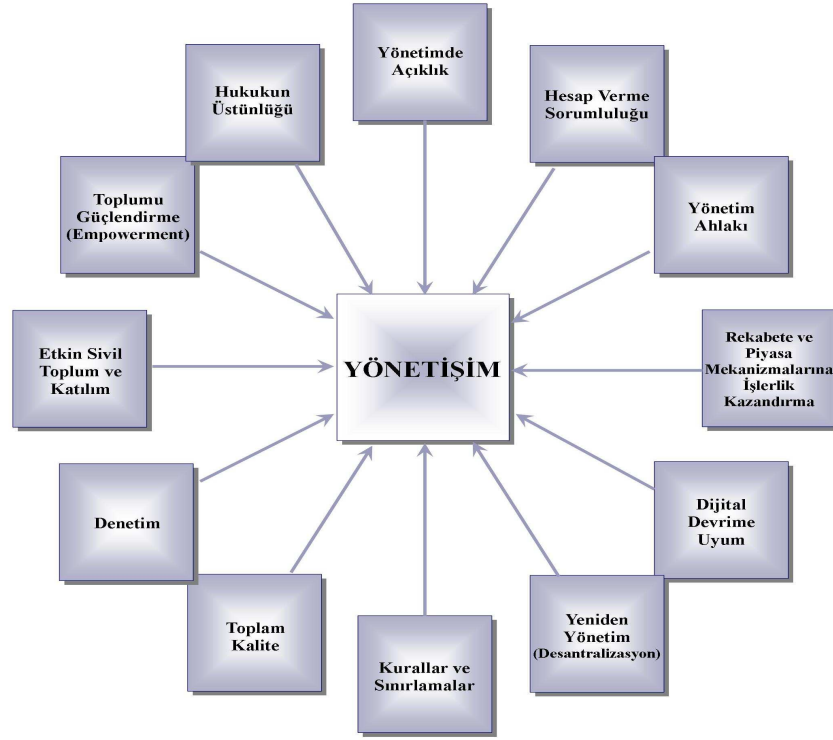
2.3. İYİ YÖNETİŞİMİN İLKELERİ

Toplumun şimdiki ve gelecekteki ihtiyaçlarına cevap vermeyi amaçlayan yönetim, yozlaşmanın azaltılması, her kesimin görüşlerinin hesaba katılmasını, temin eden bir yönetim anlayışdır (Yıldırım, 2004: 214).

İyi yönetim (good governance); Devlet yönetiminde temsil, katılım ve denetim, etkin bir sivil toplumun, hukukun üstünlüğünün, yerinden yönetimin, yönetimde açıklık ve hesap verme sorumluluğunun, kalite ve ahlakın kurallar ve sınırlamaların, rekabet ve piyasa ekonomisi ile uyumlu alternatif hizmet sunum yöntemlerinin ve nihayet dünyada gerçekleşen dijital devrime (yeni temel teknolojilerdeki gelişmelere) uyumun mevcut olduğu bir siyasal ve ekonomik düzeni ifade etmektedir (Aktan, 2003: 176).

Kamu sektöründe iyi yönetimi tesis etmenin olmazsa olmaz denilebilecek bir çok temel unsuru bulunmaktadır. Bu ilkeleri aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür:

Şekil 2.2: Yönetişimin Temel Unsurları

Kaynak: Coşkun Can Aktan. www.canaktan.org, 2010.

Yönetişim anlayışına kolay ve kısa sürede geçilmesi beklenmemelidir. Uzun bir toplumsal öğrenme sürecine ihtiyaç bulunmaktadır. Karşılıklı öğrenme süreci harekete geçirilmesi ve toplumun örgütlenmesinde sosyal öğrenmeye elverişli yapıların oluşması sağlanmalıdır (Lester w. Milbratb, 1989: 14 akt. Tekeli, 2003: 680).

Yönetişim; esneklik, demokratiklik, çoğulculuk, açıklık, hesap verme ve yerellik, performans ve toplam kalite unsurlarını barındırmaktadır. Yönetişim, gücün nasıl kullanıldığını, kararların nasıl alındığını ve vatandaşların yönetim sürecine nasıl katıldığını belirleyen bir süreçtir (Bal, 2002: 236).

2.3.1. Etkin Sivil Toplum ve Katılım

İyi yönetimin bir ilkesi olan “katılımcılık”, halkın kendi özgür iradesi ile mutabakata dayalı olarak temsilcilerini seçmesini ve siyasal karar alma sürecine katılımını ifade etmektedir. Katılımcılık, kavram olarak aynı zamanda halkın temsili vekalet ile devredilen güç ve yetkilerin amaç dışı kullanımının denetimini de ifade etmektedir. Vatandaşların, siyasal karar alma ve yönetim süreçlerine müdahil olması

anlamında kullanılan katılımcılık ilkesi, iyi yönetim açısından değerlendirildiğinde, devlet- vatandaş ilişkilerinin güçlendirilmesine yönelik olarak bilgiye erişim, müzakere, iletişim, sosyal diyalog ve aktif katılım gibi kavramların öne çıkmasında etkili olmuştur (Aktan ve Çoban, 2006).

Katılımcılık kavramı, vatandaş devlet ilişkilerinin geliştirilmesi yönündeki çabalar sonucu ortaya çıkmıştır. Saydamlık, hesap verme sorumluluğu ve katılım konusundaki vatandaşların talepleri, vatandaş ile devlet arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlenmesi ve geliştirilmesi konusunda, kamu yönetiminin yeniden yapılanmasını zorunlu kılmıştır (Caddy ve Vergez, 2001: 19).

İyi yönetim, vatandaşlık anlayışının yalnızca hak talep edici anlayışı yerine, ödev ve sorumluluklar yüklenen bir “ aktif vatandaşlık” kavramını öne çıkarmaktadır. İyi yönetim kavramı içerisinde vatandaş yönetilen değil, politik karar alma sürecinde temel karar alıcı konumundadır (Çukurçayır ve Sipahi, 2004: 50). Karar alma süreci ve kararları uygulama otoritesi ile niteliğini ve düzeyini ortaya çıkarmaktadır. Demokratik toplumlarda katılım, bireyleri, eşitlik, özgürlük, aktif vatandaşlık ve uzlaşma gibi çağdaş değerler doğrultusunda yönlendirmeyi sağlayarak meşruluk sorununu da aşmayı amaçlamaktadır (Yıldırım, 2004: 216). Kamu, özel, sivil toplum kuruluşları arasında ortaklık ve işbirliği ile toplumun değişik kesiminin aktif katılımı çok aktörlü yönetim fonksiyonun yeni katılımın kurumsallaştırılması yönetişimin en belirgin özelliği olup bu anlamda katılım yönetişimin en önemli ilkelerinin başında gelmektedir (Coşkun, 2003: 42). Katılımcılığın sağlanması ile devletle birlikte özel sektör ve sivil toplumu da etkin kılarak daha rasyonel, çözüme daha yakın düşünceler ve yöntemler geliştirilerek her kesimin sorumluluk almasını sağlayacaktır (Gündoğan, 2004: 12). Yönetişimde etkinlik, küreselleşmenin ve sürdürülebilir kalkınmanın gerektirdiği ayak uydurmaya yönelik; devlet, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve bireylerin yönetimde birlikte rol almaları öngören geniş bir perspektifi temsil etmektedir (Soylu, 2003: 78). Yönetişimde, kamusal hizmetin gerekleri ile kamusal kaynakların rasyonel ve yerinde kullanımı arasında bir denge kurulmalıdır. Özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının yaygın katılımı, denetimi ve yönlendirmesiyle toplumsal kaynaklar en kaliteli hizmetlerin en çok sayıda bireylere olabildiğince düşük maliyetle sunulması için harcanmalıdır. Oluşturulacak denetim ve teşvik sistemleriyle, kamu yönetimin dinamizm içerisinde etkin ve verimli olarak çalışması sağlanabilmelidir (Gündoğan, 2004: 16),

2.3.2. Yönetimde Açıklık, Saydamlık

Saydamlık, anayasal, yasal ve kurumsal yapıların devletin içsel faaliyetleri ve nitelikleri ile ilgili olarak bilgi üretmesini ve toplumun gerek siyasal sistemin içindeki gerekse dışındaki aktörlere ulaşabilme kapasitesinin yüksekliğini ifade etmektedir (Finel ve Lord, 1999: 315). Devlet yönetiminde saydamlık, kamusal alan ile ilgili bilgilerin vatandaşlara ve sivil toplum kuruluşlarına açık olması demektir. Hiç şüphesiz, burada ifade edilmek istenilen “bilgi”, bir ülkenin güvenliği açısından gizliliği gerekli olan bazı bilgi ve belgelerin halka açıklanması anlamına gelmemektedir. Saydamlık, devletin siyasal sisteminin ve politika yapma sürecinin dış gözlemcilere açık olması anlamındadır (Mitchell, 1998: 111). Saydamlık ilkesinin en temel özelliklerinden birini oluşturan “bilgi”nin bir takım niteliklere sahip olması gerekmektedir. Kamu yönetimi tarafından üretilen bilgi, öncelikle turalı ve sürekli olma niteliklerine sahip olmalıdır. Tutarlılığı olmayan ve kesintilere uğrayan bilgi akışının, devletin faaliyetleri ve sahip olduğu nitelikleri hakkında kamuoyunu yeterince bilgilendirilmesi mümkün değildir. Bunun dışında bilginin; çok açık ve net olması, kullanılabilir ve kolay erişilebilir olması önemlidir (Aktan ve Çoban, 2006).

Devlet tarafından üretilen en önemli bilgi dökümanı, devletin belli bir süre içinde kaynakları nasıl, nerede, ne kadar kullanılacağı ile ilgili bilgileri sunan bütçelerdir. Bu bağlamda kamusal kaynakların nasıl, kim tarafından, ne kadar ve ne tür hedeflere yönelik olarak kullanılacağı saydamlık kavramının mali boyutu oluşturmaktadır.

Mali saydamlık, kamu mali yönetimine ilişkin bilgilerin tüm kalemler itibariyle (harcama, vergi, borç yönetimi) kamuoyuna sunulmasıdır. Aynı zamanda devletin görev ve fonksiyonları çerçevesinde oluşturmuş olduğu amaçların, geleceğe yönelik politika hedeflerinin, açık, anlaşılır, tutarlı ve güvenilir bir biçimde kamuoyunun bilgisine sunulmasıdır. Mali saydamlık, yalnızca geçmişe yönelik politika uygulama sonuçlarının değil, geleceğe yönelik projeksiyonlarında kamuoyunun bilgisine sunulmasını ifade etmektedir (Aktan, vd., 2004:169).

Yukarıdaki tanımı esas aldığımızda şu unsurlar önem taşımaktadır: (Aktan, 2004: 231).

- Mali saydamlık denildiğinde bundan sadece kamu mali yönetiminin halka açık olması anlaşılmaktadır.
- Sadece kamu mali yönetimine ilişkin verilerin ve istatistiklerin değil, aynı zamanda mali politikaların da kamuoyunun bilgisine açık olması ve öngörülebilir olması önem taşır.
- Bilgiler açık ve anlaşılır olmalıdır.
- Bilgiler düzenli olarak kamuoyuna sunulmalıdır.
- Bilgiler güven tesis edecek şekilde ekonomide öngörülebilirliğe imkan sağlamalıdır.

Mali saydamlık, iyi yönetimin kilit öğelerinden birini oluşturmaktadır. Mali saydamlık, iyi yönetimin kilit öğelerinden birini oluşturmaktadır. Mali saydamlık, mali piyasaların düzenli işlemlerini sağlar, yerli ve yabancı doğrudan yatırımların artışını imkan yaratır ve ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde olumlu sonuçlar ortaya çıkarır. Mali saydamlık sayesinde, milletin, devlete emanet edilen kaynakların nasıl kullanıldığını izleme imkanı sağlanmış olur. Saydamlık, milletin devleti daha iyi izleyebilmesi, politikacıların ve bürokratların kamu yararına daha uygun davranmasını teşvik eder. Bu sayede saydamlık, kamusal kaynakların dağılımında etkinliğin ve verimliliğin sağlanmasını özendirir ve kamu yönetimini yetkinleştirir (Atiyas,2000: 29).

Saydamlık, katılım, hesap verme sorumluluğu gibi iyi yönetim ilkelerinin sağlanabilmesi açısından da oldukça önemlidir. Hesap verme sorumluluğunun, güvenilir, tutarlı ve düzenli bir bilgi akışı olmadan yerine getirilmesi mümkün değildir. Doğru ve etkin bir hesap verme sorumluluğu; doğru, güvenilir, eşit ve sürekli bilgi akışı ile doğru orantılıdır.

Saydamlık, devletin uygulamış olduğu politikalara ilişkin bilginin kamuoyu ile paylaşılmasını ve hesap verme sorumluluğu ile birlikte kamu hizmetlerinin etkin ve verimli sunulmasına imkan sağlar. Aynı zamanda geleceğe yönelik politika uygulama hedeflerine ait bilgilerin doğru, tutarlı ve zamanında vatandaşlara sunulması, halkın siyasete ve politika uygulama sürecine aktif katılımına katkıda bulunur ve vatandaşların hizmet sunumuna ilişkin talep ve beklentileri, devlet projeksiyonlarında yer almış olur

(Aktan ve Çoban:2006). Devlet yönetiminde şeffaflık vatandaşların devlet yönetimi hakkında gerekli Bilgi edinme ve bilgiye ulaşabilme haklarının anayasal ve yasal normlarla güvence altına alınmaması demektir. İdeal devletin bu boyutu açık devlet ya da şeffaf devlet olarak adlandırılmaktadır (Ökçesiz, 1998: 22). Gerek bürokrasi işlevlerini yerine getirirken, kamuoyuna duyurulması gereken bilgileri gizleyebiliyorsa böyle bir bürokrasi özgür bir toplum ve demokrasi için tehlike arz edebilir (Ergun, 1997: 9). Kamu yönetiminde saydamlık, olup biten işlerin periyodik olarak halka duyurulması, kamu imkanlarının, bu arada bütçenin nasıl ve nerelerde kullanıldığının ulaşılabilir bilgi kaynakları şeklinde halkın denetimine ve gözetimine sunulması anlamına gelmektedir (Gündoğan, 2004: 13).

Kamu bilgilerine erişim özgürlüğünün yasal güvence altına alınması, yurttaşların yönetime etkin katılımı için esastır. Kamu bilgilerinin erişim hakkının yasayla korunması, aynı zamanda kamu yönetiminde şeffaflığında teminat altına alınmasıdır. Bilgiye erişim her düzeyde kolaylaştırılmalı, internet üzerinde kolay ve maliyetsiz bir şekilde kamunun işleyişiyle ilgili bilgilere ulaşılabilir. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin etkin ve akılcı kullanımı yoluyla katılım imkanı, saydamlık ve verimlilik artacaktır (TESEV, 2004: 25).

Saydamlığın gerçekleşmesi için yönetim işlemlerinin halka açık olması, kamu kesiminin saydamlığının sağlanması, kurumların çalışmalarına katılım ve yönetimde kullanılan dilin sade olması gerekir. Ülkemizde yasa, yönetmelik, tüzüklerin hazırlanmasında karmaşıklık giderecek ve tarafların katılımın sağlanmasıyla ve yönetim ilkeleri çerçevesinde yapılacak genel bir mevzuat reformu, açıklığı, saydamlığı ve şeffaflığı sağlamada en önemli etken olacaktır (Bahcavan, 2006: 23).

2.3.3. Hesap Verme Sorumluluğu

Hesap verme sorumluluğu, bir kimsenin yaptıklarından dolayı başka bir otoriteye açıklamada bulunmasıdır. Kamu yönetimi açısından ise üzerinde mutabakata varılmış hedefler çerçevesinde belirli bir performansın gerçekleştirilmesine yönelik sorumluluğun üstlenilmesine ve bunun açıklanması yükümlülüğüne dayanan bir ilişki olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2003:1).

Hesap verme sorumluluğundan bahsedebilmek için gerekli bazı kriterler bulunmaktadır: Birincisi hesap verme sorumluluğu dışsaldır. Yani, başka bir dış

otoriteye karşı yapılır. İkincisi, sosyal bir etkileşim ve karşılık içerir, yani taraflardan biri cevap ve düzeltim ister, diğeri ise buna karşılık verir ve yaptırımları kabul eder. Üçüncü olarak, otoritenin haklarının kabulü anlamına gelir, yani üst makamların astları üzerindeki haklarını kapsar (Balci, 2003: 116). Kamu sektöründe hesap verme sorumluluğunun amaçlarından bahsetmek gerekirse birincisi, kamusal yetkilerin yanlış kullanımının ve suiistimalinin kontrol altına alınmasıdır. İkincisi, kamusal kaynakların hukuka ve kamusal değerlere uygun olarak kullanımının güvenceye bağlanmasının sağlanmasıdır. Üçüncü olarak ise yönetim ve kamu işletmeciliği alanında sıkça vurgulanan sürekli öğrenme amacının teşvik edilmesidir (Balci, 2003: 117).

Kamu yönetiminde hesap verme sorumluluğunun çeşitli türleri bulunmaktadır. Genel olarak hesap verme sorumluluğunun dört türünden söz edilebilir: (Aktan, vd., 2004: 172).

- Siyasal hesap verme sorumluluğu
- İdari hesap verme sorumluluğu
- Hukuki hesap verme sorumluluğu
- Mali hesap verme sorumluluğu

Siyasal, mali, hukuki ve idari hesap verme sorumluluğunun, belirlenmiş kriterler içinde kamu yönetimi tarafından bir yönetim yaklaşımı olarak ele alınması ve ciddi biçimde uygulanması, vatandaşların katılımcılık ve aktif vatandaşlık ile ilgili bakış açısını pozitif yönde etkiler. Hesap verme sorumluluğuna sahip olmayan bir kamu yönetimi tarafından bir yönetim yaklaşımı olarak ele alınması ve ciddi biçimde uygulanması, vatandaşların katılımcılık ve aktif vatandaşlık ile ilgili bakış açısını pozitif yönde etkiler. Hesap verme sorumluluğuna sahip olmayan bir kamu yönetim sisteminin katılımcılık konusunda inandırıcı olabilmesi ve bu yönde teşvik edici olabilmesi mümkün değildir. Bu nedenle vatandaş siyasetin aktörü yapma iddiasının en büyük destekleyicisi hesap verme sorumluluğuna sahip bir yönetim sisteminin varlığıdır (Aktan ve Çoban, 2006).

Meşrutiyetin temelini oluşturan otoritelerin kamuya karşı sorumlu olmasından hareketle hesap verilebilirlik; kamu politikalarının belirlendiği karar süreçlerinde ilgili prosedürlerin çıktı ve sonuçlarının halkın bilgi ve incelemesine kısaca geri beslemeye olanak tanıyan bir süreçle gerçekleştirilebilir. Yönetişim kavramında sorumluluk

anlamında dikkatler devletten çok özel ve gönüllü sektörlere çekilmektedir. Üçüncü sektör olarak adlandırılan gönüllü kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve diğer toplumsal örgütlenmeler sorumluluk bakımından önem taşır (Palabıyık, 2004: 68).

Hesap verebilirlik ilkesi yönetişimin temel ilkelerinden biri olarak hem kamu görevlilerinin görevlerini yaparken veya yetkilerini kullarken bireylere karşı, hukuksal ve etik boyutta sorumluluklarına dikkat etmelerini, hem de bireyin yönetime denetim boyutunda katılmasını sağlayabilecek bir ilkedir (Bahcavan, 2006: 21). Kamu kurumları belirli dönemler için faaliyet programları hazırlayıp bunu kamuoyuna duyurduktan sonra, dönem sonunda hazırlayacakları ve yine kamuoyuna sunacakları faaliyet raporları sayesinde de doğrudan hesap verme sorumluluğunu yerine getirebilir. Böylelikle kamu kurumlarının hedefleri belirlenmiş ve dönem sonunda hedeflerin ne kadar gerçekleştirildiği, gerçekleştirilemeyenlerin ise sebeplerinin belirtildiği bir hesap verme mekanizması kendiliğinden işlemeye başlamış olacaktır (Bahcavan, 2006: 22).

2.3.4. Yerinden Yönetim

Kamu sektöründe iyi yönetim ilkelerinden bir diğeri “ yerinden yönetim”dir. Yerinden yönetim (desantralizasyon), vatandaşlara sunulacak kamusal hizmetlerin, merkezi yönetim tarafından tek elden yürütülmesi değil, hizmet talep edenlere daha yakın olan yerel yönetimler tarafından yerine getirilmesidir (Aktan ve Çoban, 2006).

Yerinden yönetimin pratikte gerçekleştirilmesinde iki uygulamadan söz edilebilir: Birincisi, yetki genişliğidir. Yetki genişliği, merkezdeki kuruluşların, merkezden uzakta bulunan bir örgüte, merkezi idare tarafından belirlenmiş alanlarda hizmet sunma yetkisini kendi adlarına kullanmak üzere devretmesini ifade etmektedir (Keleş, 2000: 19). Yetki genişliği ilkesi ile beraber merkezi idareden taşra örgütlerindeki yöneticilere belli konularda merkeze danışmadan karar verme olanağı sağlanmaktadır (Günday, 1998: 44). İkincisi ise gerçek anlamda bir yerinden yönetim uygulamasıdır. Bu şekliyle, yerinden yönetim, yerel özelliğe sahip kamusal hizmetlerin merkezi yönetim dışında yerel yönetim birimleri tarafından sunulması anlamına gelmektedir.

Yerinden yönetimin genel olarak üç farklı türünden söz edilebilir. Bunlar; siyasi yerinden yönetim, mali yerinden yönetim ve ekonomik yerinden yönetim olarak

sıralanmaktadır. Siyasi yerinden yönetim, vatandaşlara ve onların geçmiş oldukları temsilcilerine karar alma sürecinde çok daha fazla güç ve yetki devrini ifade etmektedir. Mali yerinden yönetim; yerel yönetimlerin gelir elde etme ve harcama konularında merkezi yönetimden bağımsız daha fazla yetki ve güce sahip olmasını ifade etmektedir. Ekonomik yerinden yönetim ise kamusal mal ve hizmetlerin sunumunun yerel yönetimlere devredilmesi anlamına gelmektedir (Rondinelli, 2000: 2-3).

İyi yönetim açısından yerinden yönetim ilkesi, idari bir yapılanmadan çok belli bir yaklaşımı ifade etmektedir. Yerinden yönetim yaklaşımı, vatandaşa yakınlığı, hizmette etkinliğin sağlanmasındaki en büyük etken olarak görmesi temelinden hareket etmektedir. Buna göre hizmetten yararlanan ile hizmeti sunan arasındaki yakınlık, katılımcılık kavramının gelişmesine ve iyi yönetimin sağlanmasına önemli katkılar sağlar (Aktan ve Çoban, 2006).

Yönetişimde kamu hizmetlerinin kaynağı en yakın yerlerde kararlaştırılarak yürütülmesi esası, yerel yönetimlerini yürütebileceği her türlü işlem ve eylemin onların uhdesinde verilmesini gerektirmektedir. Bu da merkezi yönetimle yerel yönetimler arasındaki yetki, sorumluluk ve bunlara paralel olarak da kaynakların dengeli dağıtılarak kamu hizmetlerinin en iyi şekilde yürütülmesine ortam hazırlanması zorunlu kılmaktadır (Bahcavan, 2006: 26).

Kamu yönetiminde yerelleşme yerel taleplere daha kolay karşılık vermesi ve yerel hassasiyetlere karşı daha duyarlı olması bakımından da daha demokratik kabul edilmektedir. Bunun yanında kırtasiyeciliğin azalması ve yerel problemlere daha hızlı cevap verebilmesi de kamu yönetiminde yerinden yönetimin en önemli katkılarındanır (Akbeş ve Saraç, 2005:227).

2.3.5. Yönetim Ahlakı

İyi bir kamu yönetiminde olmazsa olmaz ilkelerinden birisi olan siyasal etik, siyasal yozlaşmalardan arındırılmış bir devlet yönetimini ifade eder. Siyasal yozlaşma genel olarak, kamu gücünün özel çıkar sağlamak amacıyla kötüye kullanımı olarak tanımlanmaktadır. En geniş anlamda, siyasal karar alma mekanizmasında rol alan aktörlerin (seçmenler, politikacılar, bürokratlar, çıkar ve baskı grupları) özel çıkar sağlama gayesiyle toplumda mevcut hukuki, dini, ahlaki ve kültürel normları ihlal edici davranış ve eylemlerde bulunmalarına siyasal yozlaşma adı verilmektedir (Aktan,

2002). Yönetim ahlakı içinde değerlendirilen kriterler, iyi yönetim için gerekli değerler ile benzerlik göstermektedir. Yönetim ahlakı değerleri olarak kabul edilen saydamlık, hesap verme sorumluluğu, adaletli ve eşitlikçi yönetim anlayışı, hukukun üstünlüğüne dayalı yönetim biçimi, aynı zamanda iyi yönetiminde temel ilkelerini oluşturmaktadır. Tarafsız olmayan, uluslar arası saydamlık kriterleri çerçevesinde hareket edemeyen, hukuk devleti olma bilincini benimsememiş, etkin hizmet sunma yetisinden uzak bir siyasal yönetim biçiminin etik değerlere sahip olması beklenemez (Aktan ve Çoban, 2006). Uygulanan politikaların birbirleri ile tutarlı olması şeklinde tanımlanabilecek tutarlılık ilkesi bir politikanın beklenen sonuçlarına ya da amaçlarına aykırı etkileri ortaya çıkmaması olarak ifade edilmektedir (Kesim ve Petek, 2005: 47).

Yönetim ahlakı anlayışının geliştirilerek siyasal yozlaşmaya bir çözüm üretebilmesi etkin önlemler alınmasına bağlıdır. Bu yönede en etkin önlemlerden birisi eğitimidir. Genel olarak eğitim seviyesinin düşüklüğü ile siyasal yozlaşmanın doğru orantılı olduğu düşünülebilir. Bu bakımdan topyekun eğitim alanında yaşanacak pozitif bir gelişme siyasal etik anlayışı ve iyi yönetime direkt katkı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra siyasal yönetimin yaşanan yozlaşmaların ortadan kaldırılması ile ilgili olarak ortaya koyacağı siyasi irade ve etki liderlik anlayışı, iyi yönetim adına olumlu bir gelişme sağlanmasına etken olacaktır (Aktan ve Çoban, 2006).

Kamu hizmetleri bir kamu güveni ve sorumluluğudur. Vatandaşlar, kamu görevlilerinin kendilerine dürüst bir şekilde kamu hizmeti sunmasını ve kamu kaynaklarını adil bir şekilde yönetmelerini bekler. Dürüst ve güvenilir kamu görevlilerinin kamu güvenini tesis etmeleri ve iş dünyası için olumlu bir ortam meydana getirmeleri halinde bu durum daha fonksiyonel bir piyasa mekanizmasına ve ekonomik gelişmeye katkıda bulunacaktır (OECD, 2000: 2). Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde yönetim ahlakı anlayışı, saydamlık, hesap verme sorumluluğu dışında, katılımcılık ve sivil toplum, hukukun üstünlüğü gibi ilkelerin de etkin bir şekilde uygulanabilmesi açısından gerekli bir koşuldur.

2.3.6. Toplam Kalite

Toplam kalite yönetimi, mal ve hizmet kalitesini daha geniş anlamda organizasyon kalitesini sürekli olarak iyileştirmek için organizasyonda yapılması gereken tüm çabaları ifade etmektedir (Aktan, 2000: 45).

Kamu yönetim sisteminde iyi yönetimin tesis edilebilmesi için tüm kamu kurum ve kuruluşlarında toplam kalite yönetiminin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Toplam kalite yönetiminin kamu kesiminde yönetim modeli olarak uygulama alanı bulmasında çeşitli zorluklar ortaya çıkmaktadır. Bu zorluklardan kısaca bahsetmek gerekirse; kalite kavramını bir sistem içinde değerlendiren, organizasyon açısından gerekli kalite standartlarını oluşturan en önemli sistem toplam kalite yönetimidir. Toplam kalite yönetimi, temelde müşteri odaklı bir yönetim anlayışını benimsemektedir. Bu sistemin iyi yönetimin kalite ilkesini tamamlaması açısından kamu yönetiminde uygulanmasının önündeki en büyük zorluk müşteri odaklılık prensibinde ortaya çıkmaktadır. Toplam kalite müşteri odaklı bir yönetim anlayışıdır. Organizasyonda müşterilerin istek ve beklentileri doğrultusunda faaliyette bulunulması amaçlanmaktadır. Oysa geleneksel kamu yönetimi anlayışında mal ve hizmetlerden yararlanan kimselere müşteri gözüyle değil vatandaş gözüyle bakılmaktadır. Vatandaşlar sadece oy kullanarak kendilerine mal ve hizmet sunacak yönetimi belirleme hakkına sahip bulunmaktadır. Seçimi kazanan siyasal parti, kendisine oy veren müşterilerinin istekleri doğrultusunda değil, kendi karar ve takdirleri doğrultusunda hangi mal ve hizmetlerin sunulacağına karar vermektedir (Aktan, 2000: 51).

Kamu yönetim sisteminin daha etkin, verimli ve kaliteli hizmet sunabilmesi için toplam kalite yönetimi anlayışının uygulama alanı olarak kabul edilmesi iyi yönetim anlayışı açısından son derece önem taşımaktadır.

2.3.7. Rekabete ve Piyasa Mekanizmalarına İşlerlik Kazandırma

Rekabet, iktisadi faaliyetler ile ilgili olarak etkinliği temel referans noktası alan piyasa ortamını ifade etmektedir. Bu anlamda rekabet, iktisadi faaliyet içerisinde bulunan tüm piyasa aktörlerinin birbirlerinin faaliyetlerini engellemediği bir ortamdır. Rekabet, üretimde, kaynak dağılımında ve yenilikte etkinliği sağlayarak, demokratik katılımçılık ve çoğunluğun, iktisadi refah ve gücün tek elde toplanmasını engellemesi yönünde katkı sağlamasından dolayı, piyasa ekonomilerinde stratejik bir öneme sahiptir (Aktan ve Vural, 2004: 16).

Rekabet ve iyi yönetim arasındaki etkileşim, kamu yönetim sistemi içinde yer alan idareler arası rekabetin sağlanması sürecinde ortaya çıkmaktadır. Rekabet kavramı özel sektör kişi ve kuruluşlarının yer aldığı piyasa ekonomisinin temel gereklerinden

birini oluştursa da mal ve hizmet üretiminde ve kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması amacına yönelik rekabet kavramının, ülke kaynaklarının çoğunu elinde bulunduran kamu yönetimi içinde yer alan idareler arasında kullanılması, benzer şekilde mal ve hizmet üretiminde ve kaynak dağılımında etkinliği sağlayabilecektir.

Kamu sektöründe idareler arası rekabetten beklenen yararların sağlanabilmesi için kamu yönetiminin katılımcı, saydam, hukukun üstünlüğüne inanmış ve kamu çalışanlarının liyakat sistemine bağlı olduğu bir yönetim biçimini benimsemesi gerekmektedir. İyi yönetimin etkin olmadığı bir ortamda, idareler arasında rekabetin var olabilmesi ve kaynak dağılımında etkinliğin sağlanabilmesi mümkün değildir (Aktan ve Çoban, 2006).

2.3.8. Hukukun Üstünlüğü

Hukuk devleti, devletin hukuka dayanması, varlığını hukuka bağlaması, kısaca devlet üzerinde hukukun egemen olmasını ifade etmektedir. Bu ilke devletin hukuk çerçevesine alınmasını, hukuka bağlanmasını ve yönetimde keyfiliğin yerine kuralların egemen olmasını gerektirir (Köktaş, 2001: 75).

İyi yönetim, vatandaşla devlet arasında karşılıklı etkileşimi zorunlu kılmakta ve katılım, saydamlık, hesap verme sorumluluğu benzeri ilkeleri uygulama alanına taşıyarak bireyi daha etkin noktaya getirmeye çalışmaktadır. Bu ilkeler ışığında iyi yönetimin kurumsallaşabilmesi ancak hukuksal kurallarla mümkün olabilecektir. Hukuk kuralları, iyi yönetim sistemi içerisinde tüm kurumlar arasındaki hukuki konulara net, açık, objektif düzenlemeler getirmekte, bunun yanı sıra katılım, saydamlık ve hesap verme sorumluluğu gibi yönetim ilkeleri vasıtasıyla, yönetenle yönetilenler arasındaki davranış biçimlerini düzenlemektedir (Aktan ve Çoban, 2006).

Hukuk sistemi içerisinde kullanılan yasaların, iyi yönetim çerçevesinde belli niteliklere sahip olması gerekmektedir (Karabacak, 2003: 65):

- Yasalar kapsamı ve uygulama alanı bakımından genel olmalıdır,
- Yasalar kesin, erişilebilir, tutarlı ve uygulanabilir olmalıdır,
- Son derece iyi örgütlenmiş bir başvuru mekanizmasına ve saydam süreçlere sahip olmalıdır,
- Bağımsızlığı sağlanmış bir yargı mercii tarafından yorumlanmalıdır.

Temelinde dayanışmacı bir vatandaşlık erdeminin bulunması halinde devletin; siyasi yönüyle demokratik, iktisadi yönüyle sosyal, etik yönüyle hukukun üstünlüğü ilkelerini egemen kılması kolaylaşır. Devletin demokratik ve sosyal olabilmesinin temelinde hukuk devleti olmak ise, devletin kendisiyle bağlı olduğu hukukun idesinin hukuk düzeyinde egemen olması ile mümkündür (Ökçesiz, 1997: 398).

Hukukun üstünlüğü ilkesi, iyi yönetim ilkelerinin her birinin etkin, verimli ve katkı sağlayıcı özelliğinin ortaya çıkabilmesi açısından son derece ciddi bir öneme sahiptir. Sürdürülebilir demokrasi için, yeterli, şeffaf, hesap verebilir ve tarafsız özellikte düzenleyici hukuki kurumların ve kuralların varlığı ve sürdürülmesi şarttır. Halkın içinde bulunduğu durumla ilgili bilgilere ulaşılabilmesini güvence altına alacak kanun ve tüzüklerin geliştirilmesi, şeffaf, ayrımcı olmayan ve adil idari ve hukuki yapıların sağlanması ve etkili hukuki sistemlerin geliştirilmesi gerekmektedir (Yıldırım, 2004: 220).

Hukuka uygunluk, yönetim de olmazsa olmaz temel ilkelerinden biridir. Yönetişim ancak hukuka uygun bir yapılanma ve hukukun üstünlüğünü tanıyan bir yönetim anlayışı içinde hayat bulur. Yönetişimin temel gereklilikleri, ancak hukukun üstünlüğüne saygı anlayışının hem siyasal hem de yönetsel platformlarda benimsenmesiyle ve hukuk kurallarının varlığı, hukuka uygun işlem yapılması ve hukukun üstünlüğünün tanınması ile devletin karar ve eylemlerinin öngörülebilirliği sağlanarak, toplum için güvenilir bir ortam oluşturmak suretiyle gerçekleştirilebilecektir (TUSİAD-TESEV ortak duyurusu, 2000: 65).

Hukuk devletinde, kamu yönetimince konan kuralların etkin şekilde uygulanması ve uygulamanın tüm kişi ve kurumlara karşı ve ülke genelinde yeknesak bir biçimde olması önemlidir. Hukuk devleti sadece kural koyan değil, koyduğu kuralların, yürüttüğü programların ve bir bütün olarak kamusal faaliyetlerin uygulanması sürecini gözden geçiren ve uygulamada ortaya çıkan problemleri çözme iradesine sahip olan bir devlet olmalıdır (Saygılıoğlu ve Arı, 2002:111).

2.3.9. Dijital Devrime Uyum

Kamu yönetiminin daha etkin ve fonksiyonel bir hale getirilmesi için bireyler ile devlet arasında ve aynı zamanda kamu kurum ve kuruluşları arasında bilgi ve iletişim teknolojilerinden daha fazla yararlandırılması bir zorunluluk haline gelmiştir.

Elektronik devlet ya da kısaca e- devlet kavramı, vatandaşların ve aynı zamanda özel kurum ve kuruluşların kamu kurumlarıyla olan mal, hizmet ve bilgi alışverişi şeklindeki ilişki ve işlemlerinin bilgi ve iletişim teknolojilerinin yardımıyla elektronik ortamda gerçekleştirilmesidir (Aktan, 2003: 241).

E- devletin başlıca amaçlarını şu şekilde özetleyebiliriz:

- Devlet tarafından daha kolay erişilebilir bilgiler sunmak, bireylerin kamu kurum ve kuruluşları ve sunduğu hizmetler hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamak,
- Hizmetlere olan talebin daha süratle karşılanmasını sağlamak,
- Bireylerin istek ve taleplerini daha etkin değerlendirmek,
- Bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde tele-demokrasi anlayışını kurumsallaştırmak, katılımcı demokrasiye daha fazla yaklaşmak,
- Devlet hizmetlerindeki gereksiz işlem maliyetlerini (bürokrasi, kırtasiyecilik vs.) azaltmak,
- Saydam bir kamu yönetimini gerçekleştirmek.

Elektronik devlet, bu temel amaçları gerçekleştirdiği ölçüde kamu yönetiminde etkinlik ve verimliliğin sağlanması, bireylerin bilgi düzeyinin artırılması, hizmet kolaylığı, işletme-endüstri-devlet etkileşiminin geliştirilmesi, maliyet tasarrufu, üretkenlik ve gelir artışı, devlet kademelerinde rüşvet ve yolsuzlukla mücadele, daha fazla saydamlık ve kamu birimlerine ulaşmada kolaylık gibi birçok avantaj sağlamaktadır (Erdal, 2002: 166).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNETİŞİM AÇISINDAN TÜRKİYE`DE VAKIFLARIN ROLÜ

3.1. YÖNETİŞİMDE TEMEL AKTÖRLER

Türkiye, yeni dünya düzeninde yerini alabilmek ve 21.yüzyıl bilgi toplumuna yetişebilmek için sosyal, siyasal ve ekonomik sorunlarını çözüme kavuşturacak bir toplumsal yeniden yapılanma projesini hayata geçirmelidir (Aktan, 1996: 74). 1980’li yıllara damgasını vuran ve 1990’lı yıllar da hızını yitirmeden süregelen kapsamlı değişim süreci içinde devlet kurumunun konum ve işlevlerinin de kapsamlı ve köklü bir biçimde değiştiği söylenebilir. 1980’li yılların sonlarına doru gelişmiş ülkelerde kamu sektörünün yönetiminde yeni bir yaklaşım ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu yeni yaklaşım, işletmecilik (managerialism), yeni kamu işletmeciliği (new public management) ve piyasa temelli kamu yönetimi ya da girişimci yönetim gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Kamu yönetiminden kamu işletmeciliğine doğru meydana gelen bu değişim sürecinin ortaya çıkmasında kamu sektörü ve yönetimi üzerinde yoğunlaşan eleştiriler, ekonomik teorideki değişiklikler ve özel sektördeki değişiklikler gibi faktörlerin etkisi yadsınamaz bir gerçektir (Ökmen, vd., 2004: 34-35).

Kamu yönetimi düzeyinde iyi yönetim, devlet organlarının ve kamu hizmeti veren kuruluşların katılımcılığı özendirilmesi ile başlar; yaklaşımlarının tutarlılık, şeffaflık ve hesap verebilirliğinden geçer ve kararlarla uygulamaların adil ve etkin olmasıyla sonuçlanır. Bugün toplum olarak yaşadığımız hemen tüm sorunların, yolsuzlukların, verimsizliklerin, savurganlıkların panzehiri iyi yönetim ilkelerini yalnızca sözde değil, özde de benimsemek ve yaşama geçirmektir. STK’lar böyle bir süreçte çok önemli rol üstlenmektedir. Devlet, her biri alanında uzmanlaşmış STK’larla işbirliği yaparak hem ulusal sorunlarımızı aşmamıza yardımcı olacak, hem de katılımcı demokrasiyi geliştirerek kendisine duyulan güveni arttıracaktır (Toksöz,2008: 8).

Yönetişim uygulamaların en önemli unsurlarından biri olan devletin yapısal anlamda asgari düzeyde sahip olması gereken nitelikler ve yönetim uygulamaları sonrasındaki ideal devlet nitelikleri incelenecektir. İkinci unsur olarak sivil toplum kuruluşları hem alt yapı hem de araç olma boyutları yönünden ayrıntılı incelenerek, yönetim uygulamalarına katkısı bağlamında değerlendirilecektir.

3.1.1. Devlet

Bu başlık altında ideal bir devlet için gerekli olan temel özellikler ve ilkeler ele alınarak, bu kapsamda yönetim yaklaşımları açısından Türkiye değerlendirilmesi yapılacaktır.

Devlet, yüzyıllardan beri var olan sosyal bir olgudur. Modern devlet, belli bir toprak parçası üzerinde, egemenlik hakkını kullanma yetkisiyle ve fiziki zorlayıcılık tekeliyle donatılmış, zamana ve farklı doktrinlere göre değişen görevlere sahip, soyut ama kurumsal bir otorite yapısıdır (Ateş ve Nohutçu, 2006: 273). Hem sivil toplumun içinde eyleyeceği alanın sınırlarını belirleyen, hem de kendi yasal icraatlarında sivil toplumun demokratik meşruluk onayına gereksinim duyan kurumdur (Tosun, 2005: 128). Hegel’e göre sivil toplum, bir sözleşme sonucu olarak kurulmaz sözleşmenin yapılacağı ortamı ya da alanı oluşturur. Sivil toplum bireylerin kendiliğinden, gelerek ve görenekler uyarınca özgür birlikteliğinden meydana gelir. Sivil toplum ancak, yasal ve siyasal kavramlarla donanınca devlete dönüşür (Tuncay, 1998: 11).

Devlet ile vatandaşlar arasında bireylerin hak ve özgürlüklerini güvence altına alan, bununla birlikte devletin güç, yetki, görev ve fonksiyonlarının sınırlarını çizen belge niteliğindeki anayasa ile somut varlığına kavuşan sözleşme sayesinde devlet anayasal devlet niteliğine kavuşur ve resmi olarak meşrutiyet kazanır (Aktan, 2002).

Geleneksel anlayışa göre devlet, piyasaya müdahale ederek ve bir takım kamusal işlevleri doğrudan yürüterek etkin olmaya çalışmaktaydı. Yeni anlayışa göre ise devlet; yasa koyarak bireyler ve kurumlar arası ilişkileri düzenleyerek, sözleşme şartlarını ve kuralları tespit ederek etkin olmanın yollarını arar. Devlet, oyuncu olarak değil daha çok oyunun kurallarını belirleyerek, ekonominin ve kamusal hizmetlerinin etkinliğini şekillendirmektedir. Birincisinde devlet, hem hakem hem de oyunculuk yapmaya çalışırken, yeni anlayışta daha çok hakem olmakla yetinmektedir (Bal, 2002: 154).

Sennet’e göre “kamu” sözcüğünün İngilizcedeki ilk kullanımı, toplumun ortak çıkarları ile bir tutulurken daha sonra buna sözcüğün “genel gözleme açık ve ortada olan” şeklinde yeni bir anlamı eklenmiştir. 17.yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise artık “kamu” ve “özel” karşıtlığının bugünkü kullanımlarına benzer bir biçim almış;

“kamusal” sözcüğü, kişinin ailesi ve arkadaşları ile sınırlanan mahfuz bir yaşam bölgesi anlamını kazanmıştır (Sennet, 1996: 31).

Devlet genellikle unsurlarından hareketle tanımlanır. Buna göre devlet; ülke adı verilen belli bir toprak üzerinde yaşayan insan topluluklarının bir egemenlik anlayışı ve hukuku içinde bir siyasi iktidar altında örgütlenmesidir. Bu tanımdan hareketle devlette şu üç unsur bulunmaktadır (www.wikipedia.org/12/06/2010) :

- İnsan unsuru: Halk ya da millet unsuru olarak da adlandırılabilir. Belirli bir alanda birlikte yaşayan ve çeşitli bağlarla ortak yaşama iradesi gösteren insan topluluğudur.
- Egemenlik unsuru: Siyasal iktidar unsuru olarak da adlandırılan bu unsur, devletin esas kurucu unsurudur. Belirli bir yeryüzü parçası üzerinde yaşayan insan topluluğunun üstün irade çerçevesinde örgütlenmesidir. Egemenlik kavramı otoriteden farklı olarak ülke içinde meşru güç olmayı ifade ederken ülke dışında uluslar arası alanda bağımsız olmak anlamına gelir.
- Ülke unsuru: Ülke, coğrafi anlamda bir bütünlük teşkil eden ve sınırları belirlenebilir bir kara parçasını ifade eder. Ancak devletin sınırları öngörülebilir bir toprağa sahip olmalıdır. Devletin ülkesi, kara, hava, deniz ülkesi olarak üçe ayrılır.

Devlet ve sivil toplum arasındaki ilişkilerin aldığı boyutlar bir süreci yansıtmaktadır. Bu süreçte siyasal sistemin verdiği kararlar, toplumsal sonuçlarıyla irdelenerek, toplumsal eğilimleri karşılamayan ve toplumun beklentilerine uymayan kararlar eleştirel bir biçimde dile getirilecektir. Topluma karşı duyarlılığının bir sonucu olarak siyasal sistem, başlangıçta karar verirken toplumun yönelimini göz önünde tutacak ve sonrasında verdiği kararları yeniden gözden geçirecektir. Doğaldır ki bu duyarlılığın kökleri toplumdan kaynaklanmalıdır. Siyasal sistem toplumsal sistemin bir alt halkasını oluşturmaktadır (Yıldırım, 2003:235).

Devleti akıllı ve çevik hale getirecek, varoluş gerekçeleri ile uyumlu ve tutarlı kılacak ve milli devletlerin oluşturduğu uluslar arası sahnede çıkarlarını koruyabilecek donanıma kavuşturacak olan, sivil toplumdur (Türküne, 2005: 95). Modern demokratik ulus devletlerde vatandaşlık anlayışının, devlet- toplum ilişkilerinin devlet tarafından

evrensellik ve toplumsal kimliklerin hepsi ve her birine eşit mesafeli hareket etme ilkeleri temelinde düzenlenmesini sağlayan bir işlevi üstlenmektedir. Bunda amaç, tüm vatandaşların evrensel hak ve kanunlara eşit olarak katıldıkları düşüncesi vardır (Keyman, 2005: 99).

Eğer devlet insanların kalplerinde bir yer edinebilecekse ve eğer devletin yasaları gerçekten etkili olacaksa, bu yasaların sivil toplum alanında yerleşik ya da yerleştirilmek üzere olan normlarla birbirini kuvvetlendirecek bir biçimde işlemesi zorunludur (Pettit, 1998: 313). Ulus- devlet otorite ve yetkilerinin, bir kısmını uluslar üstü örgütlere, bir kısmını da yerel yönetimlere ve sivil topluma devretmek gibi çift yönlü bir baskı altında bulunmaktadır. Üste devretmek zorunda kaldığı otorite ve yetki küreselleşmenin, alta devretmek zorunda olduğu ise yerelleşmenin bir sonucudur (Eryılmaz, 1997: 11). Demokratik hukuk devleti, değişen koşullar altında yeniden kurulması, korunması, yenilenmesi saf legaliteye dayandırılmaz ve yurttaşlarından mutlak değil, sadece ilkesel bir itaat bekleyebilir (Habermas, 1997: 123-125).

3.1.1.1. Devlet Çeşitleri

Kamu yönetiminin kavram ve uygulamalarında ortaya çıkardıkları çok yönlü etkiler bakımından, bunlar arasından özellikle siyasal, yönetsel ve teknolojik alanlarda ortaya çıkan gelişmelerin devletin tanımı, rolü ve sınırlarıyla ilgili olarak getirdikleri yeni boyutlar ortaya çıkmıştır (Saran, 2004: 28-29):

- Demokratik devlet; Demokrasi ve insan hakları alanındaki gelişmeler, totaliter ve otoriter devletlerin çözülme sürecini başlatmış, devletin vatandaşlar üzerindeki siyasi güç ve yetkilerinin mutlaka anayasal kurallarla çizilmesi ve bu çerçevede temel hak ve özgürlüklerin korunması gerektiği ilkesi, “hukuka bağlı demokratik devlet” anlayışını yaygınlaştırmıştır.
- Adem-i merkeziyetçi devlet; Bütün dünyada yaygınlaşan yerelleşme eğilimleri, devletin sahip olduğu güç ve yetkilerin tamamının merkezde toplanmaması; görev, yetki ve fonksiyonların önemli bir bölümünün yerel yönetimlere ya da yerinden yönetim kuruluşlarına devredilmesi gerektiğini ortaya çıkarmış, böylelikle bu değişim, “ merkeziyetçi- vesayetçi” devletten “ adem-i merkeziyetçi- özerk” devlete gidiş sürecini hızlandırmıştır.

- Katılımcı devlet; Sivil hayatın canlanması ve sivil mekanizmaların güçlenmesi, devletin emredici ve itaat ettirici gücünün azalmasına yol açmış, dolayısıyla siyasal ve toplumsal hayatın yalnızca devlet otoritesinin ve bürokratik mekanizmaların etkinlik alanı olmaktan çıkartılarak bireysel inisiyatif sahiplerinin ve hükümet dışı kuruluşların yönetim ortamında daha aktif rol alabilmelerine, böylelikle siyasal süreçlere daha etkin bir biçimde katılabilmelerine imkan sağlamıştır.
- Açık devlet- şeffaf devlet; Devletin gerek örgütlenme, gerek hizmet alanlarındaki faaliyetlerinin bir sır perdesi altında gizli bir biçimde gerçekleştirilmesi ve sorgulanmaması gerektiği yönündeki geleneksel yasakçı anlayış yıkılmış, kamu hizmetlerinin belirlenmesi, planlanması ve yürütülmesiyle ilgili her aşamada vatandaşların denetimine ve kolaylıkla bilgi edinmelerine imkan verecek şekilde açıklık ve şeffaflığın sağlanması amaç edinilmiştir.
- Meritokratik devlet; Bilgi becerinin, uzmanlığın önem kazanmasıyla kamu görevlilerinin istihdamında kayırmacılık yerine ehliyet ve liyakatın esas alındığı bir yönetim anlayışı ağırlık kazanmıştır.
- Sınırlı devlet-Çerçeve devlet; Etkili ve verimli bir devletin kapsamının ve büyüklüğünün belirlenmesi ve rasyonel bir işleyiş yapısına kavuşturulabilmesi bakımından, kamu kesiminin gerek ana hizmet fonksiyonları, gerek ekonomik faaliyet ve harcama alanları itibarıyla sınırlarının çizilmesi ve böylece optimal bir devlet çerçevesi oluşturulması gerektiği kabul edilmiştir.
- Hakem devlet; Devletin doğrudan mal ve hizmet üreterek ekonomik faaliyetlerde bulunmak yerine, ekonomik hayata ilişkin oyunun kurallarını koymak ve buna göre piyasanın işleyişini gözetmek suretiyle düzenleyici ve gözetici bir rol üstlenmesi gerektiği benimsenmiştir.

Yönetim şekilleri açısından devlet çeşitlerini şu şekilde sıralayabiliriz (www.wikipedia.org./12/06/2010):

- Monarşi: Bir hükümdarın devlet başkanı olduğu bir yönetim biçimidir. Bir monarşi yönetimi diğer yönetim biçimlerinde ayıran en önemli özellik devlet başkanının bu yetkiyi yaşamı boyunca elinde bulundurmasıdır.
- Oligarşi: sadece belli bir zümrenin bir ülkeyi yönetmesiyle ortaya çıkan yönetim biçimidir. Genelde yönetimindeki grup, askeri, siyasi veya maddi olarak ülkenin önde gelen gruplarından birisidir.
- Totalitarizm: küçük bir politik grubun önemli bütün yetkileri tekelinde toplayarak, demokratik olmayan bir biçimde, devletçilikle ve sıkı bir denetim rejimiyle toplumu yönetmesi akımı ve uygulamasıdır.
- Teokratik devlet: Yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarına ilişkin bütün devlet gücünün, ancak ilahi kaynaklı olması halinde meşrutiyet ve hukukilik kazanacağını savunan yani egemenliğin kaynağının dine dayandığı, dini otorite organlarının siyasi otorite organları yerine devlet idaresini elde tuttuğu devlet biçimidir. Din kurallarının geçerli olduğu sistem olan teokraside, kurallar ya dini kuralların aynısıdır, ya bunlardan büyük ölçüde etkilenmiştir, ya da dini kurallardan çelişik olsa dahi dini temellere dayandırılır veya meşrutiyet için dayandırılması gerekir.
- Mutlakiyet: Bir hükümdarın kayıtsız şartsız idaresi altında bulunan hükümet şeklidir. İdareyi elinde bulunduran mutlak hakimdir ve kimseye hesap vermez.
- Despotizm : Hiçbir yasaya bağlı kalmaksızın ve emir verenin çıkarından başka hiçbir amaç gözetmeksizin, zorbaca uygulanan ve emirlere dayalı yönetimi tarzıdır. Bu sistemde devlet baştaki yöneticinin ki ve zorbalığına dayalı olarak tasarrufları ile yönetilir.
- Plütokrasi: Yönetme erkinin dolaylı bir biçimde maddi açıdan üstün kişilerce (zenginlerce) paylaşılmasını öngören oligarşik bir yönetim sistemidir. Bu sistemde devlet görevlerinin, gerek onları elde etmenin, gerekse onları el altında tutmanın, bunları yapmanın gerektirdiği masrafların çok yüksek olması nedeniyle, yalnızca ekonomik anlamda

güçlü kimseler tarafından yerine getirilebilecek yönetim şeklidir. Zenginlerin yönetimi olarak da tanımlanabilir.

Katılımcı ve çoğulcu demokrasiyi geliştirmek, bireyler arasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamak, halkın eğitim ve refah seviyesini yükseltmek, kamunun yükünü hafifletmek, uluslar arası kuruluşlarla ilişkileri geliştirmek ve teşvik etmek vakıfların temel görevleri arasında yer alması gereken konulardan sadece bazılarıdır. Bu düşünceden hareketle günümüzde vakıf ve benzeri sivil toplum kuruluşlarının gereken faaliyetleri gereğince yerine getirebilmesi için devlet tarafından güçlendirilmesi, sivil toplumun özendirilmesi, teşvik edilmesi için bir kısım iyileştirmelere yönelik tedbirler alınarak, Türk vakıf sistemi, geçmişteki tecrübe ve birikimlerden de yararlanmak suretiyle dünya standartlarında yeniden yapılandırılmalıdır.

3.1.1.2. Devletin Temel Özellikleri

Sivil toplumun bireyleri, devletle olan ilişkilerinde kamu görevlileri ve bürokrasi ile yüz yüze gelmekte; bu karşılaşmanın niteliğini daha çok kamu sektörünün işleyiş biçimi belirlemektedir. Pek çok ülkede kamu sektörünün etkin işleyişi, aşırı merkezîyetçilik, kamu hizmetlerinin etkin sunulamaması ve merkezi hükümetin katı karar ve uygulamaları gibi yapısal sorunlar dolayısıyla kısıtlanmaktadır. Katılımlı yerinden yönetim yapısıyla, halkın karar verme düzeneklerine dolaysız katılımın sağlanacağı ve sivil toplumun daha da güçleneceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, katılımın halkın karar süreçlerine doğrudan katılımı ya da halkın çıkarlarını temsil eden meşru ara kurumlar aracılığıyla vatandaşların seslerini duyurabilmeleri biçiminde gerçekleşmesi gerekmektedir (www.toki.gov.tr/habitat/yönetişim 10/07/2010).

Coşkun Can Aktan (www.canaktan.org, 23/07/2010) ideal bir devlet için gerekli temel özellikleri şu şekilde belirtmektedir:

- Devlet sosyal oydaşmaya dayalı bir kurum olmalıdır.
- Devlet sözleşmeye dayalı bir kurum olmalıdır.
- Devletin sahip olduğu güç ve yetkiler tek bir elde toplanmamalı; yasama, yürütme ve yargı organları arasında dağıtılmalıdır.

- Devletin sahip olduğu güç ve yetkiler merkezde toplanmamalı; bir kısım güç, yetki görev ve fonksiyonlar yerel yönetimlere ve diğerk devlet birimlerine aktarılmalıdır.
- Devletin sahip olduğu “siyasi” güç ve yetkilerin çerçevesi ve sınırları mutlaka devlet anayasası içerisinde belirlenmelidir.
- Devletin sahip olduğu “ekonomik” güç, yetki, görev ve fonksiyonlarının çerçevesi ve sınırları mutlaka devlet anayasası içerisinde belirlenmelidir.
- Devlet halk egemenliğine dayalı bir kurum olmalıdır.
- Devletin piyasa ekonomisinin işleyişine ve fiyat mekanizmasına müdahaleleri ancak gerektiğinde ve çok sınırlı düzeyde olmalıdır.
- Devlet, özel teşebbüslerin daha iyi ve etkin bir şekilde sunabilecekleri mal ve hizmetleri üretmekten kaçınmalı, bunun yerine piyasa ekonomisinde oyunun kurallarını tespit etmelidir.
- Devlet yönetiminde açıklık/şeffaflık sağlanmalıdır.
- Devletin varlık sebebi bireylerin haklarının ve özgürlüklerinin korunmasıdır.
- Devlet, dinsel kurallara bağılı olarak değil, bireylerin özgür düşünceleri ile oluşturdukları hukuk kuralları ile yönetilmelidir.
- Devlet, insanlar arasında cinsiyet, ırk, din, dil, etnik köken farkı gözetmeyen bir kurum olmalıdır.
- Devlet, tüm vatandaşlarının her türlü sorunlarını çözecek bir kurum değil, gözetilmeye ve korunmaya muhtaç kimselere yardım ve destek sağlayacak bir kurum olmalıdır.
- Devlet, gelir ve giderlere prensip olarak birbirine denk olan bir kurum olmalıdır.
- Devlet, uluslararası siyasi ve ekonomik ilişkilere önem veren, uluslar arası rekabete kenetlenmeyi ve dünya ekonomisiyle bütünleşmeyi hedef alan bir kurum olmalıdır.
- Devlet evrensel değerlere sahip bir kurum olmalıdır.
- Devlet yönetiminde liyakat sistemi geçerli olmalıdır.
- Devlet katılıma dayalı bir kurum olmalıdır.

- Devlet yönetiminde kalitenin artırılması ve geliştirilmesi için toplam kalite felsefesinin benimsenmesi ve uygulanması gereklidir.

Thomas Jefferson'un ünlü "devlet meşru gücünü, yönetilenlerin yönetenler hakkındaki mutabakatından alır" sözü devlet yönetiminde yönetim kavramının önemini vurgulamaktadır. Yönetişim yaklaşımında diyalog ve uzlaşma yer aldığından halk, önce özgür iradesiyle uzlaşmaya dayalı olarak temsilcilerini seçebilmeli (Siyasal katılım ve temsil), onlara bu şekilde yönetme hakkı verebilmeli (Temsili vekalet), yöneticiler ile yakın bir iletişim içerisinde bulunarak kamusal kararlara katılabilmeli (Yönetime katılma) ve yöneticilerin güç ve yetkilerini kötüye kullanmamaları için onları kontrol edebilmeli, buna karşılık yöneticilerde uyguladığı her politikada toplumun ilgili katmanlarıyla iletişim ve görüş alışverişi içinde olmalı, onlarla mutabakat sağlamalıdır (Aktan, 2002). Yönetişimin hedeflerinden biri de şeffaflık ve saydamlığın sağlanmasıdır. Bireylerin devlet yönetimi hakkında bilgi edinme ve bilgiye ulaşabilme haklarının anayasal ve yasal normlarla güvence altına alınması gerekli olup ideal devletin bu boyutu açık devlet ya da şeffaf devlet olarak ifade edilebilir (Aktan, 2002).

Sosyal fikir birliğine sahip ve anayasal zemine oturmuş demokratik bir yönetimin geçerli olduğu, hukuka saygılı, hukukun üstünlüğünü kabul etmiş bir devlette uygulanma imkanı bulacak olan yönetim anlayışı ile vatandaşların gerek birey bazında gerek sivil toplum kuruluşları olarak hak ve özgürlükleri korunacak, bireyler kendilerine verilen katılım hakkı ile kamu yönetimi alanında yetkili, hesap sorma kapsamında denetim hakkıyla sorumluluk sahibi olacaklardır (Bahcavan, 2006: 33).

3.1.2. Sivil Toplum

Sivil toplum kavramı yüzyıllar boyu aileden, devletten uzanan yelpazede çeşitli ilişki, örgüt veya toplumsal grupları belirtmek için kullanılırken, tarih içindeki değişimine bağlı olarak da bir anlam çoğulluğuna sahip olmuştur (Mardin, 1983: 9).

Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi "toplum yararı doğrultusunda sorumluluk üstlenen, resmi makamlar ile bireyler arasında aracı işlev gören bütün örgütsel yapılanmaları sivil toplum örgütü olarak kabul etmektedir (Güder, 2004: 11).

Latince "civilis" kelimesinden türeyen "sivil", ilk anlamıyla yurttaş, hayatına ve haklarına ilişkin bütünü belirlemek için kullanılır. "Sivilleşmek" bir

topluluğu daha gelişken sosyal bir hale getirmektir. Onu izleyen “sivilizasyon” da maddi, sosyal ve kültürel gelişmeyi anlatır (Akal, 1990: 32).

Sivil toplum, devletin müdahalesi dışında birey ve grupların kendi alanlarını düzenlemelerini kapsamalarının yanında; devletin ve devlet otoritesinin dışındaki ekonomik ve toplumsal alanı nitelemek için kullanılan ve kendi ilke ve kurallarına göre işleyen, otorite alanı dışında kendi kendini düzenleyen özerk alanları ifade etmek için kullanılan bir kavramdır (Yılmaz, 1997: 86).

Taylor’a göre sivil toplumun varlığından söz edebilmek için sivil toplum örgütlerinin devlet vesayeti altında olmaması, kendi yapılanmaları ve faaliyetleri hakkında kendilerinin karar verebilmesi ve devlet politikasının gidişatını belirleyebilmesi veya etkileyebilmesi gerekir (Taylor, 2001: 1).

Dahrendorf, sivil toplumu; kanun hakimiyetinin olduğu öte yandan özerk kurumlardan oluşan bir “ara sektörün yaygın bir biçimde geliştirilmesi yani devlet ya da bir başka merkezi otorite tarafından yönetilmeyen, halkın iradesini temsil eden kurumlar” olarak ele almaktadır. Ona göre yeni siyasi kurumları oluşturmak, anayasa ve seçim kanunu yapmak altı ayı alır, yarı yarıya işlerliği olan bir ekonomiyi oluşturmak ise belki altı yıl, ama sivil toplumu kurmak altmış yıl sürebilir. Ve yine O’na göre özerk kurumları oluşturmak ise en güç iştir (Dahrendorf, 1991: 72-74).

Larry Diamond’a göre sivil toplum, gönüllü, kendi kendini yaratan, kendi yaşamını kendisi sağlayan, devletten özerk ve hukuksal bir düzenle ya da bir ortak değerler kümesiyle sınırlı olan örgütlü toplumsal yaşam alanıdır (Diamond, 1994: 5, akt. Özbudun, 1998: 12).

Çağdaş anlamıyla sivil toplum, birey özgürlüklerinin ve temel haklarının korunduğu, örgütlenmenin gönüllü yapıldığı, toplumun devletin önüne geçerek devlet politikalarını denetleyip yönlendirebildiği yurttaşlık bilincine dayanan bir gelişmişlik düzeyini ifade etmektedir (Arslan, 2000: 9).

Keane’ye göre, sivil toplum doğal hukuktan başlayıp Cicero’nun “societas civilis” fikrinden geçerek klasik felsefeye ve hepsinden öncede polis anlamında kullanıldığı Aristoteles’e kadar geriye götürebilen bir kavramdır ve eski avrupa geleneğinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Keane, 1993: 47).

Sivil toplumu klasik anlamda tanımlayan Aristoteles, sivil toplumu, yasalarla belirlenmiş kurallar sistemi içindeki özgür ve eşit kabul edilen yurttaşların bir siyasal toplumu olarak adlandırmıştır (Tosun, 2001: 30).

Sivil toplum, gönüllü kendi kendini oluşturan, kendi desteklerine sahip, devletten özerk, özel alan ile devlet arasında aracı niteliğinde örgütlü bir sosyal yapılanmadır (Sarıbay, 2000: 58).

Giddens ise sivil toplumun kendiliğinden bir düzen ve denge oluşturmadığını birey ve kurumlara görevler yüklediğini ileri sürmektedir. Sağlıklı bir sivil toplum, her şeyi hakimiyeti altına alan devletin gücünden korumaktadır. Bununla birlikte sivil toplum, kimilerinin hayal ettiği gibi kendiliğinden bir düzen ya da denge durumu doğurmaz. Toplumun yeniden canlanması kendine özgü problemleri ve sıkıntıları da beraberinde getirebilir” (Giddens, 2000: 99).

Sivil toplum; devlet denetimi veya baskısının ulaşamadığı veya belirleyici olamadığı alanlarda, bireylerin, grupların devletten izin almadan, kovuşturmayaya uğrama korkusu taşımadan ve ekonomik ilişkilerin baskısından da büyük ölçüde bağımsız olarak hakaret ederek tutum belirleyebildikleri, gönüllü ve rızaya dayalı ilişkilerin, etkinliklerin ve kurumların oluşturulabildiği toplum olarak ifade edilmektedir (Önal, 2000: 5).

Sivil toplum kavramı, gelişim süreci içinde farklı dönemlerde farklı şekillerde ele alınmıştır. Keane göre, kavram bugünkü modern anlamına gelinceye kadar dört değişik evreden geçmiştir (Keane, 1993: 48). Birinci evrede, klasik sivil toplum ve devlet ağırlığı öne çıkmıştır. Yani, merkezi egemen-anayasal devleti haklılaştırma ve bunun karşısında bu devletin otoritesine karşı sivil toplumun içindeki bağımsız toplumların gelişmesi ortaya konulmuştur. İkinci evrede, bağımsız toplumların kendilerini devlete karşı savunmalarının meşru olduğu vurgulanmıştır. Üçüncü evrede, sivil toplum ve devlet ayrımındaki devlet karşıtlığı, zayıflatılmıştır. Dördüncü evrede ise, düzenleyici devlet iktidarının sivil toplumu yavaş yavaş kısıtladığı öne çıkartılarak çoğulcu kendi kendini örgütleyen devletten bağımsız bir sivil toplumu korumanın önemi vurgulanmıştır (Önal, 2000: 7).

3.1.2.1. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil Toplum kuruluşları, toplum yararına çalışan ve bu yönde kamuoyu oluşturan, kar amacı gütmeyen, sorunların çözümüne katkı sağlayarak çoğulculuk ve katılımcılık kültürünü geliştiren, demokratik işleyişine sahip, bürokratik donanımdan yoksun ve gönüllü bir araya gelen bireylerden oluşan örgütlenmelerdir (Kocacık, 2003:189). Sivil toplum, İdeolojik bir toplumdan farklı olarak bireylere herhangi bir zorlanmaya maruz kalmaksızın, kendi aralarında anlaşarak oluşturdukları, ortak yaşam alanını ifade etmektedir (Çaha, 2005: 15). Sivil toplum en genel anlamıyla gönüllü kendi kendini oluşturan, kendi ayakları üzerinde duran, hukuksal bir düzenle ya da bir ortak değerler kümesiyle sınırlı, devletten özerk, örgütlü toplumsal yaşam alanı olarak tanımlanmaktadır (Aslan, 2010: 262). Sivil toplum kuruluşları; kamu yararına çalışan ve bu yönde kamuoyu oluşturan, kar amacı gütmeyen, demokratik bir işleyişe ulaşmak için gönüllü olarak bir araya gelen bireylerden oluşan örgütlenmelerdir (Kaya, 2006: 2).

Modern toplumlarda, sosyal düzeni oluşturan; piyasa, devlet, aile ve gönüllü kuruluşlar olmak üzere dört temel vardır. Piyasa; mübadeleyi, refah devleti; yeniden dağıtımı, aile; yerinden yönetimi, gönüllü kuruluşlar da karşılıklı ilişkileri teşvik etmektedir (Gökbunar ve Erdal, 1997: 5).

Günümüzün yükselen değerlerinden olan sivil toplum kavramı genel itibariyle; devletin ve devlet otoritesinin dışındaki ekonomik ve toplumsal alanı nitelemek için kullanılan, kendi ilke ve kurallarına göre işleyen, otorite alanı dışında kendi kendini düzenleyen özerk alan, devlet denetimi veya baskısının ulaşamadığı veya belirleyici olamadığı alanlarda, bireylerin, grupların devletten izin almadan, ekonomik ilişkilerin baskısından da büyük ölçüde bağımsız olarak hareket ederek tutum belirleyebildikleri, sosyo-kültürel etkinliklerde bulunabildikleri, gönüllü ve isteğe bağlı ilişkilerin, etkinliklerin ve kurumların oluşturabildiği bir toplum, gönüllü, sosyal ve devlet dışı kurumların bir toplamı olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 1997: 86).

Türkiye'nin gelişmiş ülkeler arasında yerini alabilmesi için, sağlıklı işleyen ve yönetilebilen bir demokratik siyasal düzen kurmaya ihtiyaç olduğu herkesçe bilinmektedir. Günümüz dünyasında etkin bir yönetişime ulaşmanın ön şartı ülke içinde vatandaşlarına hak ve özgürlüklerle örtülü siyasal ve sosyal bir ortam sunmaktır. Sivil toplum kuruluşları bu ortamların mikro modelleridir (Yıldırım, 2004: 14). Yönetişimin

önemli unsularından da birisi de sivil toplum örgütleri ya da gönüllü vatandaş birlikleridir. Sivil toplum kuruluşları sayesinde bireyler yönetim sürecine daha organize ve planlı bir şekilde katılma imkanına kavuşarak sivil toplum kuruluşlarının bu işlevlerinden dolayı sorunların çözümünde taraf olarak aynı zamanda denetim işlevi de yerine getirilebilecektir (Bahcavan, 2006: 14).

Toplumsal yaşam alanlarını tanımlamada sivil toplum; siyasal, iktisadi ve toplumsal yaşam alanlarının ayrılmış olduğu veya siyaset dışı kalan toplum olarak ifade edilirken, katılım unsuru yönünden; düşüncelerin kitle iletişim araçlarıyla yayılmasının, mekan birliği olmaksızın katılım oluşturabildiği toplum biçimi olarak değerlendirilmektedir (Turan, 1991:127).

Modern toplumlarda belirli amaçları, gerçekleştirmek için gönüllülük esasıyla hareket eden kuruluşlar giderek artmaktadır. Dernek veya vakıf adı altında toplanan gönüllü kuruluş mensuplarını bir araya getiren hedeflerin başında topluma bir şeyler verebilme, toplum ihtiyaçlarını giderme arzusu yatar. Çoğulcu toplum yapısı içinde yer alan gönüllü kuruluşlar, sosyo-politik yaşamın önemli bir parçası haline gelmişlerdir. (Gökbunar ve Erdal, 1997: 3).

Sivil toplum kuruluşları; sivil toplum alanında faaliyet gösteren ve yönetiminin bir parçası olmayan her örgütlenmeyi ifade etmek için kullanılır. Bu durumda özel sektör girişimlerinden tutunda birlikler, odalar, kooperatifler, sendikalar, siyasi grup ve partiler, dernekler, vakıflar, sivil toplum kuruluşu kapsamına girmekle sınırı olmayan ve ortak nitelikleri yalnız yönetimin parçası olmamak gibi bir kesimin ifadesinden başka bir anlam taşımamaktadır (Yıldırım, 2004: 52).

STK'lar özellikle 1980'lerden bu yana, dünyadaki hızlı gelişimine paralel olarak tüm dünya ülkelerinde ve Türkiye'de gelişim sürecine girmiştir. Örgütlü sivil toplum yapısı Türkiye'de toplumsal değişimin önemli bir aktörü olmuştur. STK'ların bir örgütsel yaşam alanı olarak farklı yapılanmalar halinde yaygınlaşması birçok fonksiyonel STK'lar farklı alanlarda çalışan gönüllü örgütlerden sendikalara ve meslek odalarına kadar geniş bir yelpaze içinde hareket eden örgütsel alanı temsil etmektedir. Bu örgütsel yapılar içinde sivil toplumun hareket alanı, 1980'lerden bu yana, ama özellikle 2000'li yıllar içerisinde sadece yerel ve ulusal değil, bölgesel ve küresel bir nitelik de kazanmıştır (Çolak vd, 2008: 1081).

Sivil toplum kuruluşları resmi olarak belli bir hukuki kalıba uygun örgütler olarak, ortak bir amaç etrafında toplanan ve doğrudan kendilerine çıkar sağlamayan kişi topluluğudur. Sivil toplum kuruluşları özerk kuruluşlardan oluşmuş, özel sektörle kamu sektörü arasındaki bir ara sektör niteliğiyle sivil toplumun vazgeçilmez parçasıdır (Yıldırım, 2004: 52). Sivil toplum bilincinin yerleşmesine ve yaygınlaşmasına zemin oluşturan sivil toplum kuruluşları, insanların ortak bakış, ortak talep ve duyarlılık temelinde gönüllü olarak bir araya gelerek; devletin hukuki, idari, üretici ve kültürel organlarının dışındaki alanlarda oluşturdukları dernek, vakıf, sendika gibi örgütlenmeler şeklinde tanımlanmaktadır (Uğur, 1998: 69).

Sivil toplum kuruluşları üyelerinin katılımına imkan veren, merkezi yönetimden bağımsız olan (siyasal toplumdan bağımsız olan) toplum ya da kamu yararı konusunda merkezden ayrı niteliklere sahip, sosyal amaç taşıyan sivil kuruluşlardır. Sivil toplum kuruluşları aracılığıyla belli birimlerin ortak sesi yansıtıldığından demokratik rejimlerin güçlenmesine katkı sağlanmaktadır (Yıldırım, 2004: 60).

3.1.2.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Özellikleri

Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının gelişim süreci, gelişmiş batı toplumlarındaki sivil toplum kuruluşlarından farklı bir gelişim süreci izlemiştir. Bunun en önemli nedeni, batıda sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıkması ve gelişmesini sağlayan ekonomik ve siyasi alt yapının Türk toplumunda ortaya çıkmamış olmasıdır. Ekonomik ve siyasi alt yapı farklılığı nedeniyle gerek Osmanlı devleti döneminde ve gerekse Cumhuriyet döneminde sivil toplum kuruluşlarının gelişim süreci sürekli sekteye uğramıştır. Bu kuruluşların ortaya çıkmasında ve gelişim sürecinde devletin belirleyici bir rol oynadığı görülmüştür (Tuncel, 2005: 23).

Selçuklu Devleti’nin yıkılışından sonraki Beylikler dönemi’nin Ahi Birlikleri toplumun sürekliliğinde önemli işlev görmüştür. Osmanlılar döneminde vakıfların toplumun değişik alanlarına yayıldığı, dini hizmetlerden eğitime, sağlıktan spora, sosyal yardımdan sanata ve araştırmaya kadar değişik ihtiyaçları karşılamak için kuruldukları görülmektedir. O dönemde vakıflar, önemli bir ekonomik varlık olarak, hayri nitelik yanında sosyo-ekonomik bir kuruluş niteliğini de kazanmışlardır (Dinçer, 1996: 53).

Osmanlı toplum yapısında, toplumla devlet arasında önemli bir varlık, dolayısıyla sivil toplum unsurları niteliğinde olan şehir, lonca, dini kurum ve yerel eşraf

gibi aracı kurumlar varlık itibariyle sivil topluma dolaylı bir potansiyel teşkil etmişlerdir (Çaha, 1996: 78).

Osmanlı toplumunda sivil toplum batıdaki gibi tarihsel, toplumsal ve felsefi bir içeriğe sahip olmamıştır. Ancak Osmanlı toplumunda da özellikle sosyal alanda sivil toplum işlevi gören bazı kurum ve kuruluşlardan söz edilebilir. Toplumda alışkanlığı ve hareketliliği sağlayacak ve çeşitli kesimler arasındaki iletişimi kurup sürdürecektür kurumlar olarak vakıflar ve tekkeler serbest bırakılmış ve bir politika olarak da çoğu zaman teşvik edilmiştir (Armağan, 2003: 165).

Hiçbir çağdaş ve büyük STK gerçek anlamda üyeleri tarafından finanse edilmemiştir. Mali güçlerini özellikle özel fonlardan sağlayan örgütlerin maddi güçleri bile özellikle halktan toplanan paralardan ya da vakıfların veya şirketlerin bağışlarından gelir (Ryfman, 2006: 29). Osmanlıda ekonomiden, eğitime, kültüre, üretim ve tüketime kadar, sosyal ve ekonomik her alanda girişimcilik, kişilerin elindeydi. Devlet sadece sisteme bekçilik ediyor, göz kulak oluyor, toplumun savaş ve barış gücünü elinde tutuyor, adaletin ayakta kalabilmesi için gerekli bütün önlemleri alıyordu. Osmanlı devlet düzeninde vakıf bir medeniyet belgesidir. Toplumun neye ihtiyacı varsa, vakıflar buna cevap vermektedir. Vakıfları kuranlar, başta padişah, valide sultanlar, sadrazamlar, vezirler, paşalar olmak üzere halktan kişilere kadar çok geniş bir kuşak oluşturmaktaydı. İbadet için camiler, kiliseler, havralar, aç ise aşevler; yersiz, yurtsuz ise hanlar, kervansaraylar, vakıf yolu ile kurulmaktaydı (Bozdağ, 1990: 17).

STK'lar özellikle 1980'lerden bu yana, dünyadaki hızlı gelişime paralel olarak tüm dünya ülkelerinde ve Türkiye'de gelişim sürecine girmiştir. Örgütlü sivil toplum yapısı Türkiye'de toplumsal değişimin önemli bir aktörü olmuştur. STK'ların bir örgütsel yaşam alanı olarak farklı yapılanmalar halinde yaygınlaşması birçok fonksiyonel STK'lar farklı alanlarda çalışan gönüllü örgütlerden, düşünce kuruluşlarına, sosyal hareketlerden vatandaşlık inisiyatiflerine, hükümet dışı örgütlerden sendikalara ve meslek odalarına kadar geniş bir yelpaze içinde hareket eden örgütsel alanı temsil etmektedir. Bu örgütsel yapılar içinde, sivil toplumun hareket alanı, 1980'lerden bu yana, özellikle 2000'li yıllar içerisinde sadece yerel ve ulusal değil, bölgesel ve küresel bir nitelik de kazanmıştır.

Batı Avrupa’da demokratik sistemlerin oluşumu sürecinde merkezi otoriteyi sınırlayan kilise, aristokrasi, burjuvazi gibi yerel çevre grupları ve diğer sivil toplum kuruluşlarının önemli etkileri olmuştur. Bu ara grupların yeterince güçlü olması ve merkezi iktidarı sınırlayabilmesi, iktidarın keyfilliğini önleyerek, siyasal iktidar karşısında sivil toplum ve özgürlük alanının oluşmasına zemin hazırlamıştır (Yılmaz, 2000: 345). AB sürecinde ve uluslar arası ilişkilerde, devletimiz sivil toplum eksikliğini getirdiği açmazları aşmak için kendi sivil toplumunu geliştirerek sivil toplumsuz bir devletin yeni dünyada iş göremediğini, çıkarlarını koruyamadığını fark etmiş bulunuyor (Türküne, 2005: 97).

Ulusal ve uluslar arası düzeyde farklı bir örgütlenme biçimine sahip olan günümüz sivil toplum kuruluşlarının; emek, düşünce ve mal varlıklarının katılımı sonucu hem kamu yararına hizmet üreten yeni bir sektör hem de katılımcı ve çoğulcu demokrasilerin çağdaş araçları durumuna gelmeleri; önceki yönetim anlayışlarının ve toplumsal kurumların doğurduğu sorunlara çözüm kuruluşları olarak algılandıkları anlamına gelirken, Osmanlı devleti döneminde daha çok sivil toplum kuruluşlarının ilk örnekleri olarak vakıfların; dul ve yetimleri koruma, içme suyu, kervansaraylar, cami ve hanların yapımı, öksüz kızlara çeyiz temini, istihkam ve donanmaya yardım, iflas etmiş ve borçlanmış kimselere destek olma gibi geniş bir iktisadi ve sosyal alanda hizmet ettikleri görülmektedir (Yıldırım, 2004: 73).

Bilgi çağının siyasal alandaki görevlerinden birini sivil toplum kuruluşları üstlenmektedir. Köprülü, sivil toplum kuruluşlarını, sosyal ve kültürel katkılarının yanı sıra, siyasi açıdan ele almaktadır; O’na göre çağımız dünya siyasetinin önemli bir bölümü, düşünce kuruluşlarının oluşturduğu bölgesel ve bireysel içerikli politikalara dayanmaktadır. Araştırma, teori ve projelerin siyasi platformlara iletilerek hayata geçirilmesi eğilimi artmaktadır. Bu doğrultuda, katılım, üretim geliştirme platformları olan dernek, vakıf, enstitü gibi sivil kuruluşlar, bilgiye dayalı sağlıklı siyasete hizmet etmektedirler (Köprülü, 2001: 125).

Sivil toplum örgütleri, Birleşmiş Milletler ana Sözleşmesinde, NGO (Non-Governmental Organizations), yani “ hükümet dışı kuruluşlar”olarak adlandırılmaktadır. Ancak bu söylemdeki “ hükümet dışı”, yanlışlıkla “hükümet karşıtı” olarak algılandığı için, ABD’de sivil toplum örgütleri için “Private Volunteer Organization” (PVO) yani,

“Özel Gönüllü Kuruluşlar” söylemi kullanılmaktadır. Kar amaçsız gönüllü kuruluşlar “üçüncü sektör” olarak da adlandırılmaktadır (Dinçer,1996: 49).

Sivil toplum örgütlerinin en önemli özelliği, modern demokratik devlet anlayışı çerçevesinde bireyin devleti etkilemek ve denetlemek de dahil olmak üzere, kendi hak ve çıkarları doğrultusundaki amaçları gerçekleştirmek için kurulmuş yapılar olmasıdır. Bu yönüyle sivil toplum örgütleri, vatandaşlık bilincinin gelişmişlik göstergesi olarak da algılanabilir (Ateş ve Nohutçu, 2006: 248). Tekeli’ye göre sivil toplum kuruluşlarını ayırt eden dört temel özellik vardır. “ Birincisi gönüllülük ve özel alandan fedakarlık yapılmasına dayandırılması, ikincisi nihai amaçlarının topluma bir şey sunmak, toplumsal iyiye katkıda bulunmak olması, üçüncüsü yatay ilişkilerin ön plana çıkması, hiyerarşik ilişkilerin yadsınması, dördüncüsü ise sivil toplum kuruluşlarının açık ve belli bir konuda uzmanlaşmış (issue specific) olmalarıdır” (Tekeli, 1999: 122).

Sivil toplum kuruluşlarının özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz (Tosun,2001: 179-180):

- Devlet iktidarını kontrol eder,denetler,
- Katılım düzeyini yükseltir,
- Demokratik tutumları geliştirir,
- Çıkarları, talepleri biçimlendirir,
- Kutuplaşmalar yumuşatılır,
- Siyasal partilerin demokratikleştirilmesini sağlar ve yeni siyasal liderlerin yetiştirilmesine zemin hazırlar,
- Bilgi ve fikirlerin toplumsal yayılımını sağlar,
- Sistemin sosyal sorumluluk düzeyinin artırılmasını sağlar.

Sivil toplumun temel özelliği devletten özerk kendi dinamiklerine sahip, çoğulcu örgütlenmeler bütünü olmasıdır. Birey, bu toplumda, kendi kişiliğini kaybetmeksizin bir takım örgütlenmeler içerisine girmekte, toplumsal gelişiminin yönlendirilmesinin itici gücü olmaktadır. Bu çerçevede sivil toplum için demokrasi kendi içerisinde ve devletle ilişkileri bakımından zorunlu koşulu oluşturmaktadır (Yıldırım, 2003: 237).

Sivil toplum kuruluşlarının ortak özellikleri ise şu şekilde sıralanabilir;

- Özerklik
- Gönüllülük
- Bir kamu alanına sahip olma
- Yasallık
- Kar amacı gütmemek
- Kamu yararı gözetmek
- Şeffaflık
- Ortak değerlere sahip olma
- Ortak başarı faktörleri

Sivil toplum kuruluşlarının işlevleri ise, Sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarında, eşitliği yaygınlaştırmak, toplumsal sorunları tespit etmek, kaynak mobilizasyonunu temin etmek; insanlığın onurunu yükseltmek, kamu eğitimi, hayır severlik ve sosyal hizmetleri sağlamak, fakirlere yardım etmek, örgütlenmeyi teşvik etme, sosyal mobilizasyonu kolaylaştırmak ve demokratik ilke ve kurumların güçlendirilmesini sağlamak için yoğun bir çaba içerisinde oldukları gözlenmektedir (Yıldırım, 2004: 72).

Sivil toplum bilincinin yerleşmesine ve yaygınlaşmasına zemin oluşturan sivil toplum kuruluşları, insanların ortak bakış, ortak talep ve duyarlılık temelinde gönüllü bir araya gelerek; devletin hukuki, idari, üretici ve kültürel organlarının dışındaki alanlarda oluşturdukları dernek, vakıf, sendika gibi örgütlenmeler şeklinde tanımlanmaktadır (Uğur, 1998: 69).

Gönüllü kuruluşlar, hiçbir maddi menfaat beklentisi olmayan gönüllü insanların, önemli gördükleri toplumsal amaçlara hizmet etmek ve toplumsal ihtiyaçlara cevap vermek için oluşturdukları örgütlerdir. Bir örgütün gönüllü kuruluş sayılabilmesi için sahip olması gereken özellikler ise şöyle sıralanabilir (Öner, 2003, akt. Ateş ve Nohutçu, 2006: 249):

- Anlamlı ve sürekli bir yapıya sahip olmak
- Kamu sisteminin bir parçası olmamak
- Yöneticilerine ya da üyelerine kar dağıtmamak

- Öz yönetime sahip olmak
- Gönüllülük esasına dayalı olmak
- Toplumsal amaçları desteklemek

Toplumsal çerçevede sivil toplum kuruluşları amaçlarına ulaşmak için gerçekleştirdikleri faaliyetlerle (bilgilendirme, rekabet, işbirliği vd.) farkında olmadan bireylerin doğrudan ya da dolaylı temsiliyetini de sağlarlar. Sivil toplum kuruluşlarının sağladığı belirli bir amaca, konuya, bölgeye ait temsiliyet, işlevsel temsiliyetin özel bir biçimi olarak değerlendirilir. Bu açıdan model, işlevsel grupların sosyal sorumluluk temelli kendi kendine yönetimleri ile eş değer görülür (Streek, 1992 akt. Tosun, 2005: 34).

Küreselleşme ve bilgi teknolojisindeki gelişmeler üçüncü sektör kuruluşlarının önem kazanmasında önemli bir etken olmuştur. Yaşanan hızlı değişim sürecine bağlı olarak toplumsal ihtiyaçlar farklılaşmakta ve artmaktadır. Toplumsal ihtiyaçların artış gösterdiği alanlarda, yaşanan ekonomik ve küresel krizlerin etkisiyle devletin yetersiz kalması, kar amacı gütmeyen yardım kuruluşlarının sayı ve kapsamının artmasında önemli bir rol oynamıştır (Özaydın, 2003: 28).

Devlet erki dışındaki yapıların, bireylerin denetim ve baskı görmeden çeşitli alanlarda etkin oldukları toplumsal model olarak ifade sivil toplumun en belirgin özelliği olarak devlet aygıtına göre duruşu ve konumu öne çıkmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, devlet aygıtı dışında bireyler tarafından bir araya gelerek oluşturulan yapılardır. Genel olarak sivil toplum kuruluşları olarak adlandırılan bu unsurlar; belirli mekan ve zamanda, bilgiye dayanarak ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamayı amaç edinen kar amacı gütmeyen hizmet veren, böylece de kamunun yönetimine katılan kuruluşlar; belirli sorunlar, çıkarlar, talepler etrafında örgütlenmiş yapılar şeklinde tanımlanmaktadır (Öner ve Tan, 2000: 58).

Sivil toplum kuruluşların oluşumunun temel nedenlerinden biri de toplumsal sorunlara duyarlılıktır. Bugün çağdaş demokrasilerde STK'lar toplumun vazgeçilmez öğeleri arasında yer almaktadırlar (Tezcan, 2003: 2). İyi yönetim sürecine olumlu katkılar sunabilme açısından aktif vatandaşlık kavramı ve bu yönde vatandaşların bilinçlendirilmesi, etkin sivil toplum kuruluşlarının varlığını gerektirmektedir. Sivil toplum kuruluşları, belli bir konu etrafında bir araya gelebilme yeteneğine sahip

vatandaşların oluşturdukları bir topluluktur. Sivil toplum kuruluşları, farklı sosyal grupların beklentilerini dikkate alma, diğer sivil toplum kuruluşları ile dayanışma içinde olma, bunun yanı sıra kendi beklentileri doğrultusunda tamamen kendi başlarına iş yapabilme özellikleri nedeniyle, aktif vatandaşlık kavramını pekiştirmekte ve iyi yönetim sürecine önemli kazanımlar sağlamaktadır (Yıldırım, 2004: 199).

Sivil toplum kuruluşları, vatandaşlık kavramının gelişimine doğrudan katkı sağlayabilecek topluluklardır. Sivil toplum kuruluşlarının aktif vatandaşlık kavramına katkısının en yüksek verimlilikle ortaya çıkabilmesi, devletin bu konudaki önemli desteğine bağlıdır. Her ne kadar sivil toplum kuruluşlarının temeli gönüllülük esasına dayanmakta olsa bile, devletin gerek yasal düzenlemelerle, gerekse halkın siyasal katılımını artırıcı kurumsal altyapının oluşturulması yönündeki çabaları ile sivil toplum kuruluşlarının katılımını teşvik etmesi son derece önem taşır (Aktan ve Çoban, 2006).

Sivil toplum kuruluşları, toplum yararı gözeterek toplumdan alınan güçle topluma hizmet etmek ve bu hizmetin gönüllük esasına göre yürütmek durumundadır. Bu faaliyetler esnasında ise misyonu ve vizyonunu net olarak belirlemiş programlarını, etkinlikler ve kaynak kullanımı konularında topluma karşı saydam yani dürüst, adil, güvenilir, sorumluluk sahibi ve hesap verebilir olmalıdır. Bir sivil toplum kuruluşu, destekçilerine, topluma, hizmet verdiği kitleye, üyelerine, gönüllülerine ve çalışanlarına karşı sorumluluklarını belirlemeli ve yerine getirmeli, demokratik şeffaf ve katılımcı bir yönetim sağlamalıdır (Güder, 2004: 15).

Gönüllü kuruluşların hizmet sunumunda avantajlı olduğu kamu hizmetleri, daha çok sosyal nitelikleri ağır basan hizmetlerdir. Bir bakıma, gönüllü kuruluşlar devletin geleneksel olarak üretip sunduğu hizmetleri değil, refah devleti anlayışının yerleşmesiyle üstlendiği hizmetleri sunmada devlete alternatif olabilir. Bu hizmetler gönüllü kuruluşların kuruluş amaçları ve faaliyet çerçevesine daha uygun aktivite alanlarıdır (Ateş ve Nohutçu, 2006: 273). Kar amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşları uzun bir dönem vakıf adıyla Endülüs'ten Endonezya'ya, Orta Asya'dan Güney Afrika'ya kadar yayılan geniş coğrafyada yaşayan toplumların sosyal, politik ve ekonomik yapılarında önemli bir yer tutmaktadır. Günümüzde bu örgütler, kentleşmenin beraberinde getirdiği yerel hizmetler, yapılaşma, alt yapı ve gelirin sosyal dağılımındaki aksaklıklar gibi noktalarda önemli işlevler üstlenmişlerdir (Arslan, 2004:156).

Sivil toplum kuruluşlarının işlevleri, demokratik bir düzenin ve demokratik işleyiş mekanizmalarının varlığı temel veri olarak kabul edilmek suretiyle başlıca iki başlık altında incelenebilir. Bunlardan birincisi sivil toplum kuruluşlarının, gerek örgüt içi yapıları itibariyle gerekse de bizzat var olmaları sebebiyle, çoğulcu bir toplum yapısının sağlanmasında etkin bir işlev üstlenmeleridir. İkinci ise sivil toplum kuruluşlarının, gerek devlet aygıtının gerçekleştirdiği uygulamalarına gerekse pazar ekonomisinin bazı mekanizmalarına karşı koruyucu tampon olma işlevini görmeleridir. Devlet aygıtının uygulamalarına karşı koruyucu tampon alma işlevi, iki farklı kanaldan yürümektedir. Öncelikle, idare aygıtının uygulamaya koyduğu politikaların toplum tarafından savunulması halinde çok daha kolay gerçekleşmektedir. Öte yandan ise, bazı olumsuz politikalar sivil toplum kuruluşlarının muhalefeti sonucunda uygulamadan kaldırılabilmektedir. Sivil toplum kuruluşları bir diğer açıdan ise bireylerin aktif katılımını sağlamak suretiyle, bunu piyasadaki metalaşmaya ve egemen piyasa değerlerine karşı dengeleyici bir unsur haline dönüştürmüştür (Erözden, 1998: 5-6). Yalnız başına toplumsal sorunlarla ilgilenmede kendine güvenmeyen birey, sivil toplum kuruluşunun sağladığı daha enerjik, verimli ve yaratıcı bir ortamla sorun çözme konusunda yüksek bir motivasyona kavuşmaktadır (Yıldırım, 2004: 92). Sivil toplum ve kuruluşlarında demokrasinin güçlü bir biçimde yerleşmiş olması; devletle ilişkilerin de özerkliklerini kazanarak çoğulcu yapılarının korunması ve kendilerine karşı sorumlu bir yönetim anlayışının yerleşmesi bakımından da büyük bir önem taşımaktadır (Yıldırım, 2003: 240).

Türkiye'nin sağlam ve dayanışmacı bir toplum yapısına, saydam ve yolsuzluklardan arınmış bir kamu yönetimine kavuşturulmasında, siyasal yapılanmadaki çarpıklıkların etkisinin azaltılmasında, sivil iradenin yapılanmadaki çarpıklıkların etkisinin azaltılmasında, sivil iradenin devlet yönetiminde etkin olmasında STK'ların etkisi büyük olacaktır (Demiral, 2007: 21).

3.2. TÜRKİYE'DE VAKIFLARIN SİVİL TOPLUM İLE İLİŞKİSİ

Tarih boyunca Türk toplumunun bütün ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışan, bireylerin yardımlaşma dayanışma yoluyla toplumsal yaşantısını güzelleştirmek ve yükseltmek, toplumu esenliğe ulaştırmak düşüncesinin ülkemiz coğrafyasında en yaygın şekilde vakıflar eliyle yürütülmektedir (Özaydın, 2003: 12).

Uygarlık tarihimizin temel bölümlerinden birini kapsayan ve sosyal adaletin gerçekleştirilmesinde önemli bir yer tutan vakıflar, hiçbir millette Türk toplumundaki kadar büyük ve anlamlı olmamıştır. Memleketimizde mevcut, dünya çapında kıymete sahip eski eser ve abidelerin büyük bir kısmı vakıf yoluyla yapılmıştır. Bu eserler milli kültürümüzün ve tarihimizin tapu senetleri hükmündedir. İslamiyet'in doğuşu ile toplumun güçsüzlerini korumak, yolcu ve misafirleri ağırlamak, zamanın toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak üzere ortaya çıkan vakıfların, zaman süreci içerisinde, tesis edildiği milletlerin ihtiyaç ve karakterine göre hizmet alanı genişlemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda devletin iç ve dış siyaseti, ekonomik yapısı, ulaşım, sosyal ve kültürel hizmetleri ile vakıflar iç içedir. O dönemlerde, bugün devletin ve kamu kuruluşlarının üzerine aldığı, kamu hizmetlerinin birçoğu vakıflar tarafından yürütülmüştür (Öztürk,1988: 329-346).

Vakıflar çok geniş amaç kavramlarıyla Türk toplumunun bütün ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışan, tek yaygın toplumsal kuruluştur (Önal, 2000: 66). İrili ufaklı çok sayıda vakıf bir bütün olarak düşünüldüğünde, sistem bünyesinde yer alan tesisler vasıtasıyla yürütülen yatırım ve hizmetleri dört ana başlık altında incelenecektir.

3.2.1. Alt Yapı ve Bayındırlık Hizmetleri

Vakıfların tesis ettiği han, zaviye, çarşı, bedesten, dükkan, imalathane gibi tesisler bir yandan vakfa gelir getirirken diğer taraftan da ticari ve sanayi faaliyetler için gerekli olan alt yapıyı sağlamakta aynı zamanda şehirlerin imarında da katkıda bulunmaktadır. Bunlara ilaveten vakıflar vasıtasıyla yol, köprü gibi ulaşım tesislerinin, hamam, çeşme, sebil, suyuolları gibi tesislerin de meydan getirildiği görülmektedir.

Osmanlı imparatorluğunun kuruluş dönemi esnasında, her şehrin fethinden sonra, devlet adamlarının ve diğer servet sahiplerinin bu şehirlerde vakıf olarak çok yeni kuruluşlar, kamu eğitim ve dini müesseseler olarak camiler, medreseler, tekkeler, beledi ve sosyal hizmetlere tahsis edilmiş çeşmeler, sebiller, imaretler, hastaneler, açtıkları bilinmektedir. Ayrıca şehrin Türk Müslüman nüfusunu artırmak amacıyla buralara Orta Asya'dan gelen Türk göçmenleri yerleştiriyorlardı. Vakıf kurumu sayesinde gerçekleştirilen bu faaliyetler elbette bir yandan bu bölgelerin fiziki çehresini değiştirirken, diğer yandan da oralarda yeni bir kültür yaşıyorlardı (Yediyıldız,1982: 23-53). Osmanlı İmparatorluğu'nun aynı zamanda bir vakıflar imparatorluğu olduğu

bilinmektedir. Toprakların imar edilmesinden, açların ve yoksulların doyurulması ve giydirilmesine kadar her alanda etkinlik gösteren bu oluşumlar, sivil oluşumların modern zamanlardan çok daha önceki zamanlarda bu topraklarda ciddi işlevler gördüklerinin göstergesidir. Devlet karşısında sivil toplum, modern devletin ortaya çıkışıyla paralel gelişti. Osmanlı imparatorluğunda ise, devletin yapısı toplumla ilişkileri, toplumu kontrol etme mekanizmaları, iktidarına yönelik tehlikeleri ortadan kaldırma yöntemleri oldukça farklıydı. Ancak bu oluşumlar, modern anlamda sosyal güvenliğin oluşmasında, toplum içinde fakirlerin, açların, yolda kalmışların, yetimlerin, kimsesizlerin barındırılması, giydirilmesi ve doyurulmasında devletin hizmet götürmediği alanlarda hizmetler üstlenmede önemli görevler başardılar (Önal, 2000: 24).

3.2.2. Eğitim ve Kültürel Hizmetler

Başta cami ve mescitler olmak üzere kütüphane, tekke gibi müesseselerin kuruluşunda ve ihtiyaçlarının karşılanarak faaliyetlerinin aksamadan devam ettirilmesinde vakıfların etkin bir rol oynadığı görülmektedir. Ayrıca mahalle mekteplerinden başlayarak en yüksek dereceli eğitim kurumlarına kadar hemen hemen bütün eğitim kurumlarının faaliyetlerinin yürütülmesinde vakıflar önemli bir rol üstlenmişlerdir. Osmanlı devleti merkezi bütçeden eğitim için doğrudan herhangi bir kaynak ayırmamış, her türlü eğitim hizmetlerinin finansmanı vakıflar vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir.

Selçuklu ve Osmanlı külliyesi toplumsal kaynaşmayı teşvik eden, modern anlamda bir sosyal merkez karakterine sahiptir. Bunlar sadece ibadet yeri, öğretim merkezi ya da fakir mutfağı oldukları için değil, fakat çevrelerinde başka toplantı yerlerinin gelişmesine ön ayak oldukları için sosyal katalizör rolü oynamışlardır. Vakıflar, tesis ettiği mektep ve medreselerle gençler; cami ve dergahlarla yetişkinleri eğitmiştir. Bu müessese sayesinde, dul ve kimsesizler yiyecek, gıda, giyecek elbise; öksüzler okuyacak okul, hastalar tedavi olacak hastane; ölümler yatacak mezar bulmuşlardır. Bu durum zengini yoksula karşı merhametli, yoksulu da zengine karşı saygılı yapmıştır. Yardımın şahıslar eliyle değil de müesseseler eliyle yapılması yoksulun şahsiyetini korumuş, onu kişilere karşı minnet duygusundan kurtarmıştır. Fiziksel çevre ve kişisel noksanlıklar sebebiyle bazen dayanılmaz hale gelen hayatın

yalçın ve sertlikleri yumuşatılarak dünya yaşanır hale getirilmiştir (Öztürk,1988: 329-346). Vakıf insanlıkla birlikte var olan, ancak İslam ile birlikte yaygınlaşan iyilik, şefkat ve dayanışma duygularının teşkilatçılık ruhuyla bütünleşmesi sonucu, şaha kalkan bir hukuk abidesidir. Vakıf uygulamaları, Selçuklu ve Osmanlı dönemi kültürünün her sektöründe yaşatıcı, koruyucu ve geliştirici bir rol oynamıştır. Gerçekten İslam-Türk toplumunda vakıf, coğrafyayı vatanlaştıran; serveti hizmete dönüştürerek vatani iktisadi, sosyal ve kültürel kurumlarla donatan; insanları sevgi, sosyal yardım ve dayanışma ağlarıyla birbirine bağlayarak bütünleştiren; geçmiş ve gelecek arasında köprü kurarak tarih bilincini canlı tutan bir medeniyet unsuru olmuştur (Öztürk,1988: 329-346).

3.2.3. Sağlık, Sosyal Güvenlik ve Ekonomik Hizmetler

Darüşşifa gibi doğrudan sağlık hizmetlerine yönelik faaliyet gösteren kurumların vakıflar yoluyla ortaya çıktığı bilinmektedir. Buralarda fakir hastaların ücretsiz tedavi ve bakımları yapılarak, ilaçları temin edilmektedir. Vakıfların bir nevi sosyal güvenlik fonksiyonu yerine getirdiği görülmektedir. Özellikle yeniçerilerin orta sandıkları ile esnafın kendi aralarında kurdukları sandıklar ortak sosyal faaliyetlerin finansmanı yanında muhtaç hale düşen mensuplara veya yakınlarına yardım eden kuruluşlardır. Esnafın kendi aralarındaki dayanışmada ve iş kollarında ortaya çıkan krizlerin atlatılmasında da bu sandıkların rolü olduğu görülmektedir. Ayrıca bazı vakıfların zevayidinden çok sayıda kişiye emekli maaşı bağladığı da bilinmektedir. Yine işsiz kalan mensuplara yapılan yardımlar da bir nevi işsizlik sigortası fonksiyonu icra etmektedir.

Günümüz sosyal devletlerinin, toplum geleceğini güvence altına alabilmek için tesis ettiği sosyal güvenlik kurumları Osmanlı devletinde avarız vakıfları yoluyla devletin katkı ve koordinatörlüğü olmaksızın gerçekleştirilmiş olup, hatta bugünkü seviye dikkate alındığında daha ileri noktalara ulaştırılmıştır (Önal, 2000: 66). Osmanlı devletinde vakıf müessesesi, devletin siyasi ve mali gücüne paralel olarak çeşitli ve kapsam itibarıyla gelişmiştir. Vakıf kurumu hukuki, iktisadi, sosyal ve siyasi yapıyı etkilemiş, sosyal siyaset açısından sosyal adaletin, fırsat eşitliğinin, adil gelir ve servet dağılımının sağlanmasında rol oynamıştır (Akı ve Demirbilek,1996: 21).

3.2.4. Hayır Hizmetleri

Diğer fonksiyonları yanında vakıfların önemli bir faaliyet alanı olarak hayır hizmetlerini saymak gerekir. Özellikle imaretlerde vakıf görevlileri, öğrenciler ve fakirler için yemek çıkarılması, medrese öğrencilerinin her türlü ihtiyacının karşılanması, fakir hastaların tedavisi gibi kurumsallaşmış hayır faaliyetleri yanında, insanların, hatta hayvanların ihtiyaç duydukları çok çeşitli hayır hizmetlerine yönelik olarak kurulmuş vakıflar da mevcuttur.

Görüldüğü gibi vakıflar hayatın her alanını kuşatan çok geniş bir alanda faaliyet göstermektedirler (Özcan,2003:8-9).

Vakıfların birey ve topluma birçok faydalar sağlamıştır. Cami ve mescitlerle, bilim kurumlarının yüzde doksan dokuzu vakıftır. Kendileriyle övündüğümüz, alimler, fakihler, filozoflar kısaca ilim, fen ve sanat erbabı bu mektep ve medreselerde yetişmiş, mahalli ve sağlık işlerinin çoğu vakıf yoluyla yerine getirilmiştir. Vakıfların başlıca gayelerinden biri de fakirlere, acizlere, muhtaçlara yardımıdır. Nitekim bu amaçla kurulmuş imarethaneler, vakıf gelirlerinden ihtiyaç sahiplerine hisse ayrılması da bunun en güzel örneklerindedir. Böylece zenginlik ve fakirlik arasındaki tehlikeli durumu mümkün olduğunca aşağı seviyelere çekerek, zenginlerle fakirler arasında sevgi ve bağlılığa vesile olarak toplumsal dayanışmayı sağlamış olur (Berki,1965: 9-13).

Sivil toplumun ya da gönüllü kuruluşların yönetim ile ilişkisi bazen “üçüncü sektör” nitelmesi ile de ortaya konmaktadır. Liberal anlayışına göre, kapitalizmin günümüzdeki toplum ve siyaset yapılanması, yeni bir sosyal sektöre ihtiyaç göstermektedir. Kamu ve özel sektör yanında üçüncü sektör olarak sosyal sektörün önemi artmıştır. Üçüncü sektör, vatandaşların gönüllü olarak devlete yardımcı olmak için ulusal düzeyde kurdukları gönüllü organizasyonlar, vakıflar, dernekler, hayırsever kuruluşlar vb. ile uluslararası düzeyde hükümet- dışı kar amacı gütmeyen kuruluşlardan oluşmaktadır. Üçüncü sektör, kamu yararına dönük bir hizmet anlayışına dayalı bir yapılanmayı esas almaktadır. Bu yapılanma katılımcılığı desteklediği için çağdaş demokratik toplumlar için önem arz eder. Vakıflar bireyleri kamu görevlerine gönüllü olarak mal varlığı ile katılımını sağlarken, dernekler vb. gönüllü kuruluşlar ise bireylerin kamu hizmetlerine gönüllü olarak düşünce ve emek bazında katılmasını sağlamaktadırlar (Muter, Gökbnar,1997: 387). Tahrip edilmiş, mal varlığı talan edilmiş

bir vakıf sistemi demek, sivil toplum kuruluşları zayıflatılmış, hatta yok edilmiş ülkeler demektir. Bu ülkelerde ise demokrasi tabii olarak gelişmez veya ölü doğar. Bunun neden böyle olduğunu anlamak içinse Batı'ya bakmak, özellikle büyük Fransız düşünürü De Tocqueville'yi anlamak gerekir. De Tocqueville'nin derdi, aristokrasinin giyotinden geçirildiği Fransa'da halk ile devlet arasında hiçbir aracı kurumun kalmamış olması ve dolayısıyla halkın devletin muazzam gücünü kontrol edemeyerek ezilmesiydi. Bu bağlamda De Tocqueville'nin anlatmaya çalıştığı olgu, kendi özel şartları ve tarihsel evrimi içerisinde aristokrasinin gelişmediği Amerikan toplumunda, halkın nasıl olup da, kendi sorunlarını çözebildiği ve devlet karşısında ezilmediği idi. De Tocqueville, Amerikan halkının karşılaştığı hemen hemen her sorunu vakıf ve dernekler kurarak, yani sivil toplum kuruluşlarıyla çözdüğünü saptamış ve buradan hareketle, aristokrasinin olmadığı toplumlarda siyasi ve hukuksal statüsü birbirine eşit olan halk yığınlarının kendi sorunlarını ancak bu kurumlar vasıtasıyla çözebileceğini ve devlete bağılıktan kurtulacağını ileri sürmüştü. De Tocqueville daha ilerisini görerek, siyasi statüsü eşitliğe dayanan bir halkın, kendi sorunlarını çözmek için vakıf ve dernekler kurması devlet tarafından engellenirse, halkın sorunlarını çözmek için bir araya gelemeyeceğini ve devlete bağımlılığının olağanüstü boyutlara ulaşacağını da belirtmiştir (De Tocqueville, 1961: 376-379, akt. Çizikça, 2005:175). Vakıflar, dernekler, halkın devlet karşısında daha bağımsız olmasını sağlayacağı ve kuvvetler ayrımını destekleyeceği için demokrasinin olmazsa olmaz bir unsurudur. Vakıflar ve derneklerin çok önemli bir parçasını oluşturduğu sivil toplum kuruluşlarına, devlet ve özel sektörün yanında, "üçüncü sektör" adı verilmesinin ardında bu dengeleyici güç vardır (Çizikça, 2005: 175).

Vakıfların, insanlar için yaptıkları hizmetin önemini belirten canlı şahitler, bizzat kendi vakfiyeleridir. Vakfiyelerdeki bilgi ve şartlar, onların bütün faaliyetlerini gözlerimizin önüne sermektedir. Bugün Vakıflar Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Şer'iyye Sicilleri denilen mahkeme kayıtları ile değişik kurum ve şahısların ellerinde bulunan vakfiyeler yayınlanabilselerdi, sadece günümüz Türkiye'sinin sınırları içinde bile vakıfların ne denli hizmet verdiklerini görebilecektik. Şayet vakıf kurma bilinci olmasaydı, hala bugün bile sadece yurdumuzdakiler değil, Ortadoğu ile Avrupa ve Afrika gibi kıtalarda bulunan bir çok ülkede propagandamızı yapan binlerce eser; bunlara şekil ve ruh veren ilim, irfan ve sanat erbabı da

olmayacaktı (Kazıcı, 2003: 13). Vakıflar, görmüş olduğu hizmetleri ile özel hukuk alanında sosyal adaleti sağlayan kurumların başında gelir. Sosyal adaletin yüzyıllar önce ülkemizin her yerinde bu müesseselerle idare mevzuatı içinde yer alan hükümlerle düzenlenirken, Finlandiya dışındaki İskandinav ülkelerinde, Malta ve Avusturya’da örf ve adet önem kazanmaktadır.

Avrupa’daki vakıfların büyük bir kısmının bulunduğu İngiltere’de eğitim, sağlık, sanat ve bilim, din ve benzeri konularda faaliyet gösteren vakıflar, uzun bir gelenek ve tecrübeye dayanarak toplum tarafından benimsenmiş önemli kuruluşlardır (Önal, 2000: 60). Vakıfların en büyük yararı, yaygın olduğu toplumda sosyal adaletin sağlanmasını temin etmesi ve sınıf farkının ortadan kaldırılmasını sağlanması veya toplumsal bir sorun olan bu durumun oluşmasına engel olmasıdır. Bu durum vakıfların toplum huzurunu ve ahengini sağlama yönünden gösterdiği yararlarını büyük bir açıklıkla gözler önüne sermiştir. Tarihi seyir içinde vakıfların, Müslim, gayrimüslim halkın toplum içinde ne kadar yaygın olduğu göz önüne alınırsa toplumsal hayat içerisinde bir sosyal denge unsuru olduğu da yadsınamaz bir gerçektir (Önal, 2000: 62).

Vakıf kurumu, yaygın olduğu toplumda sosyal adaletin sağlanmasını temin etmesi ve sınıf farkının ortadan kaldırılmasını sağlaması veya milletlerin başına büyük sorunlar açan bu durumun oluşmasına engel olmasıdır. Toplumsal sınıflar arasındaki uyuşmazlığın dünya medeniyetini sarsacak bir hal alabilme ihtimaline karşı medeniyetlerin son dönemlerde duyduğu büyük kaygı, vakıfların toplum huzurunu ve ahengini sağlama yönünden gösterdiği yararlar ile aşabilmek mümkündür (Özaydın, 2003: 11). Vakıf kurumu ile birlikte, lüks tüketime ve gösteriş yoluna gitmesi muhtemel kaynakların zaruri ihtiyaç maddelerinin tüketimine yönelmesi sağlanır. Böylece, tüketimin zaruri ihtiyaç maddelerine kaydırılması suretiyle marjinal faydanın artırılması, milli ekonomide tüketimden sağlanan toplam faydanın ve toplam tatmin duygusunun artışına yol açar. Lüks ve gösteriş tüketimine gitmesi veya atıl kalması muhtemel kaynakların yatırımlara yönelmesini teşvik eder. Bu yolla yatırımların sosyal faydası yüksek olan sahalara kaymasını sağlar. Zenginlerdeki serveti teşhir etme arzusunun, sosyal yarar ile birlikte gerçekleşmesine yardım eder. Son olarak da, sermaye sahibi girişimcilerinin kazanç ve girişim zihniyetini köreltmeden gelir ve servetin yeniden dağılımına yardım eder (Zaim,1987: 211).

3.3. TÜRKİYE’DE VAKIFLARIN DEVLET İLE İLİŞKİSİ

Yardımlaşma ve dayanışmanın kurumsallaşma adına en ideal örnek verebilecek müessese vakıflardır. Bu kurumlar insan hayatının kolaylaştırılması, iyileştirilmesi, toplumsal düzenin korunması ve devamı için kurulmuştur. Vakıflar, geliştirdiği sosyal yardım müesseseleri ile, insan onurunun korunmasını sağlamış toplum ve devlet bütünlüğünü tamamlayıcı etken olmuştur (Özaydın, 2003: 4). Kentin sağladığı hizmetlerin sunumunda vakıf kurumu, tarihte uzun süre önemli etkin rol oynamıştır. Bu yönüyle vakıflar uzun bir süre kenti kent yapan temel kurum olmuştur. Vakıflar kenti geliştiren ve kente hizmet veren kurum olarak işlev görmüştür (Al, 2008: 46).

Vakıflar, 8.yüzyıl ortalarından 19.yüzyıl ortalarına kadar uzanan bir devrede, İslam memleketlerinin, özellikle Selçuklular ve Osmanlılar zamanındaki Türk dünyasının sosyal, kültürel ve ekonomik hayatında önemli rol oynamış olan dini, toplumsal bir kurumdur (Yediyıldız, 1988: 403-408).

Türk yönetim tarihinde hükümet dışı organizasyonların ayrı bir yeri vardır. Tarihi süreç içinde birçok yönetsel faaliyet, hükümet dışı organizasyonlar tarafından yerine getirilmiştir. Bunların içinde Ahi teşkilatı ve vakıfların ayrı bir yeri vardır. Şehir, kasaba ve köylerde güvenliğin sağlanmasından, yabancıların yiyeceklerini temin etmeye ve konaklamalarına yardımcı olmaya kadar birçok kamusal işlevleri bulunmaktadır (İbn Batuta, 1993: 3-8).

Günümüzde devletin ve birçok kamu kurumlarının üstlendikleri ve yerine getirdiği çeşitli hizmetler, özellikle Osmanlılar döneminde vakıflar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Böylelikle, devletin sorumluluğunda olan sosyal hizmet yükü hafifletilmiş ve devletin öncelikle savunma alanına yönelerek güçlenmesi sağlanmak istenmiştir. Nitekim bu dönemde gelişen vakıf kurumları sayesinde sosyal hizmetlerin tamamına yakın bir kısmı, devlet bütçesinden harcama yapılmaksızın vakıflar tarafından yerine getirilmiştir. Devletin asli görevi ise, toplumun can ve mal güvenliğini sağlamak şeklinde değerlendirilmiştir. Bu gün için vakıf, belirtilen konuların dışında bilimsel araştırma, yayın ve çevre sorunları gibi çeşitli alanlarda da hizmet veren bir kurum haline gelmiştir (Akı ve Demirbilek,1996: 2).

Osmanlılarda devletin görevlerine ilişkin anlayış ve uygulamanın İslam’ın ilk dönemlerindeki ve günümüzdeki sosyal devlet anlayışından oldukça farklı olduğu

söylenebilir (Özaydın, 2003: 5). Bakımı devlete ait olan binanın harap olması ve bunun devlet tarafından değil de bir vakıf tarafından restore ve yeniden inşa edilmesi, 18.yüzyılda vakıf müessesesinin imar hususunda devletten çok daha önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Vakıflar devletin iyi işlediği durumlarda mevcut imkanların yokluğu sebebiyle yerine getirilemeyen hizmetler için devlete yardım etmekte; ve hangi sebeple olursa olsun, devlet istenildiği gibi işlemediği durumlarda, toplumun tamamen sarsılmaması amacıyla halka karşı devletin görevlerini geçici olarak üstlenmekte olup devletin yardımcı organları niteliğindedir (Yediyıldız, 1982: 1-27).

Osmanlı devletinde eğitim, sağlık, bayındırlık ve yerel hizmetlerin önemli bir bölümü, günümüzde hükümet dışı organizasyonlar olarak bilinen vakıflar, esnaf teşkilatı ve mahallenin avarız sandıkları gibi organizasyonlar tarafından yürütülmekteydi (Ortaylı, 1996:396). Türk şehirlerinde vakıf kurumları şehircilik bakımından birinci derecede rol oynamıştır. Fethedilmiş olan şehirlerin yenileştirilmesi ve bir Türk şehri haline getirilmesinde en çok vakıf kurumunun ve vakıf binalarının hizmeti olmuştur. Yeniden kurulan şehirlerde ise bu rol daha büyüktür. Vakıf, hem kurulan binaların saldırgan kuvvetlere karşı koruyucusu ve sigortası görevini görmüş, hem de kurucuların millet gözünde “gasp” gibi görülmelerine engel olduğu için sayısız servet sahiplerince rağbet kazanmıştır (Ülken,1971: 13-37). Osmanlıda kent hizmetlerinin önemli bir bölümü ağırlıklı olarak vakıf yöntemiyle yürütülmekteydi. Hatta vakıflar bütünüyle kentsel bir kurum niteliği göstermiş olup (İnalcık,2003:149), Osmanlı idarecileri, kentlere kamu hizmeti veren ve vakıf yöntemiyle finanse edilen çok işlevli imaretleri yaygınlaştırarak şehirleri geliştirmeye çalışmışlardır. Bu yöntemle şehirler birer kültürel ve ticari merkezlere dönüştürülmek istenmiştir (Al, 2008: 48).

Osmanlı vakıfları arasında hayır amaçlı olarak doğrudan kamu yararına dönük özel kişiler tarafından kurulmuş pek çok vakıf mevcut olmakla birlikte bu tür vakıfların önemli bir bölümü ve özellikle de büyükleri sultan ve yüksek makamlardaki devlet görevlileri tarafından tesis edilmiş ve vakıflara ayrılan fonların önemli bir bölümü yöneticiler ve çevresindekiler tarafından sağlanmıştır. Padişahların vakıf kurarken öncelikli amaçları diğer vakıf kuran kişiler gibi dini nitelikliydi. Ancak bu tür vakıflar, yönetimin çok politik, toplumsal ve ekonomik projelerinin bir aracı olarak da işlev görüyordu. Kamu vakıfları, bir yandan ideal hükümdar imajını güçlendirerek yöneticinin politik meşruiyet ve prestij kazanmasını destekleyici bir rol oynarken, öte

yandan da yöneticinin topluma manevi ve kültürel destek sağlama, toplumsal refahı iyileştirme, şehir gelişimine katkıda bulunma, şehirlerdeki yoksul kesimlerin iâşesine yardımcı olma amaçlarına hizmet ediyordu (Güran, 2006: 6).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, devlet kendi politikasına ters düşen bir eylemi, güç kullanarak bastırdıktan sonra, büyük çapta toplumun saygı ve bağlılığını kazanmış kişilere vakıflar tesis ederek, devlet hazinesinden herhangi bir harcama yapmaksızın, aynı yöntemlerle karşı tedbir almaktadır. Böylelikle halk her türlü olumsuz ideoloji ve mezheplerden korunmakta, sosyal, kültürel ve ekonomik hizmetler sunarak devlet halkın saygı ve güvenini kazanmaktadır. Böylece dolaylı yollardan toplum- devlet kaynaşması sağlamaktadır (Öztürk, 1985: 34).

Vakıfların devlete bizzat katkıları yanında dolaylı yararları da olmuştur. Mesela, nazır, müteveli, müfettiş üçlüsünün karşılıklı birbirlerini denetleyerek vakıf işlerini yürütmeleri ve her yılın sonunda hükümdara hesap vermeleri, İmparatorluk tarihinde ilk bütçe uygulamasını Fatih devrinde ortaya çıkartmıştır. Devletin gelir ve gider hesaplarının yapıldığı o dönemlerde bu önemli bir aşamadır (Önal, 2000: 64).

Vakıflar tarafından yerine getirilen hizmetlerin temelinde devlet tarafından yerine getirilmesi gerekli olan hizmetler olması dolayısıyla, vakıfların ifa ettiği hizmetler incelendiğinde dini içerikten çok sosyal, ekonomik, idari ve bayındırlık hizmetleri olmaktadır (Özaydın, 2003: 8). Vakıflar, vakfa ait gayrimenkullerini sürekli olarak elde tutarak gelir kaynağı halinde devamlılığını sağlamaktadır. Vakfa ait arazi ve taşınmazlar için asıl önemli olan bunların vakfın gayesini sağlamak amacıyla devamlı olarak işletilmesi olduğundan, vakıf konusu gayrimenkuller terk edilemez. Böylelikle gayri menkuller çok az gelir getirse bile iktisadi, zirai, ticari sahalarda faal durumu korunarak, mili servet devamlı olarak işletilmiş olur (Berki, 1965: 85-91). Vakıflar, bilhassa bütçesi, mali ve iktisadi kudret ve kapasitesi toplum hizmetlerini gereği gibi görmeye müsait olmayan memleketlerde halkın amme hizmetlerine sürekli ve en etkili iştirakini sağlar, devlet işlerinde hükümetlerle milletin mali ve iktisadi bakımdan el ele vermesini temin eder (Berki, 1962: 19-21). Vakıflar müessesesinin siyasi rolüne gelince gerek yeni fethedilmiş bölgelerin bir iskan ve kolonizasyon vasıtası olarak, gerek merkezi bir cemiyet organı olarak, gerek siyasi şahsiyetlerin bir propaganda aleti olarak

ve nihayet birbirine zıt sosyal ve siyasi güçler arasındaki dengeyi idame ettiren bir regülatör işlevi gördüğü açıkça ortadadır (Yediyıldız, 1982: 23-53).

Osmanlıda vakıflar, Kadı'nın kontrolünde sicil defterine kaydedilir ve sultan tarafından onaylanırdı. Bu vakfiyelerde vakfın kaynakları ve kullanım koşulları tespit edilirdi. Süresiz olarak tahsis edilen kaynaklar kamu hizmetine süreklilik kazandırıyor. Padişahlar ve idareciler tarafından da kurulsaydı bir kamu kurumu olarak görülüyordu. Devlet tarafından onaylanıp denetlense de mali ve icrai özerkliği vardı. Bu anlamda vakıflar devletin etkinlik alanlarının dışındaydı (İnalcık, 2003: 146-148). Kentsel hizmetlerin yapımı, bakımı ve giderleri, ağırlıklı olarak, vakıflar aracılığıyla işletilen han, hamam, çarşı, bedesten, kervansaray, değirmen, boyahane, mezbahane gibi imaretler tarafından karşılanırdı. Hemen hemen tüm imaretleri vakıf yöntemiyle inşa edilen Osmanlı, bu kurumların ve hizmetlerin sürekliliğini güvence altına almaya çalışmıştır (İnalcık, 2003: 148).

Tarihimizde çok önemli hizmetleri ifa ederek sosyal ve kültürel hayatımızda çok büyük görevleri başaran vakıflar, günümüz dünyasında batı toplumlarında, üçüncü sektör olarak ifade edilen gönüllü yardım kuruluşları, kamu ve özel sektörden sonra dev bir sektör olarak yerini almaktadır. Kar amacı gütmeyen sektör, gönüllü sektör ya da üçüncü sektör olarak adlandırılan yeni vakıf yapılanmaları güçlü sektör olarak belirmektedir. Tüm dünyada kamu ve özel sektörün yanında kendine özgü dinamikleri ile ortaya çıkan üçüncü sektör kuruluşları kar amacı güden özel sektör ile iktidar amaçlı kamu sektörleri yanında, kar amacı gütmeyen ancak kamu ile ilgili bir alanı dolduran kurumlar olmuşlardır (Özaydın, 2003: 14). Teknoloji ve bilginin etkin kullanıldığı günümüzde, vakıflar modern kurumlar yanında yerlerini almakta ve büyük bir güç oluşturmaya devam etmektedir. Gelişmiş batılı ülkelerde, kamu ve özel sektörleri ile birlikte gönüllü kuruluşların oluşturduğu üçüncü bir sektör olarak vakıflar büyük bir önem kazanmıştır. Modern toplumlarda devlet, gerek küçülme yanlısı fikirlerin etkisi, gerekse de üzerine düşen görevlerin artması nedeniyle kamu hizmetlerinin tamamını sağlayamaz duruma gelmiş, bu eksiklik vakıflar aracılığı ile doldurulmaya çalışılmıştır. Sosyal devlet kavramının ortaya çıkmasından sonra, devletin vatandaşlara sunmakla yükümlü olduğu sosyal nitelikli kamu hizmetlerini kendisine görev edinen vakıflar, 21. y.y.'da dünya ekonomisinde üçüncü sektör olarak yerini almaktadır (Özaydın, 2003: 3).

Günümüz devlet anlayışında ve devletin üstlendiği fonksiyonlarda değişmeler

meydana gelmiş ve sosyal devlet kavramı ortaya çıkmıştır. Günümüzün sosyal devleti ise insanlar arasında görülen ve etkileri hissedilen eşitsizlikleri ortadan kaldırmak, hiç olmazsa hafifletmek üzere sosyal yardımlara ve sosyal siyaset tedbirlerine başvurmaktadırlar. Günümüzde devletin sosyal ve ekonomik fonksiyonları oldukça artmış ve devletin üstlendiği kamu hizmetleri çok fazla genişlemiş ve çeşitlenmiştir. Vakıfların kurulması ve kurulan bu vakıflara belli bir servet ve belli bir akar temin edildiğinden, belli bir akar tahsisi ile fertlerin tasarrufa teşviki de sağlanmış olup bu tasarruflarla kamu hizmeti lehine adeta bir döner sermaye kurulmaktadır. Böylece vakıflar bir bakıma sermayenin aslını koruyan ve genişleten bir bünyeye sahiptir ve kamu hizmetlerinin ifasında önemli bir yer tutmaktadır (Gökçen, 1985: 125).

Günümüzde devlet vatandaşlarını mümkün olduğu kadar refaha ulaştırmak için iktisadi ve mali tedbirler alarak, bu amacı sağlayacak ortamı hazırlamak zorundadır. Bu sebeple, devlet bütçesinden kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi amacıyla pay ayrılmaktadır. Değişen şartlara bağlı olarak kamu hizmetleri sayı ve çeşit bakımından artmış, dolayısıyla devletin yükü de ağırlaşmıştır. Vakıf şebekesi haline gelmiş İngiltere, Amerika birleşik Devletleri gibi ülkelere bakıldığında, bir çok kamu hizmetinin vakıflar aracılığıyla yerine getirildiği ve bu suretle devlet bütçesinden tasarruf imkanı sağlandığı görülmektedir (Akı ve Demirbilek, 1996: 46).

Vakıf sisteminin en güzel ve en faydalı tarafı bütün beledi hizmetlerin devlete, belediyeye ve halka yük olmadan, fertler tarafından yapılması ve halkın da bunlardan parasız istifade etmesidir. Çünkü ne devlet, ne de belediye o zamanlarda medrese denilen bir mektep, ne de yine o zamanlarda Bimarhane denilen bir hastanenin yapılması ve idare edilmesi için herhangi bir para vermediği gibi, her türlü beledi müesseselerin yapılması ve idare edilmesi hususunda, vergi adı ile de halktan para alınmazdı. Bu müesseseleri yapanlar, hem onların yapılış, hem idare masraflarını, hem de bunları idare edecek memurların aylıklarını temin edecek gelir ve akarları da önceden hazırlarlardı (Ergin, 1936: 46-47).

Günümüzde devletin sosyal ve ekonomik fonksiyonları artmış, üstlendiği kamu hizmetlerinin alanı genişlemiş ve çeşitlenmiştir. Vakıflar da devletin üstlendiği bu kamu hizmetlerinin yerine getirilemediği veya az ve eksik olarak yerine getirildiği alanlarda bizzat fertlerin iradesi ile doğrudan yardımda bulunmak üzere ortaya çıkmıştır. Bu

yönüyle vakıflar, bir taraftan devletin ulaşamadığı ve yetişemediği alanlarda bu eksikliği gidermekte ve diğer taraftan da bu hizmetlerden faydalananlara sosyal yardım ve ekonomik katkıda bulunmaktadır (Ertuğ, 2009: www.e-akademi.org/14/05/2010).

Vakıflar, bir bakıma, bilhassa bütçesi ile ekonomik ve sosyal gücü, amme hizmetlerini gereği gibi yerine getirmeyen ülkelerde, halkın amme hizmetlerine iştirakini sağlıyorlardı. Bu durumda vakıflar, halkın devletle el ele vermesinin güzel örneklerinden biridir (Kazıcı, 2003: 29). Bireylerin vakfa önem veren toplumlarda devlet, bütçesi ile başaramadığı işler, ferdi teşebbüslerle başarılmış olur. Böylelikle halkı vakfa önem veren devletlerin bütçesinde vakıfla başarılmış olan toplum hizmetlerine harcanacak paralar, daha mühim hizmetlerin tamamlanması için harcanır ki bütün bunlar millet ve devlet için hiç şüphesiz birer kazançtır (Berki, 1968: 45-52).

Vakıf yönteminin temelinde gönüllülük esası oluşturduğundan, kamusal hizmetlerin yürütülmesinde rol alacak gönüllü organizasyonlar, kentte yaşayan gruplar arasında yeni bağların tesis edilmesinde ve yok olmaya yüz tutmuş bağların onarılmasında önemli rol oynayabilir. Bu tür organizasyonlar, yönetim açısından halkı mobilize ederek kamusal hizmetlerin yürütülmesinde halkın katılımını ve katkısını arttırmada etkili olabilir (Al, 2008: 53).

3.3.1. Vakıfların Resmi Temsili

Vakıfların resmi (içsel) karar organı olarak vakıflar meclisi, oluşumu, meclis üyeliğine seçilme usul ve esasları ayrıca vakıflar meclisinin görevleri ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

3.3.1.1. Vakıflar Meclisi

Vakıflar meclisi, Vakıflar Genel Müdürlüğün en üst karar organıdır. Meclis; Genel Müdür, üç Genel Müdür Yardımcısı ve I. Hukuk Müşaviri olmak üzere beş, vakıf konusunda bilgi ve deneyim sahibi yükseköğrenim mezunları arasından Başbakanın teklifi üzerine ortak kararname ile atanacak beş, yeni vakıflarca seçilecek üç, mülhak ve cemaat vakıflarınca seçilecek birer üye olmak üzere toplam on beş üyeden oluşur. Ayrıca yeni vakıflar üç, mülhak ve cemaat vakıfları ise birer yedek üye seçer. Genel Müdür aynı zamanda Meclisin de başkanıdır. Genel Müdürün çeşitli nedenlerle görevinde bulunmadığı durumlarda Genel Müdüre vekâlet eden Meclis Başkanlığına da

vekâlet eder. Genel Müdür Yardımcıları ve I.Hukuk Müşavirinin çeşitli nedenlerle görevinde bulunmadığı durumlarda yerlerine vekâlet edenler Meclis toplantılarına katılırlar.

Meclis Üyeliğine seçilme şartlarını kısaca şu şekilde belirleyebiliriz: Yeni vakıflar, mülhak ve cemaat vakıflarınca meclis üyeliğine seçilebilmek için ; Devlet Memurları Kanununda belirlenen memur olma şartlarını taşımak, yükseköğrenim mezunu olmak, kesinleşmiş mahkeme kararıyla vakıf yöneticiliği görevinden alınmış olmamak, vakıflarda; hırsızlık, yağma, nitelikli dolandırıcılık, zimmet, rüşvet, ihaleye fesat karıştırma, devletin güvenliğine karşı işlenen suçlardan herhangi birinden mahkum olmamak gibi çeşitli şartları da yerine getirmek gerekmektedir.

Seçimlere ilişkin işlemleri yürütmek ve seçimi sonuçlandırmak üzere personel arasından belirlenecek yeterli sayıda üyeden seçim kurulu oluşturulur. Seçim Kurulu; seçimlerin yürütülmesi ve oyların tasnifi ile görevli olup, bu görevini seçim ve tasnif işleri bitinceye kadar aralıksız olarak sürdürür. Meclis üyesi seçimleri ile ilgili çalışmalar, seçilmiş beş üyenin görev sürelerinin bitiminden üç ay önce başlar. Seçimler Ankara’da yapılır. Seçimin yapılacağı adres, tarihi ve saati ile temsilci seçimine ilişkin hususlar Genel Müdürlüğün resmi internet sitesinde ilan edilir. Ayrıca yeni vakıflar, mülhak ve cemaat vakıflarına temsilci belirlemeleri için biri seçimden en az iki ay önce olmak üzere Türkiye genelinde yayımlanan tirajı en yüksek ilk beş gazetenin birinde iki defa duyuru yapılır.

Vakıf temsilcisi; Yeni vakıflarda, vakfı yönetmeye ve temsile yetkili organın, cemaat ve esnaf vakıflarında, yönetim kurullarının, mülhak vakıflarda ise vakıf yöneticisinin, kararı ile belirlenir. Her vakıf bir temsilci belirleyebilir. Bir kişi birden fazla vakfın temsilcisi olabilir, temsil edilen her vakfın bir oy hakkı vardır. Vakıflar; vakıf temsilcisine ilişkin ek-19’daki formu doldurarak seçim gününden en az bir ay önce ilgili bölge müdürlüğüne teslim ederler. Bölge müdürlüğünce vakıf temsilcisine Ek-20’deki temsilci belgesi verilir.

Adaylar; seçim kuruluna iletilmek üzere, ek-21’deki formu doldurarak seçim tarihinden en az on beş gün önce Genel Müdürlükte olacak şekilde gönderirler veya bizzat teslim ederler. Bölge müdürlükleri tarafından gönderilecek verilere dayanılarak oluşturulan temsilci listesi ile meclis üyesi seçilme şartlarını taşıyan adayların listesi,

seçim tarihinden en az yedi gün önce Genel Müdürlüğün resmi internet sitesinde ve Türkiye genelinde yayımlanan tirajı en yüksek ilk beş gazetenin birinde ilan edilir. Listelere ilan tarihinden itibaren üç gün içerisinde Genel Müdürlüğü itiraz edilebilir. İtirazlar hakkında itirazı takip eden günde karar verilir. İtiraz edilmeyen veya itiraz sonucu verilen karara göre, listeler soyadına göre alfabetik sıralama yapılarak oluşturulur.

3.3.1.2. Vakıflar Meclis yeliğİ Seçim Usul ve Esasları

Seçim, seçim kurulu gözetiminde yeni vakıflar, mülhak vakıflar ve cemaat vakıfları için aynı gün ayrı sandıklarda, gizli oy ve açık tasnif esaslarına göre yapılır. Seçimde kullanılacak araç ve gereçlerin temini ile seçim kurulunun sekreteryaya hizmetleri Vakıf Hizmetleri Daire Başkanlığınca yürütülür. Seçim kurulunca her sandıkta görevli bulundurulur. Temsilci listelerinde adı yazılı olmayanlar oy kullanamazlar. Oylar, oy verenin kimliğİ ile temsilci belgesinin ibrazı ve listedeki isminin karşısındaki yerin imzalanmasından sonra kullanılır. Temsilciler oy kullanmak üzere bir başkasına vekâlet veremez. Seçim günü saat 08.00-17.00 arası oy verme sresidir. Ancak saat 17.00 ye geldiğİ halde sandık başında oylarını vermek üzere bekleyen temsilciler, seçim kurulu tarafından sayıldıktan sonra sıra ile oylarını kullanırlar. Bu husustaki değİşiklikler seçim ilanında belirtilmek şartıyla seçim kurulunca tespit edilebilir. Oylar ilan edilen gün ve saatte sandığa atılmak suretiyle kullanılır. Oy verme işleminde seçim kurulunca verilen mühürlü zarfın kullanılması zorunludur. Vakıf temsilcilerinin oy pusulasını gizli olarak yazmaları veya hazır ve basılı oy pusulasını zarfa koymaları için, kendilerine kapalı oy verme yeri gösterilir. Oy pusulasının kapalı yerde zarfa konulması mecburidir. Vakıf temsilcisinin oy hakkını sınırlayıcı hiçbir tedbir alınamayacağİ gibi, mükellefiyet de yüklenemez. Adaylar sandık başında hiçbir temsilciye müdahale, telkin veya tavsiyede bulunamaz ve hiçbir temsilci oy kullandıktan sonra sandık başında kalamaz.

Seçim sonunda sandıklar, seçim kurulu yeleri tarafından oy verme yerinde bulunanların huzurunda açılır ve çıkan zarflar sayılarak tutanağı yazılır. Sandıktan çıkan bütün zarflar, tek tek kontrol edilir. Bunun sonucunda, üzerinde herhangi bir imza veya işaret taşıyan zarflar geçersiz sayılarak ayrılır. Kalan zarfların sayısı, oy veren vakıf temsilcisi sayısıyla karşılaştırılır. Zarfların sayısı oy veren temsilci sayısından

fazla çıktığı takdirde, seçim kurulu başkanı, kalan zarflar arasından fazlalığı gelişigüzel çekerek ayırır. Ayrılan fazla zarflar açılmadan sayısı tutanağa geçirilerek derhal imha edilir. Bundan sonra geçerli zarflar sayılarak sandığa konur ve ara verilmeksizin açıkça tasnife başlanır. Oyların sayımı ve dökümü aralıksız devam eder. Yapılacak itirazlar seçim sürecini durdurmaz. Tasnif işinin düzeni ve idaresi seçim kurulu başkanına veya onun bulunmaması halinde görevlendireceği seçim kurulu üyesine aittir. Tasnif neticesinde oy pusulalarının zarf sayısına uygunluğu kontrol edilir ve keyfiyet tutanağa geçirilir. Adayların aldıkları oylar belirlendikten sonra, en yüksek oy alandan aşağıya doğru sıralanır ve seçilecek asıl ve yedek üyeler en yüksek oy alandan başlamak üzere belirlenir. Listelerde tespit edilen adaylar arasında eşit sayıda oy almış olanlar bulunduğu takdirde, seçim kurulu huzurunda seçim kurulu başkanı tarafından kura çekilerek sıralama yapılır. Asıl ve yedek üyelerin sıralanması bu surette ayrı ayrı belirlenir ve tutanağa asıl ve yedek üyelerin adları yazılır. Tasnif yapılırken; Verilen mühürlü zarftan başka zarfa konulan, herhangi bir belirti veya işaret taşıyan, okunamayan, aynı zarfta muhtelif adlarda birden fazla olan, ilan edilen adaylardan başka bir isim yazılı olan, bir zarftan birisi dışında birden fazla aynı adı taşıyan oy pusulaları geçersiz sayılır. Geçersiz sayılan oy pusulaları derhal bir tutanakla imha edilir.

Seçim sonucunda düzenlenecek tutanağa; Seçimlerin yapıldığı tarih ile oy sandıklarının açıldığı saat, listedeki temsilci sayısı, oy kullanan temsilcilerin sayısı, Sandıktan çıkan geçerli ve geçersiz zarf sayısı ile imha edilen zarf sayısı, geçerli sayılan oy pusulalarının sayısı, oy pusulalarının kaç adedinin hangi sebeplerden dolayı geçersiz sayıldığı, itiraz edilmiş fakat geçerli sayılmış oy pusulalarının adedi, adaylar ile Meclise asıl ve yedek üye olarak seçilenlerin aldıkları oy sayısına göre ad ve soyadları ile oy miktarları, tasnif sonucunun hazır bulunanlara duyurulduğu, eşit oy alan adaylar arasında kurayla seçim yapılmışsa bu husus ve adayın ismi, oy verme işlemlerinin vakılar kanuna ve bu yönetmeliğe aykırı olduğuna dair itiraz ve şikâyetler yazılır. Beş nüsha olarak düzenlenen tutanak seçim kurulu tarafından imzalanır. Tutanakların birer örneği seçim yerinde bir tam iş günü asılmak suretiyle ve Genel Müdürlüğün resmi internet sitesinde yayınlanmak suretiyle geçici seçim sonuçları ilan edilir. Bu ilan ayrıca bir tutanağa bağlanır. Kullanılan oylar ve diğer belgeler, tutanakların birer örneği ile birlikte üç ay süreyle Meclis bürosunda saklanmak kaydıyla Genel Müdürlüğe verilir.

Oy kullanan temsilciler ile adaylar geçici seçim sonuçlarına ilişkin itirazlarını, ilan süresinin bitiminden itibaren bir gün içerisinde yazılı olarak seçim kuruluna yaparlar. İtirazlar aynı gün incelenir ve karara bağlanır. İtiraz üzerine verilen kararlar idari işlemler bakımından kesindir. İtirazların karara bağlanmasından hemen sonra, itiraz olmaması halinde ise geçici seçim sonuçlarının ilanından bir tam gün sonra kesin sonuçlar Genel Müdürlük binasında bir tam iş günü asılmak ve Genel Müdürlüğün resmi internet sitesinde yayınlanmak suretiyle ilan edilir. Vakıf tarafından seçilen temsilcinin seçimde oy kullanmaması itiraza konu edilemez.

Seçim kurulu, meclis üyeliği kesinleşenlere derhal yazılı bildirim de yapar. Seçim kurulu tarafından seçim sonuçlarını etkileyecek ölçüde bir usulsüzlük veya mevzuata aykırı uygulama sebebiyle seçimlerin iptaline karar verildiği takdirde, iptaline karar verilen seçimle ilgili olarak süresi bir haftadan az, bir aydan fazla olmamak üzere seçimin yenileneceği gün tespit edilerek ilgililere bildirilir. Aynı temsilci ve adaylarla seçim yenilenir. Seçimler yenileninceye kadar geçen sürede, mevcut meclis üyeleri görevlerini sürdürürler.

3.3.1.3. Vakıflar Meclisinin görevleri

Vakıflar meclisinin görevlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

Vakıflar Genel Müdürlüğünce teklif edilen;

- Genel Müdürlüğe, mazbut ve mülhak vakıflara ait akar ve hayrat taşınmazların tahsis, satış ve trampasına yönelik tasarruflarla, kamulaştırmalarda kamu yararını,
- Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait akar mallar ile hakların daha yararlı olanları ile değiştirilmesini, paraya çevrilmesini veya değerlendirilmesini,
- Genel Müdürlüğe, mazbut ve mülhak vakıflara ait olup, tahsis edildikleri amaca göre kullanılmaları kanunlara veya kamu düzenine aykırı yahut tahsis amacına uygunluğunu kaybetmiş, kısmen veya tamamen hayrat olarak kullanılması mümkün olmayan taşınmazların mazbut vakıflarda Genel Müdürlüğün, mülhak vakıflarda vakıf yöneticisinin talebi üzerine gayece aynı veya en yakın başka bir hayrata dönüştürülmesini, akara devredilmesini veya paraya çevrilmesini,

- Kısmen veya tamamen hayrat olarak kullanılmayan cemaat vakıflarına ait taşınmazları, vakıf yönetiminin talebi halinde aynı cemaate ait başka bir vakfa tahsisini veya vakfın akarına dönüştürmeyi,
- Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmazların onarım veya inşa karşılığı kiralamalarında yirmi yıldan kırk dokuz yıla kadar kira süresini,
- Yeterli geliri bulunmayan mazbut vakıflara ait vakıf kültür varlığı niteliğindeki taşınmazların, benzer amaçlı mazbut vakıfların gelirleriyle korunması ve yaşatılmasını,
- Mazbut vakıflara ait taşınmazların satışından elde edilecek gelirler ile taviz bedellerinin gelir getirici yatırımlarda, yurt içi ve yurt dışında bulunan ve geliri kalmayan vakıflara ait vakıf kültür varlıklarının bakım ve onarımlarında kullanılmasını,
- Vakıfların, vakfiyelerindeki şartların yerine getirilmesine fiilen veya hukuken imkan kalmaması halinde; vakfedenin iradesine aykırı olmamak kaydıyla mazbut vakıflarda Genel Müdürlüğün; mülhak, cemaat ve esnaf vakıflarında, vakıf yöneticilerinin teklifi üzerine bu şartların değiştirilmesi ile hayır şartlarındaki parasal değerlerin güncel vakıf gelirlerine uyarlanmasını,
- Her yıl yeni vakıfların kuruluşunda amaçlarına göre özgülenecek asgarî mal varlığı miktarını,
- Mülhak vakıflara Anayasaya aykırılık teşkil etmeyen vakfiye şartlarına göre yönetici atanmasını,
- Vakıflar Kanunun 10 uncu maddesi doğrultusunda vakıf yöneticilerinin görevlerinden alınması için dava açılmasını, telafisi imkânsız sonuçlar doğurabilecek hallerde bu davalar sonuçlanıncaya kadar, vakıf yönetiminin geçici olarak görevden uzaklaştırılması ve kayyımca yönetilmesinin mahkemeden talep edilmesini,
- Seçilmiş Meclis üyelerinin göreve engel bir hastalık veya sakatlık nedeniyle iş görememeleri, üyelik şartlarını kaybetmeleri veya mazereti olmaksızın üst üste üç veya yılda toplam on toplantıya katılmamaları durumunda görevlerinin sona ermesini,

- Vakıflar kanununun 78 inci maddesine göre ve meclisçe belirlenecek esaslar dahilinde hukukî ihtilafların anlaşma veya sözleşme değişikliği ile neticelendirilmesini, dava ve icra takiplerinden vazgeçilmesini, bir hakkın tanınmasını ve menfaatin terkinini,
- Sözleşmeli olarak Genel Müdürlükte fiilen çalışan personele ödenecek aylık brüt sözleşme ücreti miktarlarını,
- Vakıflar Kanunun 72 nci maddesinin birinci ve ikinci fıkralarına göre yapılacak ödemelerin usul, esas ve oranlarını,
- Genel Müdürlük ve işletme müdürlüklerinin bütçelerini,
- Vakfiyelerinde; intifa hakları hayır şartlarından fazla olan mülhak vakıfların, yöneticilerinin ve ilgililerinin istekleri halinde, Türk Medeni Kanununun 372 nci maddesinde belirtilen aile vakfına dönüştürülmesi için dava açılmasını,
- Genel Müdürlük ve vakıflarla ilgili tüzük ve yönetmelik taslaklarını,
- Genel Müdürlükçe gerek görülen hususları, karara bağlamak.

Toplantı zamanı meclis, başkanın çağrısı üzerine ayda en az iki defa bunun dışında lüzum görüldüğü takdirde başkanın çağrısı üzerine zamanı ve gündemi bildirilerek toplanır. Toplantıların gündemi başkan veya başkanın yetki verdiği bir üye tarafından tespit edilir. Toplantının günü, yeri, saati ve gündemi toplantının yapılacağı günden en az beş gün önce üyelere bildirilir. Beş günün hesabında duyuru günü ile toplantı günü hesaba katılmaz. Acil hallerde bu süre bir güne indirilebilir. Meclis üyelerine bildirim; kendilerince bildirilen elektronik posta, adrese taahhütlü posta yöntemlerinden biri veya imza karşılığı gündemin teslimi ile yapılır. Gündemde bulunmayan konular, başkanın veya üyelerin teklifi üzerine üyelerin salt çoğunluğunun kararı ile toplantı sırasında gündeme alınabilir.

Meclis üye tam sayısının üçte ikisi ile toplanır, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile karar alır. Toplantı yeter sayısının sağlanamaması halinde ikinci toplantı üç gün sonra yapılır. Bu husus ilk toplantıya ait tebligatta belirtilir. Meclis üyeleri, kendilerini ve üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımları ile evlatlıklarını ilgilendiren toplantı ve oylamaya katılamazlar. Bu durumda toplantı ve karar yeter sayısının tespitinde toplantıya katılacak olan üye sayısı esas alınır. Meclise, Genel Müdür başkanlık eder.

Toplantı yeter sayısının olduğu anlaşıldığı takdirde toplantı başkan tarafından açılarak gündemin görüşülmesine başlanır. Başkan veya vekili toplantılarda bulunmadığı takdirde üyelerden en kıdemlisi, üyelik kıdeminde birlik halinde kamu hizmetinde en kıdemlisi ve bunda da birlik halinde üyelerin en yaşlısı başkanlık eder. Gündem konuları sırasıyla Genel Müdür tarafından görevlendirilecek vakıf uzmanınca sunulur. Gerekli görülmesi halinde ilgili daire başkanı ve diğer görevliler konu ile ilgili açıklama yapmak üzere toplantıya çağrılabilir. Vakıflar, kendilerini ilgilendiren toplantılarda oy hakkı olmaksızın bir yetkili ile temsil edilebilir. Bu vakıflara Meclis bürosunca toplantı günü önceden bildirilir. Gündem maddeleri tek tek açık olarak oylanır. Meclis üyeleri çekimser oy kullanamaz. Muhalif olan üye muhalefet gerekçesini kararda belirtir. Meclis üyeleri oy ve kararlarından sorumludur. Toplantıda alınan kararlar aynı gün üyelerce imzalanarak, bir yazı ekinde Vakıflar Genel Müdürlüğüne gönderilir.

3.3.2. Vakıfların Sivil Temsili

Vakıflarda sivil (dışsal) gruplar olarak Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı ve Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı hakkında bilgi verilecektir.

3.3.2.1. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı

TÜSEV 1993 yılında aralarında Türkiye'nin önde gelen vakıf ve derneklerinin bulunduğu 23 sivil toplum kuruluşu tarafından üçüncü sektörün yasal, mali ve işlevsel altyapısını geliştirmek amacıyla kurulmuştur. Bugün vakfın 100'ü aşkın mütevellisi, TÜSEV çatısı altında işbirliği yapmaktadır.

Türkiye'de sivil toplum son on yıl içinde hızlı bir değişim ve gelişim sürecine girmiştir. Sivil toplum kuruluşları ülkenin demokratikleşme ve kalkınmasında önemli aktörler olarak ortaya çıkmakta, her geçen gün gerek nitelik gerekse sayıca artmaktadır. Bu gelişim ve büyüme süreci beraberinde, özellikle mali kaynaklar ve destekleyici ortam temellerinde, daha fazla destek ihtiyacını getirmektedir.

Bu doğrultuda TÜSEV çalışma alanları:

- STK'lar için daha destekleyici bir yasal ve mali ortam oluşturulması,
- STK'lara stratejik ve etkin kaynak aktarımının sağlanması,
- Kamu, özel sektör ve üçüncü sektör arası işbirliğinin teşvik edilmesi,

- Uluslararası topluluğun ülkemiz üçüncü sektörünü tanıması ve işbirlikleri kurması,
- Sivil toplumla ilgili araştırma projelerinin hazırlanması, bu araştırmaların sivil toplum paydaşlarının gelecek faaliyet ve programlarında yol gösterici şekilde kullanılması, olarak özetlenebilir.

Tüsev`in başlıca programlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Yasal Çalışmalar
- Sosyal Yatırım
- Uluslararası İlişkiler ve Ağ Kurma
- Araştırma ve Yayınlar

Yasal Çalışmalar: Uygun Altyapıyla Güçlü Sivil Toplum

Yasal Çalışmalar Programı kuruluşundan günümüze TÜSEV`in ana program alanı olmuş, sektörün bu konuya ihtiyacı ve öneminin artmasıyla geçtiğimiz on yıl içinde büyük gelişme göstermiştir. Programın amacı vakıf ve dernekler için daha elverişli ve kolaylaştırıcı bir altyapıyı teşvik etmektir.

TÜSEV, bu amaç doğrultusunda:

- Dernek ve vakıfları ilgilendiren yasal mevzuata ve konudaki gelişmelere ilişkin bilgi kaynağı oluşturulması,
- Kamu politikalarının oluşumunda STK katılımını ve devlet-STK işbirliğini desteklenmesi,
- Bağımsız politika analizleri içeren raporlar hazırlanması ve savunuculuk yapılması,
- Reform uygulamalarının izlenmesi,
- Yeni mevzuatın uygulanması ve benimsenmesi için kapasite geliştirilmesi gibi faaliyetlerde bulunmaktadır.

Bu program çerçevesinde yapılan başlıca faaliyetler;

- Karşılaştırmalı Raporlar Projesi: Dernekler, vakıflar ve kamu yararı statüsü konularında politika oluşum süreçlerine katılan yetkililere tavsiyelerde bulunan raporlar oluşturulmuştur.
- Dernek ve vakıf mevzuatı ile vergi mevzuatı, kamu yararı statüsü ve kamu-STK işbirliği konularında makaleler, raporlar ve çeşitli yayınlar hazırlanmıştır.
- SKİP (Sivil Toplum-Kamu İşbirliği Projesi) kapsamında yasal çerçevenin değerlendirilmesi konusunda uzman görüş raporu hazırlanmıştır.
- 2005 Küresel Sivil Toplum Hukuku Forumuna ev sahipliği yapılmıştır (ICNL ile birlikte).
- Vakıflar Genel Müdürlüğü temsilcileriyle Avrupa'daki vakıflar ziyaret edilmiştir.
- Dernekler Dairesi görevlilerini İngiltere'nin başlıca vakıf, dernek ve şemsiye kuruluşları ile tanıştırmayı amaçlayan çalışma gezisi düzenlenmiştir.
- Vergi Kanunları Savunuculuk ve Muhasebe Standartları Projesi: Politika oluşum süreçlerine katkı sağlamayı amaçlayan, uluslararası iyi örnekleri dikkate alan raporlar hazırlanmıştır.
- STK'lara mevzuat ve uygulamalar hakkında danışmanlık yapılmış, mevzuat eğitimleri verilmiştir.

Sosyal Yatırım Girişimi: Stratejik Bağışlarla Etkin Sivil Toplum

Dinamik ve etkin çalışan bir sivil toplum için STK'lara sürekli ve sosyal değişim odaklı kaynak aktarımının sağlanması büyük önem taşımaktadır. Yerleşmiş bir filantropi () kültürü ile yapılan bağış ve hibeler, sivil topluma katılımın yaygınlık ve derinliği açısından da önemlidir.

Bu doğrultuda, Sosyal Yatırım Girişimi:

- İlgili paydaşların stratejik ve etkin bağış uygulamaları hakkında bilgilendirilmesini,
- Sosyal yatırım ve filantropi için daha elverişli bir altyapı oluşturulması,
- STK'lara kaynak aktarımını teşvik eden model ve mekanizmaların teşvik edilmesini (sosyal yatırım vakıfları - *community foundations* gibi),
- Yeni donör ve bağışçıların bağış ve hibe programları oluşturmalarına destek verilmesini amaçlar.

Başlıca Faaliyetler:

- Türkiye'de filantropi ve sosyal yatırım için daha teşvik edici bir mali ve yasal ortam için savunuculuk yapılması,
- Sosyal yatırım web sayfası ve e-bülteni yoluyla bilgi paylaşımı,
- Sosyal Yatırım Fonları ve Türkiye Konferansı, 2006
- Sosyal Yatırım Vakıfları için destek faaliyetleri
- Türkiye'de Kuruluş Aşamasındaki Sosyal Yatırım Vakıfları için Rehber, 2007: Sosyal yatırım vakıfları için kurumsal yapılanma, kaynak geliştirme, hibe tahsisi, yönetim, iletişim ve diğer temel faaliyetleri kapsayan rehber
- Türkiye'de hibe programları başlatmayı düşünen uluslararası veya ulusal bağışçılar için çevre araştırması ve fizibilite çalışmaları.

Uluslararası İlişkiler ve Ağ Kurma: Sürekli İletişimle Yaygın Sivil Toplum

Uluslararası ortaklıklar sektörden lider ve uzmanlarının tecrübe ve bilgilerinden faydalanarak, yeni kavram ve uygulamalar geliştirerek ve program alanlarına stratejik katma değer katmayı sağlamaktadır.

TÜSEV bu program alanıyla:

- İyi örnek ve tecrübelerin paylaşılması için ortak platformların oluşturulmasını,
- Türkiye'deki üçüncü sektör kuruluşlarının uluslararası düzeyde tanınması ve işbirliği imkanları yaratılarak bağların geliştirilmesini amaçlamaktadır.

Uluslararası İşbirliği Kuruluşlar:

- European Foundation Centre (EFC)
- World Alliance for Citizen Participation (CIVICUS)
- Worldwide Initiatives for Grantmaker Support (WINGS)
- International Society for Third Sector Research (ISTR)
- International Center for Non-Profit Law (ICNL)
- European Center for Non-Profit Law (ECNL)
- Charities Aid Foundation (CAF)

Başlıca Faaliyetler:

- 1994 Türkiye Üçüncü Sektör I. Ulusal Konferansı
- 1996 Birleşmiş Milletler Habitat II Konferansı Dünya Vakıflar Forumu
- 1998 Türkiye Üçüncü Sektör II. Ulusal Konferansı: Türkiye’de Vakıflar ve Dernekler, Sorunlar ve Değişime Yapısal Uyum Önerileri
- 2000 Türkiye Üçüncü Sektör III. Ulusal Konferansı: AB Adaylık Sürecinde Dernek ve Vakıflar
- 2002 Eski ve Yeni Arasında Türkiye’de Sivil Toplum Uluslararası Konferansı (Johns Hopkins Üniversitesi işbirliği ile)
- 2003 Akdeniz Sivil Toplum Diyalogu Toplantısı (Van Leer Vakfı ve EFC işbirliği ile)
- 2003 14. STK Sempozyumu: AB Süreci ve STK’lar (ortak sponsorluk)
- 2004 Özel Sektörde Sosyal Yatırımın Geleceği Konferansı (ÖSGD işbirliğiyle)
- 2004 Türkiye’de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet Konferansı (Ford Vakfı işbirliği ile)
- 2005 Sivil Toplum Endeksi Projesi: Sivil Toplum Ulusal Forumu
- 2006 Sosyal Yatırım Fonları ve Türkiye Konferansı (Taşman Fonu, CAF ve WINGS işbirliği ile)
- 2008 19. Avrupa Vakıflar Merkezi Genel Kurul ve Konferansı ev sahipliği

Araştırma ve Yayınlar: Doğru Bilgiyle Sağlıklı Sivil Toplum

Araştırma ve bilgi üretimi sektörün görünürlüğüne artırılmasını, güçlü ve zayıf yönlerin belirlenmesini ve sivil toplumun gelişmesi için ortam oluşturulmasını sağlar.

TÜSEV, bu programı ile

- Üçüncü sektöre ilişkin önemli konularda araştırmalar yapılmasını,
- Tüm paydaşlar arasında diyalog kurulmasını teşvik edecek ve bilgilendirici, yararlı raporlar oluşturulmasını amaçlamaktadır.

Başlıca faaliyetler:

- Türk Vakıfları, 1996: Türkiye’de vakıf eserleri kataloğu
- Avrupa Komisyonu’nun Avrupa’daki Gönüllü Kuruluşlar ile Vakıfların Rolünün Geliştirilmesine İlişkin Tebliği: Avrupa perspektifinden karşılaştırmalı bir rapor çevirisi
- Türkiye’de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet, 2005: Proje kapsamında, ülkemizde bireysel ve kurumsal bağışların, Türk vakıflarının karşı karşıya kaldıkları zorluk ve engellerin ve Türkiye’de sosyal adalet için hayırseverlik potansiyelinin anlaşılıp ölçülmesini amaçlayan yayın
- Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci, CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Türkiye Ülke Raporu, 2006: Türkiye’de sivil topluma ilişkin ilk uluslararası karşılaştırmalı ve geniş kapsamlı araştırma projesi raporu
- TÜSEV Sivil Toplum ve Hayırseverlik Araştırmaları 2004-2006 Araştırma Bulguları ve Çözüm Önerileri, 2006: Sivil toplum alanı, vakıf kurumu ve filantropi konularında TÜSEV’in iki yıllık araştırmalarının sonuçlarını paylaşan özet rapor
- STK Yönetişim Rehberi: Sivil toplum kuruluşlarında iyi yönetim ilkelerini iyi örneklerle destekleyen uygulamalı bir rehber

- TÜSEV personeli ve Yönetim Kurulu üyeleri sivil toplum ve filantropi alanlarındaki çeşitli süreli ve süresiz yayınlara katkıda bulunmaktadır.

3.3.2.2. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı

1994 yılında vakıf olarak hayata geçmiş olmakla birlikte TESEV'in kökleri 1961'te Dr. Nejat Eczacıbaşı tarafından kurulan Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti'ne kadar uzanmaktadır. 1990'ların başında Konferans Heyeti otuz yıl süresince ulusal ve uluslararası pek çok önemli konunun özgürce ve nitelikli biçimde tartışılması için sağladığı platformu bağımsız fonların desteklediği bir düşünce üretme merkezine dönüştürülmesinin arayışı içindeydi. Ülke gerçeklerinin stratejik araştırmaları zorunlu kıldığını ve bu gereksinimin karşılanamadığını gören Dr. Nejat Eczacıbaşı liderliğinde çalışmalar başlatılmıştı. Diğer taraftan TESEV'in doğuşunda 1990'ların başında değişik üniversitelerden akademisyenlerin, sivil toplum kuruluşları üyelerinin ve Dışişleri Bakanlığı'nın önde gelen bürokratlarının bağımsız ve nitelikli araştırmalar gerçekleştirecek fon artırıcı bir vakıf kurma çabaları da önemli bir rol oynamıştır. Böylelikle aynı amacı paylaşan bu iki grup aralarına Türkiye'nin önde gelen işadamlarının da katılmasıyla kurulması planlanan düşünce merkezi için Konferans Heyeti'nin bir referans oluşturmaya karar vererek bir araya geldiler ve TESEV' i kurma çalışmalarına başladılar. Dr. Nejat Eczacıbaşı'nın ölümünden tam bir yıl sonra, 6 Ekim 1994'te Bülent Eczacıbaşı Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın kuruluşunu kamuoyuna duyurdu.

TESEV bilimsel araştırmalara dayalı bulgular ile politika kararları arasında bağ kurulması için araştırmalar yürütmek, özgür düşünce ve bilgi birikiminin en geniş anlamda yayılmasına yönelik konferans, açık oturum, yuvarlak masa toplantıları düzenlemek amacıyla kurulmuş bir düşünce üretim merkezidir.

TESEV'in faaliyetleri üç çalışma alanı altında toplanmıştır:

- Demokratikleşme Programı
- Dış Politika Programı
- İyi Yönetişim Programı

Seçkin akademisyenler, bürokratlar, iş adamları, yöneticiler, sanayiciler, gazeteciler, sendika liderleri ve çeşitli meslek sahiplerinden iki yüzü aşkın kişi tarafından kurulan TESEV'in üye sayısı şu anda üç yüze ulaşmıştır.

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV), toplumun karşı karşıya bulunduğu sorunlara çözüm seçenekleri oluşturmak hedefiyle araştırmalar yürüten bir düşünce üretim merkezidir. Bilimsel yaklaşım ve yöntem bilime dayanan bu araştırmalarla TESEV, akademik araştırmalar ile politik kararlar arasında bağlantı kurmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda vakıf, bilimsel araştırmanın gereği olan en yüksek standart ve ilkelere bağlı kalır. Vakfın esas amacı Türkiye'nin çağdaşlaşmasına katkıda bulunmaktır. Vakıf Türkiye'nin önemli meseleleri hakkında araştırma yaparak, çözüm seçenekleri üreterek Türkiye'nin birikmiş sorunlarının aşılmasında önemli bir işlev üstlenmeyi ve halkın bu konularda bilgi düzeyini yükseltmeyi amaçlar. Amaç yeni olanın yolunu açmaktır.

TESEV'in hedeflerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Türkiye'de değişim sürecinin teşviki ve hızlandırılması
- Türkiye'de özellikle devlet sektörü dışında ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yaşadığımız değişimin siyasi hayata yansımaları ve bu değişimin toplumsal hayatımız üzerindeki etkilerinin incelenmesi; bununla ilgili engellerin araştırılması
- Bağımsız düşünce ve alternatif formların teşvik edilmesi
- Türkiye'de toplumun, demokratik sürecin ayrılmaz bir parçasına dönüşmesine yardımcı olmak ve bu değişim sürecinde sivil toplumun daha aktif bir rol oynamasını sağlamak
- Türkiye'de açıklık ve saydamlığın geliştirilmesini teşvik etmek
- Bu konularda kamuoyunun bilinç kazanmasına yardımcı olmak
- Türkiye'nin AB üyeliğini göz önünde bulundurarak, Kopenhag kriterleri doğrultusunda değişimin gerçekleşmesine yardımcı olmak
- Türkiye / AB / Batı dünyası ve küresel ortak hareket noktalarını teşvik etmek

- Türkiye'nin içinde bulunduğu bölgedeki (Güney Doğu Avrupa, Balkanlar, Karadeniz, Ortadoğu ve Akdeniz, Hazar Bölgesi, Orta Asya ve Kafkaslar) rolünü teşvik etmek.

Vakıfların sivil yönü olarak ele aldığımız tüsev ve tesev'in faaliyet ve çalışmalarını değerlendirdiğimizde ülkemizde kurulan pek çok vakfın kamu yararı özellikleri ön plana çıkmaktadır. Kamu yararı statüsü (kamu yararını destekleyen veya teşvik eden her türlü faaliyet), tüm Avrupa ve pek çok ülkede uygulanan ve sivil toplum kuruluşlarına iş ve işlemlerinde önemli ayrıcalıklar sağlayan bir uygulamadır. Her ülkenin sosyal, kültürel ve tarihi yapılarına göre faaliyetler farklılık göstermekte olup; ihtiyaçları ve amaçları doğrultusunda çok çeşitli düzenlemeler mevcuttur. Genelde vergisel düzenlemeler olup, devletin belirlediği kamuya yararlı alanlara çeşitli mali teşvik ve imtiyazlar sağlanmaktadır.

Devlet tarafından kamu yararı statüsünün belli kuruluşlara verilmesinin temel sebebi kamu yararına olan faaliyetlerin teşvik edilmesidir. Böylece devletin belirlemiş olduğu kamu yararlı alanlarda faaliyet gösteren kuruluşlar desteklenmekte ve faaliyetlerde ciddi bir artış ve gelişme sağlanmaktadır.

Kamu yararı faaliyet alanları olarak; Yoksulluğun önlenmesi, eğitim, öğretim ve bilgilendirme, ekoloji ve çevrenin korunması, demokrasi, medeni haklar ve insan hakları, sosyal refah, sosyal ve ekonomik kalkınma, tarihi eserlerin korunması, bilimsel faaliyetler olarak sıralayabiliriz. Türkiye'deki durum göz önüne alındığında vakıflar için vergi muafiyeti alanları sağlık, sosyal yardım, eğitim, bilimsel araştırma ve geliştirme, kültür ve çevre koruma ile ağaçlandırma faaliyetleri alanları ile sınırlandırılmıştır.

Türkiye'de kamu yararı statüsünü maliye ve ilgili bakanlıkların olumlu görüşü alındıktan sonra Bakanlar Kurulu tarafından verilmektedir. Kamu yararına çalışan kuruluşlar yaptıkları kamuya yararlı faaliyetler sebebiyle önemli bir takım hak ve vergisel ayrıcalıklardan yararlandıklarından dolayı bu kuruluşların denetlenmeleri, hesap verebilir olmaları ve işlemlerinde sağlanan şeffaflık büyük önem taşımaktadır. Avrupa ülkelerinde genel olarak; mali ve faaliyet bilgilerinin raporlanması, devlet denetimi, özel denetimler, kamu yararı statüsünün geri alınabilmesi gibi uygulamalar görülmektedir. Ülkemizde ise kamu yararı statüsünü kaybeden vakıflar yıl içerisinde tekrar başvuruda bulunamamaktadır (Tüsev,2005: www.tusev.org.tr/15/05/2010).

Küreselleşme sürecinde devletin tanımının, buna bağlı olarak toplumsal alandaki rolünün değişmesi ve özellikle ekonomik hayatın düzenlemesindeki etkisinin azalmasıyla birlikte sivil toplumun önemi artmış, gönüllü kuruluşlar toplum hayatında giderek daha fazla rol üstlenmeye başlamışlardır. Devletin kamu hayatında, doğrudan doğruya faaliyet yürüten ve hizmet üreten bir icra organı olmaktan uzaklaşarak, daha çok kamu hizmetleriyle ilgili politika oluşturma, norm belirleme, standart koyma, denetim yapma ve düzenleyicilik işlevlerinin öne çıkması; kar amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşlarının devletin çekildiği alanlarda daha önce yaygın bir biçimde devlet kuruluşları tarafından yerine getirilen bazı hizmetler, devletin bu alanlardaki etkinliğinin azalmasıyla birlikte vakıf, dernek ya da birlik gibi sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülmeye başlanmıştır (Saran, 2004: 44). Kamu hizmeti alanındaki bazı sosyal amaçlı faaliyetlerin yürütülmesinde, devlete ait kamu kuruluşlarının yanı sıra, “üçüncü sektör” olarak adlandırılan gönüllü ve kar amacı gütmeyen kuruluşların da rol üstlenmeleri, aynı zamanda yönetim felsefesinin başlıca dayanağını oluşturan, kamu hayatının düzenlenmesine ilişkin güç ve yetkilerin devlet, piyasa ve sivil toplum aktörleri tarafından paylaşılması ilkesine de uygun düşmektedir. Ayrıca, kamu örgütleri, özel sektör işletmeleri ve sivil toplum kuruluşları birbirine rakip olmayıp, belli bir alanda bir arada faaliyet göstermeleri, kamu hizmetlerini vatandaşların beklentilerine uygun olarak kaliteli ve verimli bir biçimde yerine getirilmesi bakımından dinamik bir etkileşim sağlamaktadır (Saran, 2004: 45).

Vakıflar sadece sivil alanda değil, devlet yönetiminde daha doğrusu kamusal hizmetlerin her alanında faaliyet göstermiş ve günümüz devletlerinin üstlendiği bir çok hizmeti sivil toplum eliyle yerine getirmeye çalışmışlardır.

Vakıflar, yaptıkları hizmetlerin pek çoğu yerinden yönetim esasına dayalı kamu hizmetleri görmeleri dolayısıyla devlet idaresinde bürokrasi ve kırtasiyeciliğin azalmasını sağlamış, hizmetlerin yerinden ve kaynak israfına yol açmadan ihtiyaçlara göre karşılanmasına yardımcı olmuşlardır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

19.yüzyılın ilk çeyreğine kadar vakıflarda, vakıf yöneticisi, hayatta olduğu sürece vâkıfın kendisi, ölümünden sonra da evlat veya torunları oluyordu. Bu durum bir bakıma baba ocağının tütürülmesi geleneği çerçevesinde yürütülüyordu. Kuşaklar boyunca aktarılan bu yönetim biçimi, aile fertlerinin vakıf müessesesine bir aile işletmesi gibi bakmalarını sağlıyordu. İşler mesai ve memur zihniyetinden ve her türlü bürokratik usullerden uzak, bugünkü ifadesiyle özel sektör anlayışıyla yürütülüyordu. Bu tarz yönetim, verimliliğin artırılmasının yanında, vakıftan yararlanacak kimselerin memnuniyetinin sağlanmasına ve toplumda vakıf imajının gelişip yerleşmesine katkı sağlıyordu. İmkanlar doğrudan hak sahiplerine ulaştırılıyor, böylece hizmette sürat ve verimlilik sağlanıyordu. Vakıfların yönetimi konusunda alınan idari karar ve uygulamalar mahallen yapıldığı için verilen hizmetler toplum tarafından takip edilmekteydi. Bu durum, vakıf uygulamalarında cemiyete denetim yapma imkânını veriyor, vakıfta çalışan veya vakıf taşınmazlar üzerinde kendi hesabına bir iş kuran kimseleri, vakıf mütevellileri tarafından makul ölçüler içerisinde alınan idari kararlara karşı saygılı kılıyordu (Öztürk, 1995: 63).

Osmanlı devletinde vakıflar, fıkıh hükümlerine göre yönetilirdi. Vakıfların denetimini yapan Evkâf-ı Hümayun Nezareti tarafından yapılırdı. Vakıf mallarını ekonomik bir biçimde işletmek ve mimari ve tarihsel değeri olan vakıf eserlerini korumak ve vakfa ait kuruluşları yaşatmak amacıyla ülkemizde 1924 yılında Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 3 Haziran 1935 tarih ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu eski vakıfların durumunu düzenlemiştir (Öztürk, 1995: 68).

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında vakıfların imkan ve potansiyeli, diğer kamu kurum ve kuruluşlarına aktarılmıştır. vakıf, mektep, medrese, türbe ve kütüphaneler maarif vekâletine; sıbyan mektepleri ve okul olabilecek tekke ve zaviyeler özel idarelere; akar ve hayratını aynı köy inırları içerisinde bulunan vakıflar köy tüzel kişiliklerine; mezarlıklar, şehir içerisinde kalan arsa ve arziler belediyeelre; zeytinlikler ve çiftliklerin bir bölümü göçmenlere; geri kalanlardan bir kısmı da toprak reformu veya topraksız köylüleri topraklandıra kanunlarıyla ihtiyaç sahiplerine dağıtılmıştır. Yine bu

dönemde vakıflar idaresinin bütçe gelirlerinin üçte birini oluşturan a'şar ilga edilmiş, vakıflar devletleştirilmiştir (Öztürk, t.y.:94-95).

Türk toplumunda hemen her dönemde, kurulan vakıfların sayısının artış gösterdiği zamanların daha çok devlet- toplum arasındaki bir uyumun mükemmel sağlandığı devirlere rastlaması bir tesadüf değildir. Genelde kabul edilen maddi ve manevi sebeplerin yanında, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde, tamamen hayır amaçlı bir çok vakıflar kurulmasını sağlayan şüphesiz başka nedenlerde vardır. Bu sebeplerin en başında nihai hedeflere ulaşmada, toplumla devlet arasında hiçbir anlaşmazlık ve uyumsuzluğun olmaması geliyordu (Soysaldı, 2002: 395).

Vakıflar başlangıçta, kişisel ve toplumsal ihtiyaçların karşılanması amacıyla ortaya çıkmıştır. Ancak daha sonra cemiyet hayatında meydana gelen gelişmelere uygun olarak, içinde bulunduğu toplumların sosyo- kültürel yapısı, ekonomik imkânları ve kabiliyetleri oranında değişmiş ve gelişmiştir. Özellikle Osmanlı döneminde serbest ekonomi kurallarına ve yerinden yönetim esaslarına göre faaliyet gösteren, herbiri hükmi şahsiyeti haiz; devletin yükselme ve duraklama haketlerine paralel olarak hizmet alanları genişleyip daralan; toplum ve devlet hayatında sosyal, kültürel, ekonomik hatta siyasi yönlerden belirgin bir potansiyele sahip bir sektör haline gelmiştir (Öztürk, 1995: 549).

Bir ülkede toplumsal kalkınmanın etkinliği o toplumda tabakalaşmanın üst kesiminde yer alanların iyi yönlendirilmesi ve alt kesiminde yer alanların da iyi gözetilmesine bağlıdır. Bu da yönetişimin en önemli amacı olan halkın yönetime katılmasını sağlıyordu. Vakıflar yöneticiye bu imkanı sağlayacak yapıdadır. Vakıfların bu özelliğinden yararlanan Osmanlılarda devlet, yapı itibariyle babadan oğula geçen bir saltanat sistemiyle idare ediliyordu. Tek insan yönetimine dayanan bu idari yapıya karşılık; başta padişah, kadın sultan ve paşalar olmak üzere her kademedeki yöneticiler toplum yararına kurdukları vakıflarla devlet-vatandaş irtibatını temin ederek, geniş kitlelerin yönetimine bağlılıklarını sağlamayı başarmışlardır (Öztürk, 1986: 176-177).

Vakıflar, iktidarların yerine getirmekte yetersiz kaldığı toplumsal ihtiyaçlarda, toplumlara insaf, adalet ve hizmet anlayışı ile dolu olarak âdeta sigorta bilincini ile rahatlık verme amacını gerçekleştirmiştir (Çakaltepe,1991: 69). Günümüz modern toplumlarının temel unsurlarından demokrasi, toplumun ortak çıkarlarına hizmet eden

bir toplu karar alma mekanizmasıdır. Ancak demokrasi uygulamaları, temsili demokrasinin vatandaşların düşüncelerini tam olarak karar alma sistemine yansıtma mekanizmalarının mümkün olmadığını göstermektedir. Toplumun karar alma mekanizmalarının dışında kalan önemli bir kesiminin karar süreçlerine katılmasında farklı görüşlerden yararlanarak, herkesi eşit olarak sesini duyurmanın yolu olan örgütlü toplum yapısının ortaya çıkmasında etkin bir rol oynayan karar amacı gütmeyen vakıf tipindeki yapılanmalar bu örgütlenmelerin en uygun olanıdır ve bu özellikleri ile demokrasinin gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır (Özaydın, 2003: 29).

Toplum hayatının sürekli değişen dinamik bir bünyeye sahip olduğu düşünüldüğünde, kurumların geçmişteki yapıları ile etkinliklerini sürdürebilmelerinin mümkün olmadığı ortadadır. Bu bağlamda vakıfların da içinde bulunduğumuz yüzyılın sorunlarının çözümünde farklı politika araçlarına sahip olacağı açıktır. Tarihi ve kültürel hayatımızda vakıf kurumunun olumlu yöndeki katkılarını her zaman yaşamış ülkemizde de, vakıfların modern görünümü ile gelecek yıllara aktarılması büyük önem taşımaktadır.

Bir yönetim pratiği olarak vakıflar toplumun taleplerine karşı duyarlı, katılımcılığa önem veren, hedef ve önerilerini netleştirmiş, hesap veren, şeffaf, daha küçük ancak daha etkin bir kamu talebi yönetim kavramının gelişmesinde etkili olmakla birlikte kamunun üretimden çekilmesi, düzenleyici işlevinin güçlendirilmesi, özel sektör ve toplum ile paydaşlık ilişkisinin geliştirilmesini sağlamıştır.

İşletme ve organizasyonlara ilişkin yönetsel paradigma değişimlere paralel olarak ortaya çıkan bu kamu yönetiminde yeniden yapılanma ihtiyacı artık gelişmiş ve gelişmekte olan bütün ülkelerin yönetim örgütlenmeleri açısından bir zorunluluk halini almakla birlikte; genel olarak kamu yönetiminde bugüne kadar yapılan yeniden yapılanma çalışmalarının üç aşamadan geçtikleri gözlenmektedir. Bunlardan birincisi 1980'li yıllara kadarki dönem olup, idari reform kavramı etrafında şekillenmiştir. Bu kapsamda yapılan çalışmalar, daha çok gündelik sorunların çözümüne dönük olarak örgütlenme yapılarını, süreçlerini ve prosedürlerini iyileştirmeye yönelik düzenlemeler yapmayı içermektedir. İkinci aşama, 1980'li yıllara hakim olan ve kurumsal çalışmaların ötesine geçerek, devletin rolünü yeniden tanımlama ve işlevlerini sınırlandırma üzerinde yoğunlaşmıştır. Böylelikle özel sektörün yönetim anlayışı esas

alınmış ve kamuda bu anlayışı yaygınlaştırmak hedeflenmiştir. Üçüncü aşamada ise 1990'lı yıllardan itibaren güçlenmeye başlamış ve kamuya kendi içinde bakmak yerine, kamu yönetimini toplumun geneli ile birlikte düşünme yaklaşımını getirmiştir. Özel sektörün yanı sıra, sivil toplum örgütlerine de güçlü bir vurgu yapan bu yeni yaklaşım; kamunun tüm toplumun etkileşimi ile oluşan bir alan olduğunu ifade eden yönetişim kavramıdır. Yönetişim kavramında, toplumsal sorumluluklar üstlenecek yeni aktörlerin (kişi, topluluk veya kurum) ortaya çıkması, bunların yeni katılımcı mekanizmalarla, mevcut biçimsel aktörlerle (merkezi hükümet, yerel yönetim ve aygıtları) birlikte ülkelerin ve kentlerin geleceğinde söz sahibi olacak yeni bir ortaklık kurmaları istemi vardır.

Toplumsal yapının sağlıklı işleyebilmesi için, çeşitli nedenlerle toplumun diğer kesimlerine nazaran dezavantajlı durumda bulunan bireylerin ve grupların desteklenmesi; sosyal, kültürel ve çevresel sorunların üstesinden gelinmesi, din, sağlık, politika gibi hizmetlerin yerine getirilmesi kaçınılmaz bir gerekliliktir. Toplumsal bir yapı açısından yaşamsal bir öneme sahip bu gerekliliklerin yerine getirilmesinde birey ve kurumlar açısından doğrudan bir ekonomik getirisi de bulunmamaktadır. Bu noktada STK'lara duyulan ihtiyaç ve üstlendikleri fonksiyonların önemi anlaşılmakta ve onlara duyulan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır.

Halkın kamu yönetimine güvenini tesis edebilmek için kamu kaynaklarının kullanımında tutumluluk, verimlilik ve etkinlik kavramlarına işlerlik kazandırmak gerekmektedir. Vakıf kurumunun daha etkin hizmet sunabilmesi için kuruluş amaçlarına uygun bir yönetim olup olmadığı konusunda etkin ve sürekli denetim ve kontrollerinin yapılması gerekmektedir. Eskiyen ve yıkılmaya yüz tutmuş olan vakıf eserlerini Vakıflar Genel Müdürlüğü, bütçesi nisbetinde restorasyona ve yeniden düzenlenmesine önem vermelidir. Bu tarihi değerlere sahip eserlerin yeniden hayata kazandırılması bununla birlikte bunu gören halkın da daha etkin katılımıyla devlet halk bütünleşmesi sağlanmış olacağından bu yönüyle vakıflar, yönetişimin özü olan halkın etkin katılımını sağlamadaki rolünü bir kez daha ortaya çıkarmış olacaktır.

Tarihimizin derinliklerinden gelerek köklü bir geçmişe sahip olan ve yıllarca kamu hizmetlerine destek olmuş, her alanda insanlığa yardımda bulunarak, kendini insanlığa adanmış, geniş imkanlara sahip bu kurumları örnek bir organizasyon haline

getirerek ve de toplum içinde herkes tarafından aktif bir kuruluş olduğu bilinmelidir. Türk kamu yönetimi ve ekonomisi içerisinde önemli bir yer tutan vakıfların günümüzde karşılaştığı sorunlara millet olarak herkesin çözüm araması ve elinden geldiği kadar bu sorunların çözümüne yardımcı olması gerekmektedir.

Ayrıca ülkemizde vakıfların tek tek sağlamış olduğu hizmetlerin daha yararlı şekilde sunulması amacıyla kurulan Vakıflar Genel Müdürlüğü söz konusu vakıfların çoğunluğunun yönetimini de üstlenmiştir. Vakıfların daha etkin ve verimli hizmetler sunabilmesi için Vakıflar Genel Müdürlüğünü bir bakanlık haline getirerek yeniden organize edip daha etkin bir çalışma ortamı ortaya konulmalı ve maddi ve manevi değeri ölçülemeyecek kadar kıymetli vakıf mallarının ülke ekonomisine katkıları artırılmalıdır.

Yönetişim modelinin gerçekleştirilmesi için daha güçlü demokrasiye daha doğrudan demokrasi ve daha geniş ve etkin yurttaş katılımının bir araya getirilmesi gerekmektedir.

EKLER

Ek 1.

VAKIF ŞUBE TEMSİLCİLİK AÇILIŞ/KAPANIŞ BEYANNAMESİ (*)

EK-1

..... VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNE
 Şubesi/Temsilciliği tarafımızdan açılacaktır/kapatılacaktır. /... /20...

İmza
 Adı Soyadı
 Vakıf Yetkilisi

Bölge Müdürlüğü (Tasdik)

İlgili Şube Müdürlüğü :
 Tarih ve sayı :

ŞUBE/TEMSİLCİLİK AÇILIŞ/KAPANIŞ BİLDİRİMİ			
Vaktin Adı		Vaktin kuruluş tarihi(Tescil tarihi) :	
Merkez Sicil No		Vaktin daha önce kurulmuş Şube ve Temsilcilikleri(**)	
Vaktin Adresi		Şube/Temsilcilik açılmasına/kapatılmasına ilişkin yetkili organ kararının tarih ve sayısı	
Şube/Temsilcilik açılacak/kapatılacak il			

Şube/Temsilcilik Yöneticilerinin(***)

Sıra No	Adı Soyadı	Tabiyeti	T.C. Kimlik No	Birimdeki Görevi	Adresi
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					

(*) Yeni vakıflar tarafından açılacak/kapatılacak şube ve temsilciliklerin bir ay öncesinde 5737 Sayılı Vakıflar Kanunu 5. maddesi gereğince Vakıflar Genel Müdürlüğüne bildirilmesi zorunludur. Bu zorunluluğa uyulmaması halinde vakıf yönetimi hakkında aynı Kanunun 11 inci maddesi gereğince idari para cezası uygulanır.

(**) Vaktin birden fazla şube/temsilciliği olması durumunda listelenerek bu forma eklenecektir.

(***) Yöneticilerin Kanunun 9.maddesindeki suçlardan mahkum olmaması, çoğunluğunun Türkiye'de yerleşik bulunması gerekir.

Ek 2.

EK-2

VAKFIN 2 . . . YILI BEYANNAMESİ	
BÖLÜM I- KİMLİK VE ADRES BİLGİLERİ	
Vakfın adı : Merkezi sicil no : Vakfın tescil tarihi : Kuruluş senedini düzenleyen noter : Noter yevmiye tarih ve no : Kuruluş ilamını veren mahkeme : Mahkeme karar tarihi : Mahkemenin Esas no : Karar no :	
SENET DEĞİŞİKLİKLERİ (varsa) : (Düzenleyen noter ile ilamı veren mahkemeye ilişkin bilgiler) 1- 2- 3-	
VERGİ MUAFİYETİ (varsa) : Tarih: Sayı:	
ADRES BİLGİSİ İl : İlçe : Mahalle : Cadde, Sokak : Kapı no : Telefon no 1 : Telefon no 2 : Faks no : Web sayfası : www..... E-posta :@.....	
Yetkili Organ Başkanı'nın adı ve soyadı : Yetkili Organ Başkanı'nın iletişim adresi : Telefon no : Faks no : E-posta :@.....	

Ek 3.

YURTDIŞINDAN YARDIM/BAĞIŞ ALMA BİLDİRİMİ(*)

EK-3

Sayı :
Konu :

.....1.....2.....

..... VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNE
Vakfımız tarafından yurtdışından alınan nakdi yardım/bağışla ilgili bilgiler aşağıda belirtilmiştir. Bilgilerine arz ederim.

İmza
Adı-Soyadı
Vakıf Yetkilisi

NAKDİ YARDIMI/BAĞIŞI ALAN VAKFIN			
1	Adı		
	Merkezi Sicil No		
	Adresi		
	Telefon		
NAKDİ YARDIMIN/BAĞIŞIN NİTELİĞİ			
2	Tutarı :		
	Nakdi yardımın/bağışın aktarıldığı Türkiye'deki bankanın	Adı-Şubesi	
		Hesap No	
		Hesabın cinsi	
	Taksitli ise taksit miktar ve adedi		
	Şartlı ise şartın konusu		
	Projeli ise	Projenin konusu	
		Uygulama yeri	
Başlangıç ve bitiş tarihi			
YARDIMI/BAĞIŞI YAPAN YABANCI GERÇEK VEYA TÜZEL KİŞİ			
3	Adı		
	Ülkesi		
	Adresi		
	Telefon		
	Faks		
4	Yardımın/bağışın senette belirtilen hangi amaç ve çalışma konuları doğrultusunda kullanılacağı :		
5	Konuya ilişkin yetkili organ kararının tarih ve sayısı		

(*) Yurt dışından yardım yada bağış alan vakıflar 5737 Sayılı Vakıflar Kanununun 25. maddesi gereğince bağış ve yardım almasını müteakip durumu bir ay içerisinde Vakıflar Bölge Müdürlüğüne bildirmek zorundadır. Bu zorunluluğa uyulmaması halinde vakıf yönetimi hakkında aynı Kanunun 11 inci maddesi gereğince idari para cezası uygulanır.

- Bu form 3 nüsha halinde hazırlanır, bir nüshası bildirimde bulunan vakıfta kalır.

Ek 4.

YURTDIŞINA YARDIM/BAĞIŞ YAPMA BİLDİRİMİ

EK-4

Sayı :
Konu :

...../...../20.....

..... VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNE
Vakfımız tarafından yurtdışına yapılan yardım/bağışla ilgili bilgiler aşağıda belirtilmiştir. Bilgilerine arz ederim.

İmza
Adı-Soyadı
Vakıf Yetkilisi

NAKİ YARDIMI/BAĞIŞI YAPAN VAKFIN			
1	Adı		
	Merkezi Sicil No		
	Adresi		
	Telefon		
	Yetkili organ kararının tarih ve sayısı		
NAKİ YARDIMIN BAĞIŞIN NİTELİĞİ			
2	Tutarı :		
	Nakdi yardım/bağışın gönderildiği bankanın	Adı-Şubesi	
		Hesap No	
		Hesabın cinsi	
	Taksitli ise taksit miktarı ve adedi		
	Şartlı ise şartın konusu		
	Projeli ise	Projenin konusu	
		Uygulama yeri	
Başlangıç ve bitiş tarihi			
NAKİ YARDIMI/BAĞIŞI ALAN BENZER AMAÇLI DERNEK VEYA VAKFIN			
3	Adı		
	Ülkesi		
	Adresi		
	Telefon		
	Faks		

(*) Yurt dışına yardım yada bağış yapan vakıflar 5737 Sayılı Vakıflar Kanununun 25. maddesi gereğince bağış ve yardım yapımını mütakip durumu bir ay içerisinde ilgili olduğu Vakıflar Bölge Müdürlüğüne bildirmek zorundadır. Bu zorunluluğa uyulmaması halinde vakıf yönetimi hakkında aynı Kanunun 11 inci maddesi gereğince idari para cezası uygulanır.

- Bu form 3 nüsha halinde hazırlanır, bir nüshası bildirimde bulunan vakıfta kalır.

Ek 5.

EK-5

TAŞINMAZ MAL BİLDİRİMİ(*)

.....VAKFI

Sayı :
Konu :

...../...../20....

.....VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNE

Vakfımız aşağıdaki nitelikleri belirtilen taşınmaz malı/...../20.... tarihinde edinmiştir/değiştirmiştir.
Bilgilerinize arz ederim./...../20....

İmza
Adı Soyadı
..... Vakıf Yetkilisi

TAŞINMAZ MAL BİLDİRİMİ					
VAKFIN	Adı :				
	Merkezi Sicil No :				
	Adresi :				
TAPU KAYIT BİLGİLERİ					
TAŞINMAZ MALIN	İli :				
	İlçesi :				
	Bucığı :				
	Mahallesi :				
	Köyü :				
	Sokağı :				
	Mevkii :				
	Patta No	Ada No	Parsel No	Yüzölçümü	Alış/Satış Bedeli
Vasfı :					
İktisabı/değiştirme şekli :					
Maliki :					
TAPU SENEDİNİN					
Sıra No	Yevmiye No	Cilt No	Sahife No	Tarihi	

(*) Vakıflar tarafından edinilen taşınmaz malların tapuya tesolinden itibaren bir ay içinde yönetim kurulu başkanı tarafından ilgili olduğu Vakıflar Bölge Müdürlüğüne bildirilmesi 5737 sayılı Kanunun 12 nci maddesi gereğince zorunludur. Bu zorunluluğa uymaması halinde vakıf yönetimi hakkında aynı Kanunun 11 inci maddesi gereğince idari para cezası uygulanır.

- Bu form 3 nüsha halinde hazırlanır, bir nüshası bildirimde bulunan vakıfta kalır.

Ek 6.

İKTİSADİ İŞLETME/ŞİRKET KURMA BİLDİRİMİ (*)

EK-6

Sayı :

...../2.....

..... VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNE

Vakfımız, amacını gerçekleştirmeye yardımcı olmak ve gelir temin etmek amacıyla iktisadi işletme/şirket kurmuştur. Söz konusu iktisadi işletme/şirket hakkında bilgiler aşağıdadır.

İmza
Adı soyadı
Vakıf Yetkilisi

İKTİSADİ İŞLETME/ŞİRKET KURAN VAKFIN		
Merkezi Sicil No		
Adı		
Adresi		
Telefonu		
Faksı		
Yetkili organ kararının tarih ve sayısı		
KURULAN İKTİSADİ İŞLETMENİN		
Adı		
Adresi		
Telefonu		
Sermayesi		
Faaliyet Konusu		
Ticaret Sicil Gazetesi İlan Tarihi ve Numarası		
KURULAN VEYA ORTAK OLUNAN ŞİRKETİN		
Adı		
Adresi		
Telefonu		
Sermayesi		
Şirketteki Hisse Oranı		
Şirketin Faaliyet Konusu		
Ticaret Sicil Gazetesi İlan Tarihi ve Numarası		
	Diğer hissedarların Ad, Soyad veya Ünvanları	Hisse Oranları

(*) Vakıflar tarafından kurulan iktisadi işletme ve şirketlerin 5737 Sayılı Vakıflar Kanununun 26. maddesi gereğince bir ay içerisinde ilgili olduğu Vakıflar Bölge Müdürlüğüne bildirilmesi zorunludur. Bu zorunluluğa uyulmaması halinde vakıf yönetimi hakkında aynı Kanunun 11 inci maddesi gereğince idari para cezası uygulanır.

- Bu form 3 nüsha halinde hazırlanır, bir nüshası bildirimde bulunan vakıfta kalır.

Ek 7.

EK-7

İÇ DENETİM RAPORU*		
Sıra No	Değerlendirilen Hususlar	1 Evet 2 Hayır
1.	Valıf mali tabloları yürürlükteli muhasebe standart ve kurallarına göre tutulmuş mudur?	☐
2.	Valıf gelir ve giderleri belgelendirilmiş midir?	☐
3.	Valıf, senedinde yazılı amaçlar doğrultusunda faaliyette bulunmuş mudur?	☐
4.	Valıf, yürürlükteli mevzuata uygun yönetilmiş midir?	☐
5.	Vakfın mal ve gelirleri vakıf senedindeki şartlara uygun olarak etkin ve verimli kullanılmış mıdır?	☐
6.	Vakfın işletme ve iştirakleri verimli ve rasyonel bir şekilde işletiliyor mu?	☐
7.	Varsa öncelci yıl iç denetim raporunda tespit edilen eksiklik ve noksanlıklar giderilmiş midir?	☐
Yukarıdaki Hayır cevaplarına ilişkin açıklamaları bu bölüme yazınız.		
Tespit edilen eksiklik ve noksanlıklar ile denetçi kanaatini bu bölüme yazınız.		
Denetçi Adı Soyadı : _____ Tarih : _____ Sertifika no : _____ İmza : _____		

* Vakıf bağımsız denetime tabi ise Bağımsız Denetim Raporunu ekleyiniz. Ayrıca değerlendirilen mali tablolar bu rapora eklenecektir.

Ek 8.

EK-8

MÜLHAK VAKIFLARA AİT HESAP CETVELİ
(Dönemi: 01/01/..... - 31/12/.....)

KİMLİK BİLGİLERİ	
İLİ	
İLÇESİ	
HESAP YILI	
VAKFIN ADI	
VÂKIFIN ADI	
YÖNETİCİNİN ADI SOYADI	
YÖNETİCİNİN AÇIK ADRESİ VE TELEFON NUMARASI	
YÖNETİCİNİN ATANMA TARİHİ	
VAKFIYE TARİHİ	

VAKFIN MALİ DURUMU		
Akar Niteliğindeki Gayrimenkul/Menkul Mevcudu	ADEDİ	(YTL)
Bina		
Arazi		
Zeytinlik (Ağaç Adedi)		
Kasadaki Nakit		
Banka		
Hisse Senedi		
Diğer Menkul		
TOPLAM		

Hayrat Niteliğindeki Gayrimenkuller	ADEDİ	Onarıma İhtiyacı Varsa Tahmini Onarım Miktarı (YTL)
Camii		
Aşevi Vb.		
TOPLAM		

Sıra No	VAKFIYE'DE YAZILI HAYIR ŞARTLARI (Vakfın Amaca Yönelik Giderleri)	Güncel Miktar (YTL)
1		
2		
3		
4		
TOPLAM		

Ek 9.

VAKIF TEMSİLCİSİ BİLDİRİMİ

MÜLHAK / CEMAAT VAKFI)

EK-19
(YENİ /

Sayı : VAKFI
 Konu : Temsilci Bildirimi

..... BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNE

Vakfımızın/...../2..... tarihinde toplantısı / kararı sonucunda
 aşağıda açık kimliği yazılı kişi Vakıf Temsilcisi olarak seçilmiştir.

Arz ederim.

İmza
 Adı-Soyadı
 Unvanı

VAKIFINIZIN	ADI	
	YERLEŞİM YERİ	
	TELEFON NUMARASI	

VAKIF TEMSİLCİSİNİN	Adı ve Soyadı	T.C. Kimlik No	Baba Adı	Doğum Yeri ve Tarihi	Yerleşim Yeri ve Adresi

EKLER:

Ek 10.

EK-20

TEMSİLCİ BELGESİ (YENİ/MÜLHAK/CEMAAT VAKFI)

VAKIF TEMSİLCİSİNİN	Adı ve Soyadı	T.C. Kimlik No	Açık Adresi

Temsil Ettiği Vakfın Adı	
Vakfın Yerleşim Yeri	
Vakfın Bağlı Olduğu Bölge Müdürlüğü	

... Bölge Müdürlüğü (Tasdik)

KAYNAKÇA

- ABAY, Ali Rıza, (2009), “ **Sivil Toplum ve Demokrasi Bağlamında Sivil Dayanışma ve Sivil Toplum Örgütleri**, <http://iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/pdf>.
- ACUN, Fatma, (2005), “Osmanlı Şehirlerinde Devlet ve Sivil Toplum”, **Sivil Toplum** 3, ss.51-60.
- AKAL, Cemal Bali, (1990), **Sivil Toplumum Tanrısı**, Afa Yayınları, İstanbul.
- AKBEY, Ferhat, Özgür, SARAÇ, (2005), “Küresel Yönetişim Ekseninde Uluslararası Sivil Toplum örgütleri”, **TİD**, S.446, s.227, Ankara.
- AKDAĞ, Mustafa, (1974), **Türkiye’nin İktisadi ve İctimai Tarihi 1453-1559**, C:2 Tekin Yayınevi, İstanbul.
- AKDAĞ, Mustafa, (1977), **Türkiye’nin İktisadi ve İctimai Tarihi 1243-1453**, C:1 Tekin Yayınevi, İstanbul.
- AKGÜNDÜZ, Ahmed, (1996), **İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi**, Osmanlı Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul.
- AKI, Erol ve Sevdâ, DEMİRBİLEK, (1996), **Sosyal ve Kültürel Hayatımızda Vakıflar ve İlgili Mevzuat**, Alfa Yayınları, İstanbul.
- AKOZAN, Feridun (1969), “Türk Külliyyeleri”, **V.D.**, VGM Yayınları, S.9, ss.303-308, Ankara.
- AKTAN, Coşkun Can, (1996), “21. Yüzyıl Türkiye ve Sivil Toplum”, **Liberal Düşünce Dergisi**, S.2, ss.57-76.
- AKTAN, Coşkun Can, (2000), **Devlet Yönetiminde Kalite**, Tasyöv Yayınları, Ankara.
- AKTAN, Coşkun Can, (2002), “ İyi Yönetişim ve Demokrasi”, www.canaktan.org, (20.06.2010).
- AKTAN, Coşkun Can, (2002), “İdeal Devlet ve İyi Yönetişim İçin İlkeler”, www.canaktan.org/politika/yonetisim/ideal-devlet-ilkeler.htm. (31.03.2006).
- AKTAN, Coşkun Can, (2002), **Yolsuzluk Mücadele Stratejileri**, Hak-İş Yayını, Ankara.
- AKTAN, Coşkun Can, (2003), **Değişim Çağında Devlet**, Çizgi Kitabevi, Konya.
- AKTAN, Coşkun Can, Dilek, DİLEYİCİ, ve Serpil, AĞCAKAYA, (2004), **Kamu Maliyesinde Hesap Verme Sorumluluğu ve Mali Saydamlık İçinde Kamu Maliyesinde Çağdaş Yaklaşımlar**, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Aktan, Coşkun Can, Hilmi, ÇOBAN, (2006), www.canaktan.org/politika/kurum-dev-yonetimi/aktan-coban.pdf, (25.11.2010).
- AKTAN, Coşkun Can, Yaşar Vural, İSTİKLAL, (2004), “Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet”, **Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu**, Rekabet Dizisi: S.1 No: 253, Aralık.
- AKTAN, Coşkun, Can, (2008), “Demokrasi ve İyi Yönetişim, Demokratik Kültürün Gelişiminde Yerel Yönetimler”, **Yerel Siyaset Dergisi**, Yıl:3, S.27, Mart, ss:11-17, www.yerelsiyaset.com/pdf/mart2008/2.pdf, (15.12.2010).

- AL, Hamza, (2008), “Çağdaş Kent Hizmetlerinin Sunumunda Vakıfların Rolü”, **Yerel Siyaset Dergisi**, Yıl:3, S.25, Ocak, ss.45-56.
- ALCANTARA, Cynthia Hewitt de, (1998), “Du bon Usage du Concept de Gouvernance”, **La Reuue internationale des Sciences Sociales**, Sayı:155 s.110, akt. Mete Çamdereli, (2004), **Yönetişim ve Reklam İletişimi**, Nobel Yayınları, s.15, Ankara.
- ARGÜDEN, YILMAZ, (ty.), “**Toplumsal Huzur ve Refah İçin Yönetişim**”, [www.arge.com /.../ dd8e7c7a5034-49a6-a37c0432b59fc825.pdf](http://www.arge.com/.../dd8e7c7a5034-49a6-a37c0432b59fc825.pdf), (11.10.2010).
- ARMAĞAN, Mustafa, (2003), **Osmanlı İnsanlığın Son Adası**, Ufuk Yayınları, İstanbul.
- ARSLAN, Nagehan Talat, (2004), “Kar Maçsız Örgütler ve Stratejik Yönetim”, **Cumhuriyet Üniv., Sosyal Bilimler Dergisi**, Aralık, C.28, No:2, ss.155-192, Sivas.
- ARSLAN, Osman, (2001), **Kuramsal ve Tarihsel Aşamalarıyla Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği**, Bayrak Yayıncılık, İstanbul.
- ASLAN, Seyfettin, (2000), “Türkiye’de Sivil Toplum”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 9, S.31, ss:260-283.
- ATEŞ, Hamza, Ahmet, NOHUTÇU, (2006), “Kamu Hizmeti Sunumunda Gönüllü Kuruluşlar ve Devlet”, **Selçuk Üniv.İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Yıl:6 S.11, ss:245-276, Konya.
- ATEŞ, İbrahim, (1982), “Hayri ve Sosyal Hizmetler Açısından Vakıflar”, **VD**, S.15 VGM Yayınları, ss.55-88, Ankara.
- ATİYAS, İzak, (2000), **Devletin Mali ve Performans Saydamlığı, Kamu Maliyesinde Saydamlık**, TESEV Yayınları, İstanbul.
- AVANER, Tekin, (2005), “Kolonyalist Bir Kavram: İyi Yönetişim”, **Genel-İş Emek Araştırma Dergisi**, S.2, ss.89-100, Ankara.
- AYGÜL, Cenk, (1997), “ Neoliberalizmin Başarısızlığı ve Yönetişim”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, S.73, ss:231-256.
- AYVERDİ, Samiha, (1974), **Edebi ve Mânevi Dünyası İçinde Fatih**, Baha Matbaası, İstanbul.
- BAHCAVAN, Gülay, (2006), “Yönetişim ve Türkiye Uygulaması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya.
- Bak: (1982), **Vakıflar Genel Müdürlüğünün Problemleri ve Öneriler**, VGM Yayınları, Ankara.
- BAL, Hamza, (2002), **Bilgi Toplumu ve Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi**, Bilim Adamı Yayınları, Ankara.
- BALCI, Asım, (2003), **Kamu Yönetiminde Hesap Verilebilirlik Anlayışı İçerisinde: A. Balcı ve Diğerleri, Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- BALOĞLU, Zekai, (1996), **The Foundations of Turkey**, Tüsev Yayınları, İstanbul.

- BARKAN, Ömer Lütfi, (1942), “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler, **Vakıflar Dergisi**, Sayı:2 ss.279-386.
- BAYRAMOĞLU, Sonay (2002), “Küreselleşmenin Yeni Siyasal İktidar Modeli: Yönetişim”, **Praksis** 7, ss. 85-116.
- BERKİ, Ali Himmet, (1962), “Hukukî ve İçtimaî Bakımdan Vakıf ”, **Vakıflar Dergisi**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı:5 ss.9-13, Ankara.
- BERKİ, Ali Himmet, (1965), “Vakıfların Tarihi, Mahiyeti, İnkişafı ve Tekamülü, Cemiyet ve Fertlere Sağladığı Faydalar”, **Vakıflar Dergisi**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı: 6 ss.9-13, İstanbul.
- BERKİ, Şakir, (1962), “Vakfın Lüzumu, Faydaları ve Vakıfları Teşvik”, **Vakıflar Dergisi**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı:5, ss.19-21, Ankara.
- BERKİ, Şakir, (1965), “Vakıfların Gördüğü Çeşitli Hizmetler”, **Vakıflar Dergisi**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı:6, ss.85-11, İstanbul.
- BERKİ, Şakir, (1968), “Vakıfların Devlete ve Devletin Vakıflara Hizmeti”, **Vakıflar Dergisi**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı:7, ss.45-52, Ankara.
- BERKİ, Şakir, (1969), “Vakfın Mahiyeti”, **Vakıflar Dergisi**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı:8, ss.-7, Ankara.
- BERKİ, Şakir, (1971), “Türkiye’de İmparatorluk ve Cumhuriyet Devrinde Vakıf Çeşitleri”, **Vakıflar Dergisi**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı:9 ss.1-12, Ankara.
- BERKİ, Şakir, (1973), “İmparatorluk ve Cumhuriyet Vakıf Hukukunda Vakıf Şartları”, **Vakıflar Dergisi**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı:10, ss:71-78, Ankara.
- BOGNASCO, Arnaldo; Le Gales, PATRICK, (1997), “Les Villes Euro Peennes Comme Societe et Comme Acteur”, **Villes en Europe**, Paris, Ed. La Decouvert, ss.38 Akt. Mete Çamdereli, (2004), **Yönetişim ve Reklam İletişimi**, Nobel Yayınları, s.10, Ankara.
- BOZDAĞ, İsmet, (1990), **Osmanlı Devlet ve Toplum Yapısı**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- BOZDOĞAN, Recep, (2002), “Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesine Giriş”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt.11, Sayı:1 s.66, Ankara.
- BROWN, John, (2002), “Yönetişim ya da Neo- Liberalizmin Siyasi Düzeni”, **Birikim**, Sayı:158 (Haziran) ss.36-43.
- CADDY, J., Vergez, C., (2001), “**Citizens As Partners- Information, consultation and Public Participation**”, www1.oecd.org/publications/e-book/4201131E.pdf.
- CANSEL, Erol, (1988), “Vakıf, Kuruluşu, İşleyişi ve Amacı”, **Vakıflar Dergisi**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı:20, ss.321-327, Ankara.
- COMMISSION des Communautés Europeennes, Gouvernance Europeenne Un Livre Blanc, Bruksel, 25.07.2001 ss:12-13, akt. Mete Çamdereli, (2004), **Yönetişim ve Reklam İletişimi**, Nobel Yayınları, ss.15, Ankara.

- COŞKUN, Selim, (2003), “Kamu Yönetiminde Yönetişim Yaklaşımı”, **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar, Sorunlar, Tartışmalar, Çözüm Önerileri, Modeller, Dünya ve Türkiye Yansımaları**, Ed. Asım Balcı, Ahmet Nohutçu, Namık Kemal Öztürk, Bayram Coşkun, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ÇAHA, Ömer (2005), “Sivil Toplum Üzerine”, **Sivil Toplum ve Demokrasi**, Kaknüs Yayınları, İstanbul, s.15.
- ÇAHA, Ömer, (1996), **Sivil Kadın, Türkiye’de Sivil Toplum ve Kadın**, Vadi Yayınları, Ankara.
- ÇAKALTEPE, Sipahi, (1991), **İslam Türk Medeniyetinde Vakıflar**, Türk Milli Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul.
- ÇİZİKÇA, Muart (2005), “Sivil Toplum Kuruluşları- İslam Dünyası ve Demokrasi”, **Sivil Toplum ve Demokrasi**, Kaknüs Yayınları İstanbul, s:175.
- ÇOLAK, K., N., ŞAŞI, O., ÇETİN, (2008), “1 Küresel Barışın Sağlanmasında STK’ların Kültür ve Sanat Yoluyla Etkileri”, **V.Uluslararası STK’lar Kongresi**, Çanakkale.
- ÇUKURÇAYIR, M. Akif, E.B., SİPAHİ, (2004), “Yönetişim Yaklaşımı ve Kamu Yönetiminde Kalite”, **Sayıştay Dergisi**, S.50-51 ss.35-66.
- DAHRENDORF, Ralf, (1991), **Sivil Toplum Özerk Kurumlar Yaşatır**, New Perspective Quarterly (NPQ Türkiye) Cilt:1-2.
- De TOCQUEVİLLE, Alexis (1961), “Democracy in America”, **London, Oxford Universty pres**, (Akt. Murat Çizikça (2005), **Sivil Toplum Kuruluşları-İslam Dünyası ve Demokrasi**), Kaknüs Yayınları, İstanbul, ss.73-73.
- DEMİRAL, Mehmet, (2007), “Türkiye’de Sosyal Sermaye Kapsamında Sivil Toplum Kuruluşları (STK)’nın Sürdürülebilir Sosyo-Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü”, **Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, S.13, Ekim, İktisadi Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız- Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat- Kırgızistan.
- DİNÇER, Meral, (1996), **Çevre Gönüllü Kuruluşları**, Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, Ankara.
- DÖNDÜREN, Hamdi, (1998), **İslam Hukukuna Göre Günümüzde Vakıf Meseleleri**, Erkam Yayınları, İstanbul.
- DPT, (2007), “Kamuda İyi Yönetişim”, **Özel İhtisas Raporu, 9.Kalkınma Planı (2007-2013)**, Yayın No: DPT 2721, Ankara.
- DRUCKER, F. Peter, (2003), **Geleceğin Toplumunda Yönetim**, Çev. Mehmet Zaman, Hayat Yayınevi, İstanbul.
- ERDAL, Murat, (2002), “Elektronik Bilgi Çağında Kamu Yönetimi ve Bir Yerel Yönetim Uygulaması”, **I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Bildiriler Kitabı**, 10-11 Mayıs, ss.165-181, Kocaeli.
- EREN, Veysel, (2003), “Kamu Yönetiminde Yeni Meşruluk Temeli Olarak Müşteri Odaklı Yönetim Yaklaşımı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Sayı:58-1, Ankara.

- ERGİN, Osman Nuri, (1936), **Türkiye’de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- ERGİN, Osman Nuri, (1939), **Türk Şehirlerinde İmaret Sistemi**, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.
- ERGUN, Turgay, (1997), “Postmodernizm ve Kamu Yönetimi”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 3 Sayı: 4, Aralık, ss.3-15.
- ERÖZDEN, Ozan, (1998), “STK’lar ve Hukuki Çerçeve Yenilik Talepleri”, **Merhaba Sivil Toplum**, Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayınları, ss.13-22, İstanbul.
- ERTUÇ, Hüseyin, (2005), “**Vakıfların Devlet Yönetimine Katkıları**”, [http://www. e-akademi.org](http://www.e-akademi.org). (14.05.2010).
- ERYILMAZ, Bilal, (1997), **Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması**, Birleşik Yayıncılık, İstanbul.
- ERYILMAZ, Bilal, (2000), “Değişim ve İşletme Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar”, **Sakarya Ekonomi Dergisi**, Yıl:3, Sayı:12, Ağustos, ss.29-31.
- FITZPATRICK, Sohal, (2002), “Governance and Management in Large Australian Organizations”, **International Journal of Production Economics**, No:75, ss.97-112.
- FİNEL, B.I., K.M., LORD, (1999), “The Surprising Logic of Transparency”, **International Studies Quarterly**, Volume 43 ss.315-339.
- FUKUYAMA, Francis, (2005), **Devlet İnşası**, Çev. Devrim Çetinkasap, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- GENCAN, Tahir Necat, (1979), **Dilbilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- GİDDENS, Anthony, (2000), **Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi**, Çev. Mehmet Özay, Birey Yayıncılık, İstanbul.
- GÖKAY, Fahrettin Kerim, (1942), “Ruh Hekimliği Sahasında Türklerin ve Vakıf Müessesinin Hizmetleri”, **Vakıflar Dergisi**, Sayı:2, ss.263-265.
- GÖKBUNAR, Ramazan, Adnan, ERDAL, (1997), “Kamu Sektörünün Yeniden Yapılandırılmasında Üçüncü Sektörün Rolü”, **Dokuz Eylül Ün. İİBF Dergisi**, C.12, S.1, ss.1-12, İzmir.
- GÖKÇEN, Ahmet, (1985), “Vakıfların Ekonomik Yönü ve Vakıf Müesseselerinin İktisadi Tesirleri”, **2.Vakıflar Haftası Tebliğleri**, VGM Yayınları, Ankara.
- GÖYMEN, Korel (2000), “Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Yönetişim, Gereksinimler, Önergeler, Yönelimler”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı:2, Nisan, ss.3-13.
- GÖYMEN, Korel, (2000), “Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Yönetişim: Gereksinimler, Önergeler, Yönelimler”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 9, Sayı:2, s.6, Ankara.
- GÜLER, Ali, (2003), **Osmanlıdan Cumhuriyete Azınlıklar**, Berikan Yayınları, Ankara.

- GÜLER, Birgül, (2000), “Yerel Yönetimleri Güçlendirmek mi? Adem-i Merkeziyetçilik mi?”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt: 9 Sayı: 2, Ankara.
- GÜNAYDIN, Ertuğrul, (2002), “Yönetişim”, **Siyaset ve Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:1, Sayı:1, İstanbul, ss.3-14.
- GÜNDAY, Metin, (1998), **İdare Hukuku**, İmaj Yayıncılık, Ankara.
- GÜNDOĞAN, Ertuğrul, (2002), “Yönetişim”, **Yönetişim Dergisi**, Cilt: 1 S:1, Aralık, İstanbul.
- GÜNDOĞAN, Ertuğrul, (2004), “Yönetim Reformlarının Gerekliliği Bağlamında İyi Yönetişim ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, **Sivil Toplum Dergisi**, Yıl:2, S: 6, Nisan- Eylül, İstanbul.
- GÜNERİ, Hasan, (1973), “Azınlık Vakıfların İncelenmesi”, **VD**, S.10, VGM Yayınları, s.1986, Ankara.
- GÜNERİ, Hasan, (1976), Vakıf İşletmeleri, **VD**, S.11, VGM Yayınları, ss.25-47, Ankara.
- GÜNEŞ, Muharrem, Cemal, YÜKSELEN, (2004), **Sivil Toplum ve Yönetişim Tartışmaları Sürecinde Kent ve Kadın**, Detay Yayıncılık, Ankara.
- GÜRAN, Tevfik, (2006), **Ekonomik ve Mali Yönleriyle Vakıflar**, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- GÜZEL, Ülker, (1987), “Cumhuriyet Döneminde Vakıflar ve Ekonomik ve Sosyal Problemleri Çözüm Önerileri”, **V. Vakıflar Haftası Tebliğleri**, VGM Yayınları, Ankara.
- GÜZELSARI, Selime, (2004), “Kamu Yönetimi Disiplininde Yeni Kamu İşletmeciliği ve Yönetim Yaklaşımları”, **GETA Tartışma Metinleri Serisi**, Ankara Üniv. SBF., Ankara.
- HABERMAS, Jürgen, (1997), “Sivil İtaatsizlik: Demokratik Hukuk Devletinin De..Tasi.Almanya’da Otoriter Legalizm Karşıtlığı”, Çev.Yakup Coşar, **Kamu Vicdanına Çağrı: Sivil İtaatsizlik**, Haz. Ender Ateşman, Ayrıntı Yayınları ss.116-136, İstanbul.
- HİLMİ, Ömer Efendi, (1307), **İthaful Ahlaf fi Ahkam’il Evkaf**, VGM Yay., İktbal Matbaacılık, Ankara.
- İBN, Batuta, (1993), **İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler**, Yayına Hazırlayan İsmet Parmaksızoğlu, MEB Yayınları, İstanbul.
- İNALCIK, Halil, (2003), **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, 2.Baskı, Çev. Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- KALFA, Ceren, Faruk, ATAAY, (2008), **Yönetişim: Devlet- Toplum İlişkilerinde Yeni Bir Aşama**, Çukurova Üniversitesi Yayınları, Adana.
- KARABACAK, Hakan, (2003), **Hukukun Üstünlüğü ve İyi Yönetişim**, İyi Yönetişimin Temel Unsurları, Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- KARAMAN, Zerrin Toprak, (2000), “Yönetişim Stratejilerindeki Gelişmeler”, **Türk İdaresi Dergisi**, Yıl:72, S.426, ss.37-53.

- KAYA, Gazanfer, (2006), “**Kamusal Hizmetler Gerçekleştiren Sivil Toplum Kuruluşları**”, <http://www.sosyalhizmetleruzmani.org./kamusalhizmetler.html>, (12.10.2010).
- KAYA, Safiye, (2003), “**Hesap Verme Sorumluluğu, Parlamento ve Sayıştay, 2.Kamu MaliYönetim Reformu Arenası**”, S.1 [www.sayıştay.gov.tr/yayin/elek/ekutupana2.asp?id=413](http://www.sayistay.gov.tr/yayin/elek/ekutupana2.asp?id=413), (05.11.2010).
- KAZICI, Ziya, (1985), **İslami ve Sosyal Açardan Vakıflar**, Marifet yayınları, İstanbul.
- KAZICI, Ziya, (1999), **İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi**, Kayıhan yayınları, İstanbul.
- KAZICI, Ziya, (2003), **Osmanlı Vakıf Medeniyeti**, Bilge Yayınları, İstanbul.
- KEANE, John, (1993), “Despotizm ve Demokrasi: Sivil Toplum ile Devlet Arasındaki Ayrımın Kökenleri ve Gelişimi 1750-1850”, Çev. Levent Köker, **Sivil Toplum ve Devlet**, Ayrıntı Yayınları, ss.47-90, İstanbul.
- KELEŞ, Ruşen, (2000), **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Cem Kitabevi, İstanbul.
- KESİM, H.Kutay, Ali, PETEK, (2005), “Avrupa Komisyonunca Belirlenen İyi Yönetişim İlkeleri Çerçevesinde Türk Kamu Yönetimi Reformunun Bir Eleştirisi”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:38, S.4, Aralık, Ankara.
- KEYMAN, E. Fuat, (2005), “Kamusal Alan, Sivil Toplum ve Demokrasi”, **Sivil Toplum ve Demokrasi**, Kaknüs Yayınları, İstanbul, s.99.
- KIZILOT, Şükrü, (1990), **Kurumlar Vergisi Kanunu ve Uygulaması**, Savaş Yayınları, Cilt:1, Ankara.
- KOCACIK, Faruk, (2003), **Toplum Bilim Ders Notları**, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları No:32 Sivas.
- KOCADAĞ, Mustafa, (1979), **Türkiye’nin İktisadi ve İctimai Tarihi**, Tekin Yayınevi, İstanbul.
- KOOIMAN, Jan, (1993), “Social- Political Governance: Introduction”, Modern Governance, Jan Kooiman (ed), London, Akt. Selim Coşkun (2003), **Kamu Yönetiminde Yönetişim Yaklaşımı**, Seçkin Yayıncılık, s.39, Ankara.
- KORKUSUZ, Refik, Ömer, ERGÜN, (2007-2008), “Hukuksal Boyutları ile Eski ve Yeni Vakıflar”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Diyarbakır.
- KOZAK, İ. Erol, (1994), **Bir Sosyal Siyaset Müessesesi Olarak Vakıflar**, Sakarya Üniversitesi Matbaası, Adapazarı.
- KÖKTAŞ, M. Emin, (2001), “Toplumsal Değerler, Hukuk Devleti ve Demokrasi”, **Türk İdare Dergisi**, S.430, ss.71-88.
- KÖPRÜLÜ, Fuad, (1938), “Vakıf Müessesesi ve Vakıf Vesikalarının Tarihi Ehemmiyeti”, **Vakıflar Dergisi**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı:1 ss.1-6, Ankara.
- KÖPRÜLÜ, Fuad, (1974), “Vakıf Müessesesinin Hukukî Mahiyeti ve Tarihî Tekâmülü”, **Vakıflar Dergisi**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı:2 ss.1-35, İstanbul.

- KÖPRÜLÜ, Kemal, (2001), “Sivil Toplum Kuruluşlarında Politika ve Strateji Belirleme” **10.Ulusal Kalite Kongresi, Sivil Toplum Kuruluşları ve İyi Yönetişim 13-15 Kasım 2001, Konuşma Metni**, 14 Kasım 2001.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad, (1983), **İslam’da Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi**, Ötüken Yayınevi, İstanbul.
- KUBAN, Doğan, (1968), “Anadolu Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler”, **Vakıflar Dergisi**, Sayı:7, ss.55-73, İstanbul.
- KUNTER, Halim Baki, (1938), “Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri”, **Vakıflar Dergisi**, Ankara, ss:103-129.
- LOCKE, John, (2002), **Uygar Yönetim Üzerine İkinci İnceleme Sivil Toplumda Devlet**, Çev. Serdar Taşçı-Hale Akman, Metropol Yayınları, İstanbul.
- MAHCUPYAN, Etyen, (1998), **İdeolojiler ve Modernite**, Yol Yayınları, İstanbul.
- MARDİN, Şerif, (1983), “Sivil Toplum” **Cumhuriyet Dönemi Ansiklopedisi**, Cilt:7, İletişim Yayınları, İstanbul.
- MITCHELL, R. B., (1998), “Sources of Transparency: Information Systems In International Regimes”, **International Studies Quarterly**, Volume: 42 pp.109-130.
- MUTER, Naci, Ramazan, GÖKBUNAR, (1997), **Müşteri ve Hizmet Yönlü Bir Kamu Sektörüne Doğru**, DEÜ Yayınları, İzmir.
- NAS, Nesrin, (2004), “**Devlet ve Kamu Hizmeti Anlayışları**”, http://www.liberal-dt.org.tr/dergiler/1d_say:17/1714.html.
- NEUMARK, Fritz, (1948), **İktisadi Düşünce Tarihi**, C.1, Çev: Ahmet Ali Özeken İ.F.Yayını, İstanbul.
- OECD, (2000), “Building Public Trust: Ethics Measures in OECD Countries”, **PUMA Policy**, Brief No:7.
- ORTAYLI, İlber, (1996), **Türkiye İdare Tarihi**, Turhan Kitabevi, Ankara.
- ÖKÇESİZ, Hayrettin, (1997), **Yolsuzluk, Yozlaşma, Hukuk İdaresi**, Yeni Türkiye Alfa Yayınları, İstanbul.
- ÖKÇESİZ, Hayrettin, (1998), “Özgür Düşünmenin Hukuk ve Devlet Felsefesi” **Düşünce Özgürlüğü**, (Ed: Hayrettin Ökçesiz) Alfa Yayınları, İstanbul.
- ÖKMEN, Mustafa, Serhat, BAŞTAN ve Abdullah, YILMAZ, (2004), “Kamu Yönetiminde Yeni Anlayışlar ve Yeni Yapılanmalar”, **Kamu Yönetimi**, Gazi Kitabevi, Ankara.
- ÖNAL, Bengü, (2000), **Sivil Toplum Örgütleri ve Bir Sivil Toplum Örgütü Örneği**, Mehir Vakfı Yayınları, Konya.
- ÖNER, Şerif, Mehmet, TAN, (2000), “Türkiye’de Siyasi Partilerin Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşlarına Kavramsal –Kurumsal Yaklaşımları”, **Muğla Üniversitesi, SBE Dergisi**, C.1 S.1, Muğla.

- ÖZAYDIN, Mehmet Merve, (2003), “Vakıfların Sosyal Politika İşlevleri ve Günümüzde Artan Önemi”, **Kamu- İş**, C: 7, Sayı:2, ss.1-32, Ankara.
- ÖZBUDUN, Ergun, (1998), “Türkiye’de Sivil Toplum ve Demokratik Konsolidasyon”, **Sivil Toplum, Demokrasi ve İslam Dünyası**, Editorler: Elisabeth Özdalga-Sune Persson, Çev. Ahmet Fethi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- ÖZCAN, Tahsin, (2003), **Osmanlı Para Vakıfları, Kanuni Dönemi Üsküdar Örneği**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- ÖZDAMAR, Mustafa, (1985), “Vakfetmek”, **Vakıflar Dergisi**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı:19 ss.5-10, Ankara.
- ÖZER, M. Akif, (2006), “Yönetişim Üzerine Notlar”, **Sayıştay Dergisi**, S.63 ss.59-89, Ankara.
- ÖZTÜRK, Nazif, (1983), **Meşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar**,VGM Yayınları Ankara.
- ÖZTÜRK, Nazif, (1985), “Toplum Devlet İlişkilerinde Vakıfların Yeri”, **2.Vakıf Haftası Konuşmalar, Tebliğler**, VGM Yayınları, Ankara.
- ÖZTÜRK, Nazif, (1985), “Toplum Devlet İlişkilerinde Vakıfların Yeri”, **2.Vakıflar Haftası Konuşmalar, Tebliğler**, VGM Yayınları, Ankara.
- ÖZTÜRK, Nazif, (1986), **Vakıfların İdaresi ve Teşkilat Yapısı Üzerine Düşünceler**, 1.Vakıf Şurası 3-5 aralık 1985, Elif Matbaacılık, Ankara.
- ÖZTÜRK, Nazif, (1988), “Ankara’nın Kuruluşunda Vakıfların Rolü”, **Vakıflar Dergisi**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı:20 ss.329-346, Ankara.
- ÖZTÜRK, Nazif, (1995), “Yeni Vakıfların Amaç Kavramları Üzerine Bazı Düşünceler”, **Vakıflar Dergisi**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı:25 ss.291-296, Ankara.
- ÖZTÜRK, Nazif, (1995), **Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi**, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- ÖZTÜRK, Nazif, (2003), **Azınlık Vakıfları**, Altın Küre Yayınları, Ankara.
- ÖZTÜRK, Nazif, (T.Y.), **21.yy Girerken Vakıflarımız ve Problemleri**, ss:94-95.
- PALABIYIK, Hamit, (2004), “Yönetimden Yönetişime Geçiş ve Ötesi Üzerine Kavramsal Açıklamalar”, **Amme İdaresi Dergisi**, TODAİE, Cilt:37, S.1, ss.63-85.
- PETTİT, Philip, (1998), **Cumhuriyetçilik- Bir Özgürlük ve Yönetim Teorisi**, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- RHODES, R.A.W. (1996), The New Governance: Governing Without Government” **Political Studres XLIV**, pp.652-667, Akt. Selim Coşkun, (2003), **Kamu Yönetiminde Yönetişim Yaklaşımı**, Seçkin Yayıncılık, s.39, Ankara.
- RONDİNELLİ, Dennis, (2001), “What is Decentralization”, in Ed.Litvack Jennie ve Jessica Seddon”, **Decentralization Briefing Notes**, World Bank Institue.
- RYFMAN, Phillippe, (2006), **Sivil Toplum Kuruluşları, Les Ong**, Çev. İsmail Yerguz, İletişim Yayınları, İstanbul.

- SARAN, Ulvi, (2004), **Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Kalite Odaklı Bir Yaklaşım**, Atlas Yayınları, Ankara.
- SARIBAY, Ali Yaşar, (2000), **Kamusal Alan Diyalojik Demokrasi Sivil İtiraz**, Alfa Yayınları, İstanbul.
- SAYGILIOĞLU, Nevzat, Selçuk, ARI, (2002), **Etkin Devlet: Kurumsal Bir Tasarı ve Politika Önerisi**, Sabancı Üniversitesi, Pelin Ofset, 1.Baskı, İstanbul.
- SENNET, Richard, (1996), **Kamusal İnsanın Çöküşü**, Çev. Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- SEVİNÇ, Necdet, (1978), **Osmanlılar'da Sosyo-Ekonomik Yapı**, Kutsun Yayınevi, İstanbul.
- SOYLU, Hülya, (2003), "Etkinlik ve İyi Yönetişim", **İyi Yönetişimin Temel Unsurları**, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, Ankara.
- SOYSALDI, H. Mehmet, (2002), "Vakıfların Günümüzdeki Yeri ve Önemi", **Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, Say:1, C.12, s.390, Elazığ.
- SÖNMEZ, Sinan, (2004), "Küresel Finansal Düzen, Yönetişim ve Büyüme", **Dünya Ekonomisinde Bütünleşme Hareketleri ve Türkiye**, Ed. Nihal Yıldırım Mızrak, Siyasal Kitabevi, ss.111-141, Ankara.
- ŞENEL, Sezai, (1984), "Vakıfların Yönetim ve Organizasyon Sorunları Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğünde Bir Uygulama", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Eskişehir.
- ŞİMŞEK, Hasan, (1997), **21.Yüzyılın Eşiğinde Paradigmalar Savaşı Kaostaki Türkiye**, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- TAYLOR, C.W., (1964), **Creative Progress and Potantial**, Newyork.
- TEKELİ, İlhan, (1999), **Modernite Aşılırken Siyaset**, İmge Yayınları, Ankara.
- TEKELİ, İlhan, (2003) "Yönetişim Kavramı Yanı Sıra Yönetişim Kavramının Gelişmesinin Nedenleri Üzerine", **Türkiye'de Kamu Yönetimi**, (Ed: Burhan Aykaç vd.).Yargı Yayınları, Ankara. ss:226-227.
- TESEV, (2004), "**Bilgi Edinme Hakkı Değerlendirme Raporu**", <http://www.tesev.org.tr/etkinlik/bilgi-edinme-hakki-%20rapor.doc.turkish/rapor/f00/2000.pdf>.
- TEZCAN, Mahmut, (2003), "Cumhuriyetimizin 80. Yılında Ülkemizde Eğitim Sosyolojisi Alanının Durumu ve Sivil Toplum Örgütleri", **Milli Eğitim Dergisi**, Sayı: 60, ss.63-70.
- TOKATLIOĞLU, Mircan Yıldız, (2005), **Küreselleşme ve Kamu Hizmetleri**, Alfa Aktüel Yayınları, Bursa.
- TOKSÖZ, Fikret, (2008), **İyi Yönetişim El Kitabı**, Ed. Fikret Toksöz, TESEV Yayınları, İstanbul.
- TOSUN, Gülgün Erdoğan, (2001), **Demokratikleşme Perspektifinden Devlet ve Toplum İlişkisi (Türkiye Örneği)**, Alfa Yayınları, İstanbul.

- TOSUN, Gülgün Erdoğan, (2005), “Birleştirici Demokrasi Devlet- Sivil Toplum İlişkisinin Yeniden Yapılandırılması İçin Bir Analiz Aracı Olabilir mi?”, **Sivil Toplum ve Demokrasi**, Kaknüs Yayınları, İstanbul, s.34.
- TOSUN, Gülgün Erdoğan, (2005), “Türkiye’de Devlet- Sivil Toplum İlişkileri ve Demokrasinin Pekiştirmesinin Önündeki Engeller”, **Sivil Toplum ve Demokrasi**, Kaknüs Yayınları, İstanbul, s.128.
- TUNCAY, Mete, (1998), **Sivil Toplum Kuruluşları ile İlgili Kavramlar, Tanzimattan Günümüze İstanbul’da STK’lar**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- TUNCEL, Gökhan, (2005), “Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihsel Gelişimi”, **21.Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat**, Cilt.2 Ed. Selahaddin Bakan, Adnan Küçük, Ahmet Karadağ, Alfa Aktüel Yayınları, Bursa.
- TURAN, İlter, (1991), “Sivil Toplum Kurumları ve Özerklik”, **Sivil Toplum**, Ed. Yurdakul Fincancı, TÜSES Yayınları, s.27, İstanbul.
- TURAN, Osman, (1958), **Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar**, T.T.K. Basımevi, Ankara.
- TUSİAD-TESEV, (2000), “ **Tusiad- Tesev ortak Duyurusu**”, <http://www.tusiad.org/>, (15.05.2010).
- TUSEV, (2005), “**Kamu Yararı Statüsü Yuvarlak Masa Toplantısı** ”, <http://www.tusev.org.tr/>(14.05.2010).
- TÜRKÖNE, Mümtaz’er (2005), “Devletli Sivil Toplum”, **Sivil Toplum ve Demokrasi**, Kaknüs Yayınları, İstanbul, s.95.
- UĞUR, Aydın, (1998), “Yeni Demokrasinin Yeni Aktörleri: STK’lar”, **Merhaba Sivil Toplum**, Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayınları, İstanbul.
- United Nations Development Programme, (1997), “Reconceptualising Governance, Discussion Paper 2”, **Management Development and Governance Division**, New York.
- UZEL, Esra (2006), “Küresel Çevresel Yönetişim (İyi Yönetim)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya, (1971), “Vakıf Sistemi ve Türk Şehirciliği ”, **Vakıflar Dergisi**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı:9, ss.13-37, Ankara.
- ÜNVER, Ahmet Süheyl, (1938), “Büyük Selçuklu İmparatorluğu Zamanında Vakıf Hastanelerinin Bir Kısımına Dair”, **Vakıflar Dergisi**, C:1 ss.17-24.
- YAŞIN, Gözde Kılıç, (2005), “Devlet Yöneten Olmaktan Çıkıyor”, **Cumhuriyet Strateji**, Sayı: 35, ss.22-23.
- YAZGAN, Turan, (1977), **Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi Görüşler**, İktisadi Araştırmalar Vakfı yayını, İstanbul.

- YEDİYILDIZ, Bahaeddin, (1982), “Müessese-Toplum Münâsebetleri Çerçevesinde XVIII. Asır Türk Toplumu ve Vakıf Müessesesi”, **Vakıflar Dergisi**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı:15, ss.23-53 Ankara.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin, (1982), “Vakıf Müessesesinin XVIII. Asır Türk Toplumundaki Rolü”, **Vakıflar Dergisi**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı:14, ss.1-27, Ankara.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin, (1988), “Türk Kültür Sistemi İçinde Vakfın Yeri”, **Vakıflar Dergisi**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı:20, ss.403-408, Ankara.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin, (2003), **XVII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi, Bir Sosyal Tarih İncelemesi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 7.Dizi Sayı:205, Ankara.
- YEĞİN, Abdullah, (1983), **Osmanlıca Türkçe Yeni Lügat**, Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- YILDIRIM, İbrahim, (2004), **Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- YILDIRIM, Murat, (2003), “Sivil Toplum ve Devlet”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Aralık, Cilt:27, No:2, ss.226-242.
- YILMAZ, Aytekin, (1997), “Sivil Toplum Demokrasi ve Türkiye”, **Yeni Türkiye**, Yıl:3, S:18, Kasım- Aralık, s.86.
- YILMAZ, Aytekin, (1997), **Sivil Toplum Demokrasi ve Türkiye Yeni Türkiye**; Sivil Toplum Özel Sayısı, Yıl:3, Sayı:18.
- YILMAZ, Aytekin, (2000), **Modern Demokrasi**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- YÜCAOĞLU, Erkut (2000), “Yönetimden, Yönetişime”, **Görüş**, Kasım ss:6-7.
- ZAİM, Sabahattin, (1987), “Vakıfların Milli Ekonomiye Etkileri”, **V. Vakıflar Haftası Tebliğleri**, VGM Yayınları, Ankara.
- www.toki.gov.tr/habitat/yönetişim.html#ftn.16 (10.07.2010).
- www.toki.gov.tr/habitat/yönetişim.html#ftn.16, (23.07.2010).
- www.vgm.gov.tr. (07.09.2010).
- www.tusev.org.tr. (01.01.2011).
- www.wikipedia.org.tr. (14.05.2011).
- www.tesev.org.tr.(12.03.2011).

DİZİN

A

Ancak 19, 21, 35, 41, 48, 90, 91, 98,
104, 126, 127

Avarız..... 99

azınlık..... 28, 33

B

Bimarhane 107

C

Cemaat..... 30, 33, 34, 35, 36, 37

D

Dernek 88

Devlet 21, 51, 54, 56, 61, 64, 66, 74, 76,
77, 78, 79, 82, 83, 84, 90, 92, 94, 96,
98, 106

Dünya Bankası 51, 52, 53, 56

E

Evkâf 27, 32, 125

H

hapsetmek..... 17

İ

İslam..... 18, 20, 21, 22, 99, 103

K

kervansaray 20, 23, 106

M

Mazbut..... 30, 31

menkul..... 17

mülhak..... 28, 32, 37, 38

Mülhak 30, 31, 32

O

Osmanlı ... 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 26,
27, 31, 34, 89, 90, 91, 97, 98, 99,
101, 104, 105, 106, 125, 126

P

Piyasa 71, 87

R

Rekabet..... 71

S

sağlık .18, 19, 20, 23, 99, 100, 102, 104,
128

Saydamlık..... 63, 64, 65

Sivil toplum kuruluşları...87, 88, 89, 93,
94, 95, 96

T

tasarruf..... 17, 27, 38, 39, 107

Tasarruf 39

toplum 13, 17, 18, 21, 22, 26, 47, 48, 49,
52, 53, 54, 56, 57, 58, 60, 63, 64, 66,
68, 70, 73, 76, 77, 78, 79, 84, 85, 86,
87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96,
98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 108,
124, 125, 126, 127, 128, 129

tüzel kişilik 19, 34, 38, 40

V

Vakfiye 44

Vakıf.. 17, 18, 19, 21, 24, 26, 27, 31, 35,
36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 97, 99,
102, 103, 104, 107, 108, 125, 129

vâkıf..... 18

Vakıf senedi..... 39, 41

Vakıflar.... 17, 18, 24, 25, 27, 28, 30, 31,
32, 34, 37, 38, 42, 43, 44, 88, 89, 97,
98, 100, 101, 103, 104, 105, 108,
125, 126, 129

Vakıflar Genel Müdürlüğü ..28, 31, 101,
125, 129

Vakıflar Kanunu 28, 31, 34, 37, 125

Verimlilik 55

Y

yönetim.... 13, 27, 28, 32, 33, 35, 36, 37,
38, 41, 42, 43, 45, 47, 48, 49, 50, 51,
52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62,
63, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73,
76, 79, 80, 82, 88, 91, 94, 95, 96,
103, 125, 126, 127, 128

Yönetim ... 14, 32, 35, 36, 41, 55, 57, 58,
61, 68, 69, 70

Yönetişim 13, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53,
54, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 67, 73, 76,
84, 128, 129

